

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

*Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας & Ασφάλειας μετά το τέλος του
Ψυχρού Πολέμου και η Ρωσία*

Διπλωματική Εργασία
της
Ελένης Καψοκόλης

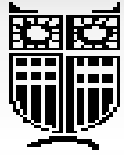
Επιβλέπων: κα. Μ.Κοππά

Αριθμός Μητρώου: 1213Μ025

Πανεπιστήμιο Πάντειο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών

Κατεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Κοππά Μ.

Καιρίδης Δ.

Γκόφας Α.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα καταρχήν να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην επιτυχή εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας. Θα πρέπει να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια μου κα. Κοππά Μαρία - Ελένη για την επίβλεψη αυτής της διπλωματικής εργασίας και για την ευκαιρία που μου έδωσε να την εκπονήσω. Ήταν πάντα διαθέσιμη να μου προσφέρει τις γνώσεις και την εμπειρία της για τη βαθύτερη κατανόηση της ευρωπαϊκής πολιτικής για την άμυνα και την ασφάλεια και για την σωστή κατανόηση του θέματος της εργασίας.

Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου, τον κο. Παπασωτηρίου Χαράλαμπο, τον κο. Καιρίδη Δημήτρη και τον κο. Γκόφα Ανδρέα. Θα ήθελα να τους ευχαριστήσω ιδιαίτερα για τις γνώσεις που μου προσέφεραν γιατί χωρίς αυτές η παρακάτω εργασία δεν θα μπορούσε να γίνει και για την εξαιρετική συνεργασία που είχαμε, και ελπίζω πραγματικά να συνεχίσουμε να έχουμε στο μέλλον.

Έπειτα, θα ήθελα να ευχαρίσω θερμά τον κο. Αρβανιτόπουλο Κωνσταντίνο, ο οποίος υπήρξε ο άνθρωπος που μετά το τέλος της προπτυχιακής μου φοίτησης, με κατεύθυνε για το μέλλον των σπουδών και ήταν αυτός που μου πρότεινε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα και την κατεύθυνση.

Βέβαια, το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στους γονείς μου, των οποίων η πίστη στις δυνατότητες μου αποτέλεσε αρωγός σε όλους τους στόχους και τα όνειρά μου, και οι οποίοι μου στάθηκαν στις δύσκολες και ευχάριστες στιγμές ειδικά των τελευταίων δυο χρόνων. Την παρούσα εργασία την αφιερώνω στη μητέρα μου Αργυρώ και στον πατέρα μου Ιωάννη.

«Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Καψοκόλη Ελένη του Ιωάννη με ΑΜ: 1213Μ025 δηλώνω υπεύθυνα ότι η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Επίσης με αυτή τη δήλωση αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδεχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Περίληψη

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει μεγάλα κρίσιμα θέματα, τα οποία απαιτούν τις αντίστοιχες κατάλληλες πολιτικές. Η ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, η κοινή νομισματική ένωση, το κοινό νόμισμα (ευρώ), τα περιβαλλοντικά ζητήματα, η αποκοιοποίηση και το μεγάλο κύμα μετανάστευσης από τρίτες χώρες, η εμφάνιση νέων απειλών όπως είναι η τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής, η προστασία των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων, η προστασία των συνόρων, τα εσωτερικά προβλήματα και οι διαμάχες στα Βαλκάνια, οι περιφερειακοί πόλεμοι, η ανάδειξη των ΗΠΑ σε μια υπερδύναμη, είναι μερικά από τα σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει.

Η προσπάθεια δημιουργίας ενός αυτόνομου συστήματος άμυνας και ασφάλειας παραμένει για την Ευρωπαϊκή Ένωση ένα βασικό ζήτημα. Η ΕΕ έχει προσπαθήσει να το επιτύχει με διάφορα σημαντικά βήματα όπως είναι η ανάπτυξη μια κοινής πολιτικής στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου τέθηκαν οι βάσεις για μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) με ευρωπαϊκό, ανεξάρτητο χαρακτήρα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει καταφέρει να έχει μια αργή σταθερή πορεία που έχει οδηγήσει στην δημιουργία πολιτικών και στρατιωτικών θεσμών για την αποτελεσματικότερη δράση και τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου δράσεως.

Κύριος στόχος αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει τις ευρωπαϊκές προσπάθειες που έχουν γίνει από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι σήμερα από την μεριά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, τις σχέσεις της με την Ρωσία και τις ΗΠΑ, τους προβληματισμούς που έχει δημιουργήσει αυτό το ζήτημα σε Ευρωπαϊκό και Αμερικανικό επίπεδο και τις προοπτικές για το μέλλον που έχει.

Σχετικά με την Ρωσία, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε όλες τις πολιτικές και τις δράσεις της που έχουν γίνει σχετικά με τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, της άμυνας και της ασφάλειας, τις προσπάθειες που έκανε να ενισχύσει και να εδραιώσει μια ισχυρή θέση στο διεθνές σύστημα, τις συγκρούσεις σε πολιτικό επίπεδο και στρατιωτικό με την Ουκρανία και την Γεωργία και τέλος τις μελλοντικές της σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO.

Abstract

Europe faces major critical issues that require the corresponding appropriate policies. The European economic crisis, the common currency union, the common currency (euro), environmental issues and big wave immigration from third countries, the outgrowth of new threats such as terrorism and weapons of mass destruction, protection of individual freedoms and rights, the protection of borders, internal problems and conflicts in the Balkans, regional wars, USA became the unique power in the international system, all the above are some of the important issues it faces.

The effort to create an independent defense and security system remains on European Union a basic issue. The EU has tried to achieve a number of major steps such as developing a common policy in the field of defense and security. The Maastricht Treaty created the bases for a Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European with independent character. The European Union has managed to have a slow steady path that has led to create civil and military institutions for more effective actions and create a common framework for action.

The main object of this work is to present the European efforts made by the end of the Cold War until today from the European Union in the field of defense and security relations with Russia and the US, the concerns have up this issue at European and American level and prospects for the future it has.

Concerning Russia, we will try to analyze all policies and actions that have been made on the field of foreign policy, defense and security, the efforts that she made to strengthen a strong position in the international system, the clashes at political and military level with Ukraine and Georgia and the future relations between the European Union and NATO.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

Εισαγωγή

A' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1:

- 1.1. Ιστορική Αναδρομή για την Άμυνα και την Ασφάλεια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο
- 1.2. Ευρωπαϊκό οικοδόμημα

Κεφάλαιο 2:

Ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική

- 2.1. Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας (ΕΚΑ) και Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ)
- 2.2. Ίδρυση Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 2.3. NATO (Βορειοατλαντικό Σύμφωνο)
- 2.4. Η Συνεργασία και οι Σχέσεις της ΔΕΕ-ΕΕ-NATO
- 2.5. Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανία και Εξοπλισμοί

Κεφάλαιο 3:

Ευρωπαϊκή Ασφάλεια

- 3.1. Η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου
- 3.2. Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)
- 3.3 Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ)
- 3.4. Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ)
- 3.5. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ΕΣΑ)

B' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1

- 1.1. Οι Μεταψυχροπολεμικές Σχέσεις μεταξύ ΕΣΣΔ, ΗΠΑ και Ε.Ε
- 1.2. Η Πρώτη Περίοδος της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής (ΡΕΠ)
- 1.3 Η Δεύτερη Περίοδος της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής (ΡΕΠ)
- 1.4. Συνθήκες Μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και της Δύσης στις Δεκαετίες του 1980 και του 1990
 - 1.4.1. Η Συνθήκη Εξάλειψης Πυρηνικών Όπλων Μέσου Βεληνεκούς- INF(1987)
 - 1.4.2. Η Συνθήκη για τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη (η Συνθήκη CFE) (1990)
 - 1.4.3. Η Συνθήκη για τη Μείωση και Εκκαθάριση των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (START I) (1991)
 - 1.4.4. Η Συνθήκη των Ανοικτών Ουρανών (1992)

- 1.4.5. Η Συνθήκη Μείωση και Εκκαθάριση των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (START II), (1993)
- 1.4.6. Η Συνθήκη Μη Διασποράς Όπλων Μαζικής Καταστροφής (1968)
- 1.4.7. Η Συνθήκη για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών (1996)
- 1.4.8. Η Σύμβαση για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (1993)
- 1.4.9. Η Σύμβαση για την Απαγόρευση των Βιολογικών και Τοξικών Όπλων (1972)
- 1.4.10. Η Σύμβαση Απαγόρευσης ή Περιορισμού Χρήσης Ορισμένων Συμβατικών Όπλων (1980)
- 1.4.11. Η PCA Συμφωνία για Εταιρική Σχέση και Συνεργασία (ΣΕΣΣ) (1994)
- 1.4.12. Η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία (1999)
- 1.4.13. Η Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική (2000-2010)
- 1.4.14. Η Συνθήκη Μείωσης των Στρατηγικών Όπλων (START-III) (2011)
- 1.5. Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας σχετικά με το ζήτημα της Κριμαίας
- 1.6. Τα Πυρηνικά Όπλα της Ουκρανίας
- 1.7 Ο Πόλεμος της Νότιας Οσετίας
- 1.8 Νέες Ρωσικές Αμυντικές Διαστημικές Δυνάμεις

Γ' ΜΕΡΟΣ

- 1.1. Προβληματισμοί και Προοπτικές για την Εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας
- 1.2. Περίπτωση Ευρωπαϊκής Άμυνας χωρίς το NATO
- 1.3. Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια υπό την ηγεσία των ΗΠΑ
- 1.4. Ευρωατλαντικές Σχέσεις
- 1.5. Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη – Συνθήκη Λισαβόνας
- 1.6. Η Αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Απόρριψη
Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Η ΕΕ είναι σήμερα μια από τις πιο ισχυρές οικονομικές και πολιτικές οντότητες στο διεθνές σύστημα. Οι υποστηρικτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη της θα βοηθήσει την εξασφάλιση της ειρήνης, της δημοκρατίας, της ασφάλειας, της σταθερότητας και της ευημερίας των ευρωπαϊκών κρατών. Το βασικό της ζήτημα είναι μια κοινή δράση όλων των κρατών μελών και μια κοινή μελλοντική κατεύθυνση σε όλα τα επίπεδα δράσης. Τα γενικά ζητήματα που την απασχολούν είναι η ευρωπαϊκή και εθνική πολιτική των κρατών μελών, τη διεύρυνση της, την ένταξη νέων μελών, την ανάπτυξη των πολιτικών και ιδιοτήτων της, το μέλλον της ως πολιτική ένωση.

Επίσης, υπάρχει μια προσπάθεια σε διπλωματικό και σε πολιτικό επίπεδο για να μπορέσουν να αποκτήσουν ενιαία φωνή για σημαντικά ζητήματα όπως η ειρήνη, η σταθερότητα, η τρομοκρατία, η κατάσταση στη Μέση Ανατολή, η σχέση τους με τις ΗΠΑ, τον ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ.

Στην εργασία αυτή θα εξετάσουμε τις ευρωπαϊκές προσπάθειες που έχουν γίνει από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι σήμερα, τους προβληματισμούς που έχει δημιουργήσει αυτό το ζήτημα σε Ευρωπαϊκό και Αμερικανικό επίπεδο και τις προοπτικές για το μέλλον που έχει, αλλά και τις σχέσεις που δημιουργήθηκαν με την Ρωσία.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην έννοια της άμυνας και της ασφάλειας στον 21^ο αιώνα και τις νέες απειλές και προκλήσεις που δημιουργήθηκαν Μέτα την 11^η Σεπτεμβρίου. Επίσης, θα γίνει μια σύντομη ιστορική αναφορά σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση ως θεσμικό όργανο.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην πορεία προς την Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) και ποιες οι σχέσεις αυτής με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Θα γίνει αναφορά σχετικά με το ΝΑΤΟ και τη δράση του στην Ευρώπη. Τέλος γίνεται αναφορά για τις στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΕ και τις εξελίξεις στον αμυντικό τομέα.

Το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζει την ασφάλεια στον ευρωπαϊκό χώρο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και η πρόοδος της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας, Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας και τις Στρατηγικές Επιλογές της ΕΕ.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, αναλύονται οι σχέσεις στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου με την Ρωσία και όλες οι προσπάθειες που έγιναν από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την ειρήνη και την

σταθερότητα στο διεθνές σύστημα. Ακόμα, γίνεται αναφορά για τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας στα ζητήματα της Ουκρανίας, της Κριμαίας και της Γεωργίας.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας, αναλύονται οι προβληματισμοί και οι προοπτικές για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας και οι μελλοντικές σχέσεις με τον οργανισμό του NATO, με τις ΗΠΑ και την Ρωσία.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Ιστορική Αναδρομή για την Άμυνα και την Ασφάλεια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο

Με την έλευση του Ψυχρού Πολέμου, το διεθνές γεωπολιτικό σκηνικό είχε διαμορφωθεί και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν και μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο με συλλογική δράση και όχι από μεμονωμένες χώρες.

Οι σημερινές σημαντικότερες απειλές είναι παγκοσμίου κλίμακος, τις οποίες δεν μπορεί να περιορίσει η παραδοσιακή στρατιωτική ισχύ. Από τις αρχές του 1980 είχε τεθεί ως ζήτημα η διεύρυνση του περιεχομένου της έννοιας της ασφάλειας.

Ο ορισμός της ασφάλειας επικεντρωνόταν στις υλικές δυνατότητες, στον έλεγχο και τη χρήση της στρατιωτικής δύναμης από τα κράτη. Αντιθέτως ο ευρύτερος ορισμός της ασφάλειας κάνει διαχωρισμό μεταξύ στρατιωτικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών απειλών ασφαλείας, οι οποίες είχαν άμεση επιρροή στα κράτη, στις κοινωνικές ομάδες, στα άτομα και άλλους μη κρατικούς δρώντες.

Στη μεταψυχροπολεμική εποχή, οι κίνδυνοι και οι εξωτερικές απειλές για την εθνική ασφάλεια ενός κράτους δεν είναι μόνο στρατιωτικής φύσης και απαιτούν την συνεργασία διακρατική και εθνική. Γενικά, είχε οδηγήσει σε αναθεώρηση των ερωτημάτων και υποθέσεων σχετικά με την ασφάλεια. Όλοι οι θεωρητικοί είχαν κοινό σημείο συμφωνίας ότι επειδή έχουν αλλάξει τα πράγματα στο διεθνές σύστημα, έχουν αλλάξει και τα ερωτήματα και υποθέσεις. Τα θέματα που έχουν προκύψει, είναι:

- Κατά πόσο είναι σημαντική η στρατιωτική δύναμη στη διεθνή πολιτική. Δηλαδή οι στρατιωτικές απειλές είναι λιγότερο κυρίαρχες ή είναι εργαλείο πολιτικής.
- Τον ορισμό και τις απαιτήσεις των διεθνών σχέσεων και της εθνικής ασφάλειας μέσα στις νέες συνθήκες του μετά- ψυχροπολεμικού κόσμου
- Διεύρυνση του όρου της εθνικής ασφαλείας.

Πλέον το γενικό πρόβλημα ασφαλείας της Ευρώπης, χαρακτηριζόταν από μια καθαρά ιδεολογική και στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ των κρατών και τον πυρηνικό ανταγωνισμό που δημιουργούσε ένα κλίμα τρομοκρατίας. Με την κατάρρευση του κομμουνισμού, τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, τον περιορισμό των δυνατοτήτων της Ρωσίας και την ένταξη της Γερμανίας στο δυτικό ημισφαίριο.

Σύμφωνα με τον Robert McNamara, η ουσία της ασφάλειας είναι η ανάπτυξη που περιλαμβάνει εκτός από την στρατιωτική ικανότητα του κράτους να επιβιώσει ως ανεξάρτητη οντότητα και την ελευθερία να βελτιώσει τη θέση του μακροπρόθεσμα. Ο John Garnett υποστηρίζει ότι η ασφάλεια είναι η αίσθηση εμπιστοσύνης ότι το κράτος, οι θεσμοί, η ευημερία του και ο τρόπος ζωής έχουν την ικανότητα να συνεχίσουν ανεμπόδιστα. Ο Robert McKinley θεωρεί ότι η ασφάλεια είναι η σχετική απουσία των απειλών και η ικανότητα αντίδρασης των κρατών. Το κράτος έχει μεγάλο βαθμό ασφάλειας όταν μπορεί να προωθεί και να προστατεύει τα ζωτικά του συμφέροντα στο περιβάλλον που βρίσκεται. Ο Barry Buzan¹ υποστηρίζει ότι η ασφάλεια είναι η επιδίωξη της ελευθερίας από τις απειλές και την ικανότητα των κρατών και των κοινωνιών να διατηρήσουν την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα τους απέναντι σε εχθρικές δυνάμεις.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω καταλήγουμε να ορίσουμε την ασφάλεια ως ελευθερία από απειλές και την ικανότητα του κράτους να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που διαθέτει με τέτοιο τρόπο ώστε να αντιμετωπίζει εθνικές και διεθνείς γεγονότα που συμβάλλουν στην προστασία και προώθηση των ζωτικών του συμφερόντων απέναντι σε πραγματικούς ή εν δυνάμει συμμάχους και εχθρούς. Η ασφάλεια εξαρτάται από στρατιωτικές, οικονομικές και διπλωματικές συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος.

Μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989², εμφανίστηκαν νέες απειλές στην Ευρώπη με κυριότερες την κρίση στη Γιουγκοσλαβία, την κρίση στις σοβιετικές δημοκρατίες του Καυκάσου, την εξάπλωση των πυρηνικών όπλων σε νέα κράτη, ο ισλαμικός φανατισμός στην Τουρκία και στην Μεσόγειο, τρομοκρατία στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών χωρών, παράνομη μετανάστευση, οικονομική κρίση, κοινωνικά προβλήματα τα οποία όλα αυτά αποτέλεσαν κίνδυνο για το μέλλον την ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Οι απειλές μπορεί να είναι στρατιωτικές, πολλαπλών διευθύνσεων, ασύμμετρες και δύσκολο να προβλεφθούν³, εξαιτίας της αστάθειας και της αβεβαιότητας στην Ευρώπη. Οι ευρωπαϊκές χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δυσκολίες. Εθνικοί και θρησκευτικοί ανταγωνισμοί, εδαφικές διενέξεις, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάλυση κρατών μπορούν να οδηγήσουν σε τοπική και περιφερειακή σύγκρουση και αστάθεια. Η ύπαρξη πυρηνικών δυνάμεων μπορεί να προκαλέσει πολιτική αστάθεια και προκαλεί αβεβαιότητα για την ασφάλεια και την σταθερότητα.

¹ Μπόση, Μ. (1999). *Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 31

² Παρίσης, Ι. (2000). *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, 2000, η Ευρωπαϊκή Άμυντική Ταυτότητα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα*. Εκδόσεις Ινστιτούτο Άμυντικών Αναλύσεων, σελ. 13

³ Παρίσης, Ι.(2001). *Η Άμυντική Αυτονομία της Ενωμένης Ευρώπης*. Εκδόσεις Ινστιτούτο Άμυντικών Αναλύσεων, σελ.28

1.2. Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα

Στις 9 Μαΐου 1950, ο Γάλλος υπουργός των εξωτερικών Robert Schuman κάλεσε τα ευρωπαϊκά κράτη⁴ για να δημιουργήσουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), η οποία θα αποτελούσε το πρώτο βήμα της ενοποίησης της ηπείρου. Στις 18 Απριλίου 1951, τα έξι ευρωπαϊκά κράτη (το Βέλγιο, η Ιταλία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, η Δυτική Γερμανία και η Ολλανδία) υπέγραψαν στο Παρίσι την Συνθήκη ΕΚΑΧ.

Στις 25 Μαρτίου 1957, το Βέλγιο, η Ιταλία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, η Δυτική Γερμανία και η Ολλανδία ιδρύουν με την Συνθήκη της Ρώμης, την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) που προστίθενται στην ήδη από το 1951 υπάρχουσα Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα.

Το πλαίσιο της Συνθήκης ΕΕ είναι τελείως διαφορετικό από εκείνο που είχε θεσπισθεί στη δεκαετία του 1950. Οι πρώτες σημαντικές διατάξεις αναθεώρησης των Ιδρυτικών Συνθηκών ενσωματώθηκαν στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) του 1986, η οποία περιείχε διευκρινιστικές διατάξεις που επέκτειναν το πεδίο δράσης της Κοινότητας.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)⁵ του 1992 αξιοποίησε το ευνοϊκό κλίμα που είχε δημιουργήσει η ΕΕΠ για τη διαδικασία ολοκλήρωσης και την προώθησε σημαντικά με δύο τρόπους:

Α. Η Συνθήκη δημιούργησε τον νέο οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶, ο οποίος βασιζόταν σε 3 πυλώνες: τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας και τη Συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων.

Β. Προώθησε την πολιτική και θεσμική εμβάθυνση. Η πολιτική εμβάθυνση έγινε με την θέσπιση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) και το ενιαίο νόμισμα. Η θεσμική εμβάθυνση έγινε με την επέκταση της διαδικασίας της λήψης των αποφάσεων με ενισχυμένη πλειοψηφία στο Συμβούλιο και τη δημιουργία μιας νομοθετικής διαδικασίας της συναπόφασης⁷.

⁴ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004). Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 50-51

⁵ Γνωστή ως Συνθήκη του Μάαστριχτ

⁶ Νάσκου-Περράκη. (2002). *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Η θεσμική Διάσταση*. Αθήνα- Κομοτηνή. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ 358-359

⁷ Τα σημαντικά όργανα και οι οργανισμοί της ΕΕ περιλαμβάνουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997 δεν πέτυχε τον στόχο της, δηλαδή την προσαρμογή της σύνθεσης των οργάνων της ΕΕ για την διεύρυνση. Είχε όμως σημασία για την διαδικασία της ολοκλήρωσης και η ΕΕΠ και η Συνθήκη του Μάαστριχτ προώθησαν σε μεγάλο βαθμό την πολιτική και θεσμική εμβάθυνση. Σχετικά με την πολιτική εμβάθυνση, συνέβαλε στην ενίσχυση της ικανότητας λήψης των αποφάσεων της ΕΕ σε ορισμένα θέματα του τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων. Σε θεσμικό τομέα, οι σημαντικότερες αλλαγές που έκανε ήταν η επέκταση της διαδικασίας συναπόφασης σε τομείς της πολιτικής και η κατάργηση της διαδικασίας της συνεργασίας.

Η Συνθήκη της Νίκαιας το 2001 είχε ως σκοπό να εξετάσει τα ζητήματα που είχε ως εκκρεμότητα η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Δηλαδή να επιφέρει αλλαγές στη σύνθεση των οργάνων της ΕΕ, στη διαδικασία της ψηφοφορίας, ώστε να μπορέσει η ΕΕ να απορροφήσει τα υπό ένταξη κράτη χωρίς να κλονιστεί η λειτουργία της.

Τρεις Πυλώνες

A) Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Ο πολιτικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸ είναι η εξέλιξη και η διατήρηση μιας αποτελεσματικής ενιαίας αγοράς. Σημαντικές προσπάθειες έχουν γίνει για την δημιουργία εναρμονισμένων προτύπων με σκοπό να έχουν οικονομικά οφέλη μέσω της δημιουργίας μεγαλύτερων και αποτελεσματικότερων αγορών.

Από τη Συνθήκη της Ρώμης, διάφορες πολιτικές έχουν εφαρμόσει την ελεύθερη κυκλοφορία του κεφαλαίου μεταξύ των κρατών μελών της. Τα μέλη έχουν ένα κοινό σύστημα έμμεσης φορολογίας τον ΦΠΑ, καθώς επίσης και κοινούς τελωνειακούς δασμούς και φόρους στα διάφορα προϊόντα. Έχουν μια κοινή αγροτική πολιτική και δομικά και συνεκτικά κεφάλαια, με τα οποία βελτιώνουν τις υποδομές και βοηθούν τις υποβαθμισμένες περιοχές. Αυτές οι πολιτικές είναι γνωστές ως πολιτικές συνοχής.

Η ΕΕ διαθέτει κεφάλαια για οικονομική ενίσχυση έκτακτης ανάγκης για φυσικές καταστροφές. Η χρηματοδότηση επεκτείνεται στα προγράμματα για υποψήφιες χώρες αλλά και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες και ενίσχυση αναπτυσσόμενων χωρών. Η ΕΕ χρηματοδοτεί την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη μέσω των τετραετών προγραμμάτων οργάνωσης για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη.

⁸ Nugent N. (2004). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα. Εκδόσεις Σαββάλας, σελ 111

B) Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)

Νέες απειλές και νέες ανάγκες αναδύονται με το τέλος του ψυχρού πολέμου, την ενοποίηση της Γερμανίας και την Γιουγκοσλαβική κρίση που οδήγησαν τα κράτη μέλη να εφοδιαστούν με ένα μέσο όπως η ΚΕΠΠΑ. Ο τίτλος V, που δημιουργήθηκε με την έναρξη ισχύος της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη ΕΕ) το 1993, αντικαθιστούσε την ΕΠΣ με έναν διακυβερνητικό πυλώνα στο κοινοτικό οικοδόμημα. Το άρθρο 11 παρουσιάζει τους κύριους στόχους που είναι οι εξής⁹:

- η διαφύλαξη των κοινών αξιών και των θεμελιωδών συμφερόντων της ένωσης
- η ενίσχυση της ασφάλειας της ένωσης
- η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας
η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας
- η ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου περιλαμβανομένων και των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Η ΚΕΠΠΑ στο άρθρο 2 των κοινών διατάξεων της συνθήκης για την ΕΕ, προβλέπει ότι ένας από τους στόχους της Ένωσης είναι «να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα .

Ο τίτλος V αποτελεί έναν ξεχωριστό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω του γεγονότος ότι οι διαδικασίες λειτουργίας του, που έχουν διακυβερνητικό χαρακτήρα, διαφοροποιούνται από τους παραδοσιακούς τομείς της Κοινότητας, όπως είναι η εσωτερική αγορά ή το εμπόριο. Αυτή η διαφορά φαίνεται κυρίως στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπου απαιτείται η ομοφωνία μεταξύ των κρατών μελών ενώ στους άλλους τομείς κοινοτικής δραστηριότητας επικρατεί η λήψη αποφάσεων με πλειοψηφία. Εξάλλου, τα μέσα της ΚΕΠΠΑ, όπως αυτά του τρίτου πυλώνα, είναι διαφορετικά από τα μέσα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η συνθήκη του Μάαστριχ παρέχει στην ΚΕΠΠΑ τα εξής κύρια μέσα:

- **κοινές θέσεις**, που απαιτούν να εφαρμόζουν τα κράτη μέλη εθνικές πολιτικές σε συμφωνία με την καθορισμένη θέση της Ένωσης σε ένα συγκεκριμένο θέμα όπως είναι η καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου
- **κοινές δράσεις**, που είναι επιχειρησιακές δράσεις των κρατών μελών στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ όπως για παράδειγμα είναι η καταπολέμηση των τρομοκρατικών δράσεων που προέρχονται από τα εδάφη της .

⁹ Κανελλόπουλος, Π. (2003). *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα- Κομοτηνή 2003. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ 68-70

Η Ένωση , από την πλευρά της, μπορεί να εκφραστεί μέσω αποφάσεων, σύναψης διεθνών συμφωνιών, δηλώσεων και επαφών με τρίτες χώρες.

Μια άλλη διαφορά σε σχέση με τον πρώτο πυλώνα είναι ο μειωμένος ρόλος της Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Δικαστηρίου, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις αρμοδιότητες τις οποίες διαθέτουν και τα τρία όργανα σε κοινοτικό επίπεδο. Ο ρόλος της Επιτροπής περιλαμβάνει το δικαίωμα να υποβάλλει προτάσεις νομοθεσίας και την εκτέλεση του προϋπολογισμού.

Πρέπει να τονισθεί ότι παρόλο που η πολιτική διαμορφώνεται σε διακυβερνητική βάση, ο αριθμός των παραγόντων που συμμετέχουν στη διαδικασία είναι μεγάλος. Πρόκειται για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών, την Πολιτική επιτροπή και επιτροπή ασφάλειας τους ευρωπαίους ανταποκριτές, την ομάδα εργασίας των ΚΕΠΠΑ καθώς και τους συμβούλους της ΚΕΠΠΑ. Σε αυτό προστίθεται η εν λόγω επιρροή της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενίσχυσε τον λειτουργικό χαρακτήρα της ΚΕΠΠΑ ενισχύθηκε, καθώς αυτή διαθέτει συνεκτικότερα μέσα και αποτελεσματικότερη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η δυνατότητα λήψης αποφάσεων γίνεται με ειδική πλειοψηφία αφού παρέχεται η διπλή διασφάλιση της εποικοδομητικής αποχής και της δυνατότητας παραπομπής του θέματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος προβάλλει ή για ιδιαίτερους λόγους, δικαίωμα αρνησικυρίας (η λεγόμενη βοηθητική πέδηση).

Από την άλλη πλευρά, καθορίστηκαν καλύτερα τα καθήκοντα αντιπροσώπευσης και εκτέλεσης που ανατέθηκαν στην Επιτροπή. Καθιερώθηκε μια στενότερη σχέση με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), έτσι ώστε η ΕΕ να μπορέσει να διδάξει στην ΔΕΕ, πως μπορεί να εκτελεί τις αποστολές του Petersberg, πράγμα που οδήγησε στη συγχώνευση ορισμένων ικανοτήτων της ΔΕΕ στην ΕΕ.

Η συνθήκη του Άμστερνταμ θέσπιζε ένα νέο μέσο εξωτερικής πολιτικής το οποίο συμπλήρωνε την κοινή δράση και την κοινή θέση: πρόκειται για την κοινή στρατηγική. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει ομόφωνα κοινές στρατηγικές στους τομείς όπου τα κράτη μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα. Οι κοινές στρατηγικές προσδιορίζουν τους στόχους, τη διάρκεια και τα μέσα που παρέχουν η Ένωση και τα κράτη μέλη. Με αυτήν την έννοια, αποτελεί το γενικό πλαίσιο για τις δράσεις των τριών πυλώνων της Ένωσης, γεγονός που εξασφαλίζει συνοχή στις εξωτερικές σχέσεις και επιτρέπει στο Συμβούλιο να εγκρίνει μια εφαρμογή μέσω κοινών δράσεων και θέσεων που έχουν ψηφισθεί με ειδική πλειοψηφία. Το Συμβούλιο είναι επίσης αρμόδιο να συστήνει κοινές στρατηγικές στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Σχετικά με την διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ότι η έγκριση αποφάσεων της ΚΕΠΠΑ γίνεται με ομοφωνία. Ωστόσο, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να προσφεύγουν στην εποικοδομητική αποχή, που σημαίνει ότι η αποχή ενός κράτους μέλους δεν εμποδίζει τη λήψη κάποιας απόφασης. Αυτός ο μηχανισμός εφαρμόζεται εφόσον οι απέχοντες δεν αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το ένα τρίτο των σταθμισμένων ψήφων του Συμβουλίου. Αν ένα κράτος μέλος συνοδεύει την αποχή του με επίσημη δήλωση, δεν είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει την απόφαση, αλλά αποδέχεται, με πνεύμα αμοιβαίας αλληλεγγύης, ότι η απόφαση δεσμεύει την Ένωση ως σύνολο. Επομένως, απέχει από κάθε ενέργεια που ενδέχεται να αντιβαίνει με τη δράση της Ένωσης.

Ο τροποποιημένος τίτλος V της συνθήκης για την ΕΕ προβλέπει, ωστόσο, ότι η ειδική πλειοψηφία εφαρμόζεται σε δυο περιπτώσεις:

- για την έκδοση αποφάσεων εφαρμογής μιας κοινής στρατηγικής που έχει καθορισθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- για την έκδοση απόφασης που αποσκοπεί στην υλοποίηση κοινής δράσης ή κοινής θέσης που έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο

Εντούτοις, στο πλαίσιο των αποφάσεων που λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία, τα κράτη μέλη διαθέτουν ρήτρα διασφάλισης, που τους παρέχει τη δυνατότητα να αποτρέπουν τη διεξαγωγή ψηφοφορίας, εφόσον αυτή η ενέργεια δικαιολογείται για σημαντικούς λόγους εθνικής πολιτικής. Σε αυτή την περίπτωση, και αφού το κράτος μέλος εκθέσει τα επιχειρήματά του, το Συμβούλιο δύναται, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, να παραπέμψει το ζήτημα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ώστε να ληφθεί ομόφωνα απόφαση από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων.

Σημαντική αναφορά πρέπει να γίνει και τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου, ο οποίος εκτελεί, από την έναρξη ισχύος της συμφωνίας του Άμστερνταμ, τα καθήκοντα του Υπάτου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ και έχει συγκεκριμένες λειτουργίες:

- Επικουρεί το Συμβούλιο σε θέματα που αφορούν την ΚΕΠΠΑ συμβάλλοντας στη διατύπωση, στην προπαρασκευή και στην εφαρμογή των αποφάσεων.
- Όταν του ζητείται από την προεδρία, ενεργεί εξ ονόματος του Συμβουλίου, διεξάγοντας πολιτικό διάλογο με τρίτους, φροντίζοντας να βελτιώσει την ορατότητα και να αυξήσει τη συνοχή της ΚΕΠΠΑ.

Η εξωτερική αντιπροσώπευση και η εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ ενισχύονται ακόμη περισσότερο με τη εργασία της Τρόικας, που περιλαμβάνει τον υπουργό Εξωτερικών της χώρας που έχει την προεδρία της ΕΕ, τον Υπάτο Εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ, τον Επίτροπο που

είναι υπεύθυνος για τις Εξωτερικές Σχέσεις και, εφόσον είναι αναγκαίο, έναν αντιπρόσωπο της χώρας που θα έχει στη συνέχεια την προεδρία της ΕΕ.

Αυτή η νέα θέση είχε ως συνέπεια την ανακατανομή των καθηκόντων στους κόλπους του Συμβουλίου, καθώς η διοικητική διαχείριση της Γενικής Γραμματείας ανατίθεται πλέον στον αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα. Αντίθετα, η θέσπιση της νέας θέσης δεν εμποδίζει το Συμβούλιο να διορίζει, όποτε το θεωρεί απαραίτητο, ειδικό αντιπρόσωπο στον οποίο μπορεί να αναθέτει εντολή σε σχέση με επιμέρους πολιτικά θέματα.

Αυτό έχει ήδη γίνει αρκετές φορές: ειδικοί αντιπρόσωποι διορίστηκαν για παράδειγμα στο πλαίσιο της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή, στην περιοχή των Μεγάλων Λιμνών στην Αφρική και στο πλαίσιο του συμφώνου σταθερότητας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Γ) Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικά Θέματα

Ο τρίτος και τελευταίος πυλώνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης εστιάζει στη συνεργασία σε ποινικά θέματα και την διαχείριση της πληροφορίας μέσω των υπηρεσιών Europol, συμφωνία για τον κοινό ορισμό και αντιμετώπιση των ποινικών αδικημάτων. Είναι το όργανο επιβολής του νόμου και καταπολέμησης του ρατσισμού στην ΕΕ.

Δημιουργήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ως πυλώνας Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ μετέφερε όλους τους τομείς της παράνομης μετανάστευσης, των θεωρήσεων των διαβατηρίων, του ασύλου και της δικαστικής συνεργασίας στον 1^ο πυλώνα δηλαδή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ο όρος Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις καλύπτει τους ενσωματωμένους τομείς.

Οι τρεις πυλώνες λειτουργούν με διαφορετικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σε αυτό τον πυλώνα έχουμε τη χρήση διακυβερνητικής διαδικασίας λήψης των αποφάσεων και δικαίωμα πρωτοβουλίας έχει η Επιτροπή και των κρατών μελών και απαιτείται ομοφωνία από το Συμβούλιο.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας¹⁰, προβλέπει την πλήρη αναμόρφωση της διαδικασίας της επικύρωσης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα απορροφηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι τρεις πυλώνες θα συγχωνευθούν, διατηρώντας όμως τις σχετικές διαδικασίες στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ).

¹⁰ http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_el.htm

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1. Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας (ΕΚΑ) και Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση(ΔΕΕ)

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας (ΕΚΑ)¹¹ συνέβη με αφορμή το πρόβλημα του γερμανικού ζητήματος, δηλαδή την ενίσχυση της Γερμανίας και με πρωτοβουλία του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου για τη συμμετοχή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στην αμυντική συμμαχία της Δύσης.

Στις 27 Μαΐου του 1952 υπογράφεται η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας μεταξύ της Γαλλίας, της Δυτικής Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ολλανδίας, του Λουξεμβούργου και του Βελγίου. Το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν αντίθετο σε κάθε μορφή ολοκλήρωσης και για αυτό δεν συμμετείχε. Στις 30 Αυγούστου του 1954 το Γαλλικό Κοινοβούλιο αρνείται την κύρωση της Συνθήκης και η προσπάθεια για την ίδρυση της ΕΚΑ απορρίπτεται.

Στις 17 Μαρτίου 1948 ιδρύεται με τη Συνθήκη των Βρυξελλών, η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) μεταξύ των χωρών της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ολλανδίας, του Λουξεμβούργου και του Βελγίου.

Η ίδρυση της ΔΕΕ έχει ως στόχο την λειτουργία του NATO στην Ευρώπη με τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας. Σαν δικλείδα ασφαλείας του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας, η Γερμανία εντάσσεται παράλληλα με το NATO στη ΔΕΕ, μέσω της οποίας θα ασκείται έλεγχος στον επανεξοπλισμό της. Η ίδρυση της Συνθήκης είχε ως συνέπεια την κατάργηση ενός από τους πρωταρχικούς στόχους της Συνθήκης των Βρυξελλών: της άμυνας και της αντιμετώπισης οποιασδήποτε απειλής, όπως είναι και η αναβίωση της γερμανικής επιθετικής πολιτικής.

Η ΔΕΕ αποτελείται από τα εξής κράτη¹²: Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο. Αποτελείται από 13 συνδεδεμένα κράτη: Τσεχία, Ουγγαρία, Ισλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Τουρκία, Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία και Σλοβενία και 5 κράτη παρατηρητές: Αυστρία, Δανία, Φινλανδία, Ιρλανδία και Σουηδία.

¹¹ Πανάγου Β- Τσούντα Κ. (2004). *Η Παγκοσμιοποίηση, Ολοκλήρωση και Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία, Τόμος Β΄, Βάσεις της Ευρωπαϊκής Οικοδόμησης*. Εκδόσεις Εμμανουηλίδης, σελ 111

¹² Howorth J. (2007). *Security and Defense Policy in the European Union*. Εκδόσεις Palgrave Macmillan, σελ 5-11

Η ΔΕΕ λειτουργεί με μια σειρά από θεσμικά όργανα το Συμβούλιο των Υπουργών, το Μόνιμο Συμβούλιο Αντιπροσώπων, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση και η Γενική Γραμματεία τα οποία εξυπηρετούν στην δημιουργία ενός περιφερειακού συστήματος ασφαλείας.

Ουσιαστική δράση της ΔΕΕ έγινε με την όξυνση των σχέσεων μεταξύ ανατολής και δύσης που οφείλεται στην εγκατάσταση αμερικανικών πυραύλων στην Ευρώπη, τη Σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν κα. Τον Ιανουάριο του 1984 σε έγγραφο της Γαλλικής κυβέρνησης ζητούσαν τον επαναπροσδιορισμό της ΔΕΕ με βάση τα πολιτικά και στρατηγικά δεδομένα της εποχής.

Τον Οκτώβριο του 1987, η Σύνοδος του Συμβουλίου της ΔΕΕ στη Χάγη, υιοθέτησε ένα κείμενο το οποίο προωθούσε την συνεργασία στον τομέα του ελέγχου και τον περιορισμό των εξοπλισμών αλλά ενίσχυε την ευρωπαϊκή διάσταση του ΝΑΤΟ. Σε θεωρητικό επίπεδο εξέταζε την Ευρωπαϊκή ασφάλεια στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Το κείμενο αυτό ήταν με τίτλο «Πλατφόρμα για τα Συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας» ή αλλιώς «Πλατφόρμα της Χάγης». Ήταν η έναρξη της ένταξης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας.

Τέλος στο θεσμό της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) έγινε το 2010 με κοινή διακήρυξη των 10 κρατών μελών της. Έπειτα από 62 χρόνια λειτουργίας του θεσμού αποφάσισαν ομόφωνα ότι δεν έχει πλέον λόγο ύπαρξης, καθώς μετά τη Συνθήκης της Λισαβόνας που τέθηκε σε ισχύ από την 1η Δεκεμβρίου του 2009, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναλαμβάνει πλέον τις λειτουργίες της.

2.2. Ίδρυση Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), με την Συνθήκη του Μάαστριχτ¹³, ήταν η εξέλιξη των ΕΚ την περίοδο που ακολούθησε με την πτώση του τείχους του Βερολίνου και την Ενοποίηση της Γερμανίας,

Υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου του 1993 από τα 12 κράτη μέλη της τότε ΕΟΚ. Αποτελείται από 3 πυλώνες, ο πρώτος πυλώνας ήταν η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ο δεύτερος και τρίτος πυλώνας ανήκουν σε διακυβερνητικό επίπεδο και αφορούν την συνεργασία στους τομείς της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ).

¹³ Νάσκου- Περράκη. (2002). *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Η θεσμική Διάσταση*. Αθήνα- Κομοτηνή. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ 287, 293

Όσον αφορά τη ΔΕΕ, η Συνθήκη του Μάαστριχτ, επισημοποίησε τη σχέση ΕΕ και ΔΕΕ¹⁴, προσδιόρισε το πεδίο των αρμοδιοτήτων της και αναβάθμισε το ρόλο της. Ο όρος της ΔΕΕ είχε να κάνει με την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ σχετικά με τις στρατιωτικές δραστηριότητες και θέματα ασφαλείας για μια αυτόνομη δράση από την ΕΕ¹⁵. Στις 10 Δεκεμβρίου 1991, υιοθετήθηκε από τη ΔΕΕ σε επίπεδο αρχηγών η Δήλωση για το ρόλο της ΔΕΕ και των σχέσεων της με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ατλαντική Συμμαχία και η Δήλωση για την Διεύρυνση της ΔΕΕ. Το πεδίο των αρμοδιοτήτων της ΔΕΕ διευρύνθηκε κατά τέτοιο τρόπο που επιτρέπει τη συντονισμένη δράση ΔΕΕ- ΕΕ- ΚΕΠΠΑ.

Με βάση τη δεύτερη δήλωση, η οποία υιοθετήθηκε από έντονη πίεση της Ελλάδος¹⁶, αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα για να αναπτυχθεί μια Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΤΑΑ) η οποία θα συνέδεε την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ και θα προωθούσε την εξέλιξη της ΔΕΕ ως προς τον επιχειρησιακό της ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, στη δήλωση αυτή, τα εννέα μέλη της ΔΕΕ προκάλεσαν όσα μέλη της ΕΕ δεν συμμετείχαν να ενταχθούν σε αυτή ως μέλη ή ως παρατηρητές, ενώ στα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία δεν ήταν μέλη απλώς συμμετείχαν ως συνδεδεμένα εταίροι. Ζήτησαν από τα μέλη του ΝΑΤΟ, να ενταχθούν στη ΔΕΕ ως συνδεδεμένα μέλη μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 1992 (ένταξη Ελλάδας)¹⁷.

Στη Συνθήκη του Μάαστριχτ συμφωνήθηκε η εξέλιξη της ΔΕΕ με τέτοιο τρόπο ώστε να αναλαμβάνει δράσεις ως αμυντικός βραχίονας της ΕΕ. Η ενίσχυση της ΔΕΕ ως ευρωπαϊκός πυλώνας του ΝΑΤΟ και μέσα από το πλαίσιο η ενδυνάμωση της Ατλαντικής Συμμαχίας. Τέλος, επιβεβαιώθηκε ο απόλυτος επιχειρησιακός συντονισμός της ΔΕΕ με το ΝΑΤΟ σχετικά με τις δράσεις του και η μεταφορά του Συμβουλίου και της Γραμματείας της ΔΕΕ από το Λονδίνο στις Βρυξέλλες.

Στις 19 Ιουνίου 1992, στη Σύνοδο του Συμβουλίου της ΔΕΕ στη Βόννη, υιοθετήθηκε η Διακήρυξη του Petersburg, που αποτέλεσε τον επόμενο σταθμό στην πορεία του ΝΑΤΟ. Η ενίσχυση του ρόλου της και η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ του ΝΑΤΟ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλους Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς αποτέλεσαν βασικές συνιστώσες της Διακήρυξης.

¹⁴ Κανελλόπουλος, Π. (2003). Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα- Κομοτηνή 2003. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ 68

¹⁵ Ι.4 της Συνθήκης του Μάαστριχτ

¹⁶ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004). *Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 289-316

¹⁷ Ιωακειμίδης, Π. (1993). Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία, Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Πολιτικές, Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ελλάδα, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 405

2.3. NATO (Βορειοατλαντικό Σύμφωνο)

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν ο διαχωρισμός της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης από τις ιδεολογικές και πολιτικές διαιρέσεις του Ψυχρού Πολέμου. Η Ανατολική Ευρώπη ήταν υπό την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Το 1949, 12 χώρες και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού σχημάτισαν τον Οργανισμό του Βόρειο- Ατλαντικού Συμφώνου ώστε να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο σε περίπτωση που η Σοβιετική Ένωση θα επιδίωκε να διευρύνει τον έλεγχο της από την Ανατολική Ευρώπη σε άλλα μέρη της ηπείρου.

Στο μεταξύ διάστημα 1947 με 1952, το Σχέδιο Μάρσαλ παρείχε τα μέσα για τη σταθεροποίηση των Δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών. Το NATO ως μια πολιτικο- στρατιωτική συμμαχία¹⁸ είχε στόχο μια συλλογική άμυνα απέναντι σε κάθε μορφή επίθεσης και ένα ασφαλές περιβάλλον για την ανάπτυξη της δημοκρατίας και της οικονομικής ανάπτυξης.

Τα ιδρυτικά μέλη του NATO (Βέλγιο, Καναδάς, Δανία, Γαλλία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ) δεσμεύτηκαν για την αμοιβαία αμυντική συνδρομή σε περίπτωση στρατιωτικής επίθεσης εναντίον οποιασδήποτε από τις χώρες αυτές και διασφάλιζαν τις πολιτικές της εθνικής άμυνας.

Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ο ρόλος και ο σκοπός του NATO προσδιοριζόταν με σαφήνεια από την ύπαρξη της απειλής που έθετε η Σοβιετική Ένωση. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, είχε διαλυθεί το Σύμφωνο της Βαρσοβίας λόγω της επιμονής των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης που μόλις είχαν απελευθερωθεί και η Σοβιετική Ένωση είχε καταρρεύσει. Με την εξαφάνιση των εχθρών κατά παράδοση, κάποιοι από το χώρο της διπλωματίας και της πολιτικής πίστευαν ότι δεν είναι αναγκαίο το NATO και να μειωθούν οι μελλοντικές αμυντικές δαπάνες και επενδύσεις για τις ένοπλες δυνάμεις.

Λόγω της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης πολλοί Σύμμαχοι του NATO μείωσαν τις αμυντικές δαπάνες. Μετά από τις θεαματικές αλλαγές που οδήγησαν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το NATO προχώρησε σε μια σειρά από δράσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας μέσω θεσμών, οργανισμών για την οικοδόμηση της κρατικής συνεργασίας, εμπιστοσύνης και μείωση εντάσεων με άλλα Ευρωπαϊκά κράτη και γειτονικές χώρες.

¹⁸ NATO HANDBOOK, στο www.nato.int, σελ 16-18

Το NATO με τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στο διεθνές σύστημα, προσάρμοσε τις στρατιωτικές του δομές στο νέο στρατηγικό περιβάλλον και είχαν τρεις βασικούς στόχους:

- 1) τη διασφάλιση της στρατιωτικής αποτελεσματικότητας της Συμμαχίας
- 2) τη διαφύλαξη του διατλαντικού δεσμού
- 3) την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας εντός του NATO

Τα μέσα για την εκτέλεση των νέων αποστολών και της στρατηγικής Συμμαχίας ήταν η προσαρμογή της Διοικητικής Δομής του NATO και η αναδιάρθρωση της δομής των Στρατιωτικών Δυνάμεων του NATO.

Ένα από τα πρώτα μέτρα προς τη κατεύθυνση αυτή ήταν η σύσταση του Βόρειο-Ατλαντικού Συμβουλίου Συνεργασίας το 1991. Μετά την ονομασία του σε Ευρώ-Ατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης, έγινε το κύριο βήμα για διαβούλευση και συνεργασία μεταξύ του NATO και μη μελών κρατών στον Ευρώ-Ατλαντικό χώρο.

Το 1994 το NATO παρουσίασε μια πρωτοβουλία γνωστή ως Σύμπραξη για την Ειρήνη. Αυτό είναι ένα πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για να βοηθήσει τις συμμετέχουσες χώρες στην αναδιάρθρωση των ενόπλων τους δυνάμεων έτσι ώστε να καταστούν ικανές να παίζουν το δικό τους ρόλο σε μια δημοκρατική κοινωνία και να συμμετέχουν σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις. Ήταν διαμορφωμένο σύμφωνα με τις ανάγκες της κάθε χώρας ξεχωριστά για να προσφέρει δυνατότητες για διακρατική συνεργασία σε διάφορους τομείς κατόπιν επιλογής του προγράμματος και των αναγκών για ασφάλεια. Οι δραστηριότητες ήταν στρατιωτικές ασκήσεις, σεμινάρια, εργαστήρια και άλλα πολλά. Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις στρατιωτικές δυνάμεις να έχουν την κατάλληλη δημοκρατική διαχείριση και έλεγχο. Η εμπειρία αποκτήθηκε από τη Σύμπραξη για Ειρήνη που συνείσφερε σημαντικά στη συνεργασία μεταξύ των κρατών που συμμετέχουν σε δυνάμεις διατήρησης της ειρήνης όπως είναι η Δύναμη Σταθεροποίησης (SFOR) στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και η Δύναμη του Κοσσυφοπεδίου (KFOR).

Το 1995 το NATO εγκαθίδρυσε το Μεσογειακό Διάλογο¹⁹ με 6 χώρες (Αίγυπτο, Ισραήλ, Ιορδανία, Μαυριτανία, Μαρόκο και Τυνησία). Το πρόγραμμα στο οποίο το 2000 προστέθηκε και η Αλγερία, στοχεύει στη δημιουργία καλών σχέσεων και στην βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης με τα κράτη της περιοχής της Μεσογείου και στην προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας και σταθερότητας.

¹⁹ SECURITY COOPERATION with the Mediterranean region and the broader Middle East, στο www.nato.int σελ.5-7

Το 1997, το NATO²⁰ και η Ρωσία, και το NATO και η Ουκρανία έθεσαν την διμερή τους συνεργασία σε πιο επίσημη βάση. Υπογράφηκαν διμερείς συμφωνίες μεταξύ του κάθε κράτους και του NATO για μια σταθερή συνεργασία. Εγκαθιδρύθηκε το Μόνιμο Μεικτό Συμβούλιο NATO – Ρωσίας και η Επιτροπή NATO- Ουκρανίας για να αποτελέσει το καθένα το μέσο τακτικής διαβούλευσης και συζήτησης των θεμάτων ασφαλείας. Τα θέματα προς συζήτηση είναι για τη διατήρηση της ειρήνης στα Βαλκάνια, τη διαχείριση κρίσεων, τη μη εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής, την αμυντική μετατροπή, την προστασία του περιβάλλοντος και τη σχεδίαση για έκτακτη πολιτική κατάσταση.

Το 2002, οι Σύμμαχοι και η Ρωσία συνεργάστηκαν για την δημιουργία του Συμβουλίου NATO- Ρωσίας το οποίο αντικατέστησε το Μόνιμο Μεικτό Συμβούλιο NATO – Ρωσίας. Σε αυτό το Συμβούλιο όλα τα κράτη μετέχουν σε ίσο βαθμό και προεδρεύει ο Γενικός Γραμματέας του NATO. Το αντικείμενο του είναι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η διαχείριση κρίσεων τη μη εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής, την αμυντική μετατροπή, την προστασία του περιβάλλοντος και τη σχεδίαση για έκτακτη πολιτική κατάσταση.

2.4. Η Συνεργασία και οι Σχέσεις της ΔΕΕ-ΕΕ-NATO

Η ΔΕΕ αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι ανάπτυξης της ΕΕ αφού της παρείχε τη δυνατότητα επιχειρησιακής ανάπτυξης στο πλαίσιο των ανθρωπιστικών αποστολών, αποστολών διάσωσης, διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας, επέμβαση με μάχιμες δυνάμεις στη διαχείριση κρίσεων και αποκατάστασης της ειρήνης (Petersburg tasks) και στην διαμόρφωση αυτόνομων αμυντικών πολιτικών στην ΚΕΠΠΑ.

Η ύπαρξη της ΔΕΕ²¹ αποτελούσε ένα άλλοθι για τα κράτη μέλη της ΕΕ τα οποία δεν ήθελαν ξεχωριστές στρατιωτικές δομές. Η ΣΕΕ/ Άμστερνταμ στο άρθρο Ι7 αναφέρει ότι «η Ένωση θα προσφεύγει σε μέσα της ΔΕΕ για την εκπόνηση και την εφαρμογή των αποφάσεων και των δράσεων της Ένωσης που έχουν συνέπειες στην άμυνα». Είχε προηγηθεί το Συμβούλιο των Υπουργών εξωτερικών της ΔΕΕ στο Petersburg τον Ιούνιο το 1992 στο οποίο αποφασίστηκε η ενίσχυση του ρόλου του Οργανισμού με την ανάληψη επιχειρήσεων

²⁰ NATO- RUSSIA, A pragmatic partnership, στο www.nato.int, σελ.6-8 / NATO- Ukraine, A distinctive Partnership, στο www.nato.int, σελ.7-9

²¹ Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. Διεθνής Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, σελ 257

διαχείρισης κρίσεων και ανθρωπιστικών αποστολών, αποστολών διάσωσης, αποστολών διατήρησης και αποκατάστασης της ειρήνης (Αποστολές Petersburg).

Η ΕΕ ανέλαβε το πλήρες φάσμα των αποστολών Petersburg, αφαιρώντας από την ΔΕΕ από το επιχειρησιακό της σκέλος και την ανανεωμένη (1992) εντολή της. Επί της ουσίας με την απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών της ΔΕΕ στη Μασσαλία στις 13 Νοεμβρίου 2000 και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας στις 7-9 Δεκεμβρίου του 2000, η ΔΕΕ παρέμεινε απλώς μια Γραμματεία στις Βρυξέλλες ενώ το Ινστιτούτο Στρατηγικών Σπουδών στο Παρίσι και το Δορυφορικό Κέντρο της ενσωματώθηκαν πλήρως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία ανέλαβε επίσης την ολοκλήρωση της αποστολής της ΔΕΕ στην Αλβανία²².

Ένας μεγάλος αριθμός των κρατών μελών της ΕΕ είναι και μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας, ενώ η τελευταία αποτελεί για την πλειοψηφία το βασικό πλαίσιο της συλλογικής ασφάλειας. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το NATO και οι ΗΠΑ προστάτευσαν την ασφάλεια της Ευρώπης. Ο ευρώ-ατλαντικός χώρος θεωρείται ως ενιαίος χώρος ασφαλείας, ο οποίος προστατεύεται και διαχειρίζεται από το NATO²³.

Οι προσπάθειες για επέκταση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης από την δεκαετία του 1990 στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας προκάλεσαν αμφιλεγόμενες αντιδράσεις εντός του NATO και των ΗΠΑ αλλά και από κράτη μέλη του NATO που δεν ανήκουν στην ΕΕ. Συγκεκριμένα στην 3^η παράγραφο του τελικού ανακοινωθέντος του Συμβουλίου του Βορείου Ατλαντικού στην Κοπεγχάγη το 1991 τονίζεται η ανάγκη να υπάρξουν διαβουλεύσεις ανάμεσα στα 12 μέλη, τη ΔΕΕ και τη Συμμαχία για να διασφαλιστεί ότι δεν αμφισβητηθούν τα συμφέροντα των Ευρωπαίων Συμμάχων, οι οποίοι δεν συμμετέχουν στην οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Άμυνας και Ασφάλειας.

Το NATO και οι ΗΠΑ ζητούσαν ως προϋποθέσεις από την Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Άμυνας και Ασφάλεια:

- υλοποίηση στο πλαίσιο της Συμμαχίας²⁴, καθώς θεωρήθηκε από πολλούς ότι μια γνήσια Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Άμυνας και Ασφάλειας θα είναι το τέλος του NATO και της διατλαντικής συνεργασίας²⁵

²² Ruuten M. (2001). *European Defense Core Documents, Institute for Security Studies*. Paris, σελ. 147-150

²³ ΣΕΕ (Άρθρο 17, παράγραφος 1), Συνθήκη του Άμστερνταμ (Άρθρο I.7, παράγραφος 1), Κοινή Δήλωση του Saint Malo (παράγραφος 2), Συνθήκη της Νίκαιας (Άρθρο 17, παράγραφος 1), Συνταγματική Συνθήκη (άρθρο I.41, παράγραφοι 2 και 7).

²⁴ Ruuten M. (2001). *European Defense Core Documents, Institute for Security Studies*. Paris, σελ. 24-39

²⁵ Τσάκωνας, Π.- Ντάλης Σ. (2004). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η σημασία της για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια*, Αθήνα. Εκδόσεις Ι Σιδέρης, σελ.90

- να γίνει ένας ευρωπαϊκός πυλώνας
- να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και σε επιχειρησιακό τομέα τους Ευρωπαϊκούς Συμμάχους που δεν είναι μέλη της ΕΕ.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, η ανάγκη της ΕΕ να προσφεύγει και σε νατοϊκά μέσα για την υλοποίηση των αποστολών Πετερσμπεργκ. Τουλάχιστον μέχρι τη γαλλοβρετανική διάσκεψη στο Saint Malo, όπου για 1^η φορά διατυπώθηκε η επιταγή να αποκτήσει η ΕΕ αυτόνομη στρατιωτική ικανότητα, παραχώρηση στρατιωτικών μέσων και υποδομών του ΝΑΤΟ στην ΕΕ, καθορίζονταν με τις συμφωνίες Berlin Plus, σύμφωνα με τις οποίες η ΕΕ θα είχε τη δυνατότητα να δανείζεται τις επιχειρησιακές και επιτελικές δομές του ΝΑΤΟ για τις αποστολές στις οποίες η Συμμαχία δεν εμπλέκεται στο σύνολο της²⁶.

Η πρωτοβουλία των Τεσσάρων τον Απρίλιο του 2003 επέφερε τη δημιουργία του ξεχωριστού Ευρωπαϊκού Στρατηγείου στο Tervuren των Βρυξελλών με στόχο τη διευκόλυνση του σχεδιασμού των στρατιωτικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνει η Ε.Ε. Για να αποδεχτούν κάτι τέτοιο οι ατλαντιστές συμφωνήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών να δημιουργηθεί ευρωπαϊκός πυρήνας εντός του Ανώτατου Στρατηγείου Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (Shape) για το σχεδιασμό και την διεξαγωγή επιχειρήσεων της ΕΕ όταν αυτή προσφεύγει σε μέσα και δυνατότητες του ΝΑΤΟ²⁷.

Σύμφωνα δηλαδή με τις πρόσφατες εξελίξεις στα πεδία της Άμυνας και της Ασφαλείας, οι οποίες καταδεικνύουν την εμμονή κάποιων κρατών μελών να διατηρηθεί ο ρόλος του ΝΑΤΟ στην ανάπτυξη μιας Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρόλο που η λύση της προσφυγής σε νατοϊκά στρατιωτικά μέσα και δυνατότητες μπορεί να γίνει προβληματική σε θεσμικό και πρακτικό επίπεδο.

2.5. Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανία και Εξοπλισμοί

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου²⁸ και οι αλλαγές που ακολούθησαν σχετικά με την αντίληψη της απειλής και τις μειώσεις των προϋπολογισμών της άμυνας, έθεσαν σε κίνδυνο την βιομηχανία των όπλων σε διεθνές επίπεδο από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Οι κυβερνήσεις και οι ένοπλες δυνάμεις των χωρών μείωσαν σημαντικά τις παραγγελίες προς τις αμυντικές

²⁶ Ruuten M. (2001). *European Defense Core Documents*, Institute for Security Studies. Paris, σελ. 24-39

²⁷ Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνή Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, σελ.275

²⁸ Παρίσης, Ι. (2000). *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, 2000, η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ταυτότητα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα*. Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, σελ. 43

βιομηχανίες, το οποίο προκάλεσε μια μόνιμη κρίση και ως αντίδραση, μια αλλαγή σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι προϋπολογισμοί έρευνας και τεχνολογίας²⁹, αλλά και προμηθειών μειώθηκαν δραστικά σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Η τεχνική πολυπλοκότητα των νέων εξοπλισμών και οι σχετικές δαπάνες ανάπτυξης είχαν ανοδική πορεία. Τα στοιχεία του ευρωπαϊκού συστήματος εξοπλισμών που υπονομεύουν την ανταγωνιστικότητα είναι:

- ο κατακερματισμός των εθνικών αμυντικών αγορών
- οι επικαλυπτόμενες δυνατότητες έρευνας και βιομηχανικές δυνατότητες
- η μείωση των οικονομικών πόρων στα αμυντικά προγράμματα
- οι μικρές σειρές παραγωγής
- οι διαφορετικές στρατιωτικές απαιτήσεις

Στην Ευρώπη έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες για την συνεργασία των αμυντικών εταιρειών ή για συγχωνεύσεις. Οι δυνάμεις της αγοράς στοχεύουν την εξάπλωση των στενών εθνικών αγορών για να συντηρήσουν μια βιομηχανική βάση σε εθνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό έχουν γίνει σημαντικές συνεργασίες στην ανάπτυξη και παραγωγή οπλικών συστημάτων.

Στις προτάσεις για τη δημιουργία μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς Αμυντικών Εξοπλισμών περιλαμβάνονται³⁰:

- υιοθέτηση μιας ευρωπαϊκής διαδικασίας προδιαγραφών
- ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανικής πολιτικής με κοινούς κανόνες και διατάξεις στον τομέα του εξοπλισμού
- σύσταση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Δυνατοτήτων, Εξοπλισμών και Στρατηγικής Έρευνας.

Βασικός στόχος του Ευρωπαϊκού Αμυντικού Οργανισμού είναι η υποστήριξη της ΕΠΠΑ σε 4 τομείς: ικανότητες, συνεργασία, βιομηχανική- τεχνολογική βάση, έρευνα και ανάπτυξη. Ο οργανισμός θα επιχειρήσει να:

- αναπτύξει τις αμυντικές ικανότητες της ΕΕ στον τομέα διαχείρισης κρίσεων
- προώθηση και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε θέματα εξοπλισμών
- υλοποίηση πολιτικών και μέτρων για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Βιομηχανικής Βάσης

²⁹ Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνή Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, σελ 286

³⁰ Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνή Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, σελ 288

- προωθήσει σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον τομέα της έρευνας για θέματα ασφαλείας και άμυνας.

Οι στρατιωτικές δομές που υπάρχουν μέσα στην Ε.Ε είναι απαραίτητο να συμπληρωθούν ως προς τα θέματα του αμυντικού εξοπλισμού, έτσι ώστε η πολιτική αυτή να έχει ουσιαστικό περιεχόμενο. Για αυτό το λόγο ιδρύθηκε ο Ευρωπαϊκός Φορέας Εξοπλισμών. Ο τομέας των εξοπλισμών στην ΕΕ έχει εξελιχθεί αφού λαμβάνει υπόψη τις προσπάθειες εδραίωσης σε ένα επίπεδο στρατιωτικών ικανοτήτων, πάνω στο οποίο η Ένωση θα μπορεί να στηρίξει τις στρατιωτικές της αποστολές. Ο στόχος της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ έχει επισημανθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι στις 10-11 Δεκεμβρίου 1999 και είναι γνωστός ως Γενικός Στόχος του Ελσίνκι.

Όμως, υπάρχουν 3 βασικά θέματα³¹ που παρεμποδίζουν τις προσπάθειες της ΕΕ να αναπτύξει μια κοινή πολιτική εξοπλισμού:

- δεν υπάρχει ομοφωνία για μια πανευρωπαϊκή προτίμηση στις προμήθειες εξοπλισμούς
- προϋπολογισμός των εθνικών προμηθειών και οι δυνατότητες της αμυντικής βιομηχανίας στην Ευρώπη που διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα.
- Οι αμυντικές προμήθειες σχεδιάζονται και εκτελούνται κατά κύριο λόγο σε επίπεδο χωρών αντανακλώντας εθνικά συμφέροντα.

Μέχρι σήμερα είναι δύσκολο να αναγνωριστεί η δυνατότητα της ΕΕ να αναπτύξει στρατιωτικές δυνατότητες για να ανταπεξέλθει στις ανάγκες της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας. Η αποτελεσματική συνεργασία³² στον τομέα των εξοπλισμών θα γίνει αν τα κράτη- μέλη καταφέρουν να συντονίσουν τις προσπάθειες τους και να δημιουργήσουν μια πολιτική υποδομή. Μέχρι τώρα έχουν υπάρξει διάφορα σχήματα με σκοπό να έχουν μια βάση σε ένα κοινό σύστημα προμήθειας όπλων, όπως η WEAG³³, ο OCCAR³⁴, το Letter of Intent³⁵

31 Bauer S. & Bromley M. (2004). *The European Union Code of Conduct on Arms Exports Improving the Annual Report*. Stockholm International Peace Research Institute, σελ. 9-12

32 Jones G S. (2007). *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge University Press, σελ. 167, 172, 197-199

33 Western European Armament Group, δηλαδή Δυτικο- ευρωπαϊκή Ομάδα Εξοπλισμών με στόχο την προαγωγή της ευρωπαϊκής βιομηχανικής συνεργασίας στον τομέα των εξοπλισμών για να επιτευχθεί η αποτελεσματική χρήση των κεφαλαίων για έρευνα, ανάπτυξη και βάση και να βελτιωθεί η συνεργασία στην έρευνα και την ανάπτυξη

34 Organism Conjointe de Cooperation en Matiere d' Armement, έχει ως στόχο να εξελιχθεί σε έναν αποτελεσματικό φορέα συνεργασίας σε θέματα εξοπλισμών των μεγαλύτερων βιομηχανικών χωρών και να καταλήξει σε de facto αναγνωρισμένο ευρωπαϊκό φορέα εξοπλισμών.

35 Έγγραφο Προθέσεων. Αναφέρεται στα μέτρα που πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή για να υπάρχουν κοινές λύσεις στα εμπόδια που δυσκολεύουν την αναδόμηση της βιομηχανίας.

για τη βιομηχανική αναδόμηση της αμυντικής σφαίρας, η POLARM³⁶, ο « EU Code of Conduct on Arms Exports», το Σχέδιο Δράσης Ευρωπαϊκών Στρατιωτικών Δυνατοτήτων, κ.α.

Σε επίπεδο ΕΕ, οι αμυντικές βιομηχανίες δεν υστερούν σε τεχνολογική υποδομή και τεχνογνωσία και αυτό επιβεβαιώνεται από τις στρατηγικές συνεργασίες που συνάπτουν μεγάλες ευρωπαϊκές εταιρείες με αμερικανικές για τη συμπαραγωγή και συν- ανάπτυξη αμυντικών συστημάτων. Οι ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες υστερούν σε ρυθμό μεγέθυνσης λόγω της μείωσης της κρατικής δαπάνης για την άμυνα, του μεγάλου κόστους στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογία, καθώς και του μικρού αριθμού παραγωγής των νέων οπλικών συστημάτων.

Για να υπάρξει συντονισμός και εξειδίκευση ανά τομέα των αμυντικών βιομηχανιών, θα πρέπει οι ευρωπαϊκές χώρες να εναρμονίσουν τις πολιτικές προμηθειών με την υιοθέτηση κοινών πρακτικών και τεχνικών προδιαγραφών για τα νέα οπικά συστήματα. Στον τομέα της αμυντικής έρευνας και τεχνολογίας, θα πρέπει να υπάρξει κοινή προσέγγιση στον προγραμματισμό και στη χρηματοδότηση. Αυτές οι πολιτικές θα ενισχυθούν όταν ο Ευρωπαϊκός Αμυντικός Οργανισμός δραστηριοποιηθεί με αποτέλεσμα να επιταχυνθεί η ανάθεση κοινών εξοπλιστικών προγραμμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο και να υπάρξει πολιτική συμφωνία για την δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς αμυντικού υλικού.

Η προοδευτική διεύρυνση του NATO προς την Εντολή και η επιρροή του στον στρατιωτικό εξοπλισμό των νέων κρατών μελών, η θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η μεταστροφή του 1999 με τις διασκέψεις κορυφής της Κολωνίας και του Ελσίνκι καθώς και η θέσπιση της ΕΠΑΑ, έδωσαν νέα ώθηση προκειμένου να αποκτήσει η ΕΕ την αμυντική ικανότητα που θα ενισχύσει την αξιοπιστία των στόχων της εξωτερικής της πολιτικής και τις δυνατότητες ανάληψης και καθοδήγησης στρατιωτικών επιχειρήσεων διαχείρισης των κρίσεων και διατήρησης της ειρήνης, υποστήριξης του τομέα της πολιτικής προστασίας και των ανθρωπιστικών δράσεων.

Η κατάσταση μετά την 11^η Σεπτεμβρίου στην ΕΕ και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας κατέδειξαν:

- Την αναγκαιότητα για ένα πλαίσιο ασφάλειας και άμυνας στην διευρυμένη Ευρώπη
- Συντονισμός με σημαντικές επιπτώσεις στην βιομηχανία
- Ενίσχυση του ευρωπαϊκού βιομηχανικού δυναμικού στον τομέα της τεχνολογικής έρευνας

³⁶ Όργανο με σκοπό την παρακολούθηση θεμάτων εξοπλισμού. Συστάθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 26/7/1995

Η κατάσταση στην Ευρώπη όσον αφορά τον αμυντικό εξοπλισμό είναι ότι τις τελευταίες δεκαετίες λόγω άμεσης προσπάθειας για συγχώνευση των αμυντικών βιομηχανιών στις ΗΠΑ, η Ευρώπη άρχισε μια κίνηση προσέγγισης των διαφόρων επιχειρήσεων με διαφορετικούς όρους και ταχύτητα λόγω συνύπαρξης επιχειρήσεων διαφόρων εθνικοτήτων. Η υιοθέτηση μιας κοινής στρατηγικής θεώρησης και η σταδιακή εξασθένιση του οικονομικού και κοινωνικού προστατευτισμού, συντείνουν στην εμφάνιση μιας κοινής αμυντικής βιομηχανίας.

Οι εγγενείς αδυναμίες του τομέα εξοπλισμού στην Ευρώπη αφορά την χρηματοδότηση την αποδοτικότητα και τη στήριξη των επενδύσεων ειδικά στον τομέα της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας.

Σε σχέση με την ουσιαστική αυτονομία της ΚΕΠΑΑ φαίνεται να εκκρεμεί ένα ερώτημα: αν είναι οι Ευρωπαίοι πρόθυμοι να δαπανήσουν τα κονδύλια που απαιτούνται για την αγορά σύγχρονων όπλων πέρα από την υπερπήδηση των πολιτικών εμποδίων στη δημιουργία ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής; Οι ευρωπαϊκές δαπάνες για την άμυνα αντιπροσωπεύουν μόλις το 57% των αμερικανικών ενώ, σύμφωνα με το NATO, τα ευρωπαϊκά στρατεύματα που μπορούν άμεσα να αναπτυχθούν αντιπροσωπεύουν μόλις το 1/10 των αντίστοιχων αμερικανικών και έχουν εντοπισθεί πολυάριθμες άμεσες ανάγκες εξοπλισμού κάθε είδους οι οποίες είναι εξαιρετικά δύσκολο να καλυφθούν. Όπως, εξάλλου, έχει επισημανθεί σε περιόδους ύφεσης με περιορισμένα φορολογικά έσοδα και αυξημένη πίεση για δημοσιονομική πειθαρχία, όπως η τρέχουσα, ειδικά μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, τα κράτη-μέλη της Κοινότητας θα δυσκολευθούν να αλλάξουν αυτήν την εικόνα των στάσιμων ή φθινουσών δαπανών για την άμυνα.

Παρά την αισιοδοξία για την επιχειρησιακή ετοιμότητα της ευρωπαϊκής δύναμης, κορυφαίοι ευρωπαίοι παράγοντες, όπως ο Γερμανός Υπουργός Άμυνας Ρ. Σάρπινγκ, ομολογούν ότι η Ευρώπη υστερεί σε διάφορους βασικότατους αμυντικούς τομείς (επικοινωνίες, αντίχενυση, αεράμυνα κλπ.). Στην περίπτωση της Ευρώπης, παραδέχεται ο κ. Σάρπινγκ, *«πρόκειται για την κοινή ασφάλεια και άμυνα στο πλαίσιο του NATO, και λιγότερο για συστατικά στοιχεία της ΚΕΠΑΑ»*³⁷.

Παράλληλα, εσωτερική νατοϊκή ανάλυση αναφέρει ότι οι σημερινές αμυντικές δαπάνες της Συμμαχίας καλύπτουν λιγότερο από το 50% των «στόχων» που είχαν συμφωνηθεί στη διάσκεψη κορυφής το 1999. Ο Γ.Γ. του NATO Τζ. Ρόμπερτσον δήλωσε ότι τα ευρωπαϊκά μέλη της Συμμαχίας *«δεν κάνουν αρκετά»* για να βελτιώσουν τις ελλείψεις

³⁷ *Πυρά κατά της Αγκυρας λόγω ευρωστρατού – Προειδοποιήσεις Σάρπινγκ-Ρισάρ στους 'Τούρκους φίλους' να μην κάνουν χρήση του βέτο.* (2001). Καθημερινή

τους. Έτσι οι ευρωπαίοι στρατιωτικοί θα εξαρτώνται υπερβολικά από τις ΗΠΑ σε περίπτωση ανάμειξής τους σε μια νέα σύγκρουση. Και αν οι ευρωπαϊκές χώρες επιδιώξουν να χειριστούν μόνες αυτή την κρίση, ενδέχεται να διαπιστώσουν ότι δεν διαθέτουν τα μέσα³⁸.

Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι αναλυτές στην Ευρώπη υπαινίσσονται ότι οι ΗΠΑ, με αμυντικό προϋπολογισμό διπλάσιο του συνόλου των Ευρωπαίων συμμάχων, δαπανούν πάρα πολλά για το στρατό τους και πολύ λίγα για την ανάπτυξη και τους παγκόσμιους θεσμούς. Αλλά είναι δύσκολο να απορρίψουμε την αμερικανική κατηγορία, ότι τα ευρωπαϊκά κράτη αφιερώνουν πολλά κεφάλαια για χωριστές εθνικές εγκαταστάσεις. Εάν δεν επιτευχθούν οι βασικοί στόχοι κι αν δεν αναβαθμιστεί η ποιότητα των ευρωπαϊκών όπλων, η Ουάσινγκτον θα προβληματίζεται όλο και περισσότερο για το χαρακτήρα της συμβολής των Ευρωπαίων συμμάχων στη διατήρηση της περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες που θέλουν να επικρίνουν τον Μπους για την αντιπυραυλική άμυνα, το Μεσανατολικό, το Ιράν και το Ιράκ, την Κορέα και την Κίνα, θα κερδίσουν πολύ μεγαλύτερη συμπάθεια εάν δώσουν βαρύτητα στο θέμα των πολυμερών αμυντικών πρωτοβουλιών³⁹.

³⁸ *NATO: Οι Ευρωπαίοι αδιαφορούν – Δεν κάνουν ότι μπορούν για τη βελτίωση των δυνατοτήτων της Συμμαχίας.* (2001). Βήμα της Κυριακής

³⁹ Φραγκονικολόπουλου Χ. (1-2/9/2001). *Οι ΗΠΑ ονειρεύονται παγκόσμια μοναρχία.* Επενδυτής, σελ. 31-33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

3.1. Η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Σχετικά με την έννοια της ασφάλειας σήμερα⁴⁰ υπάρχει μια διαφορετική αντίληψη από ότι υπήρχε στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η στρατιωτικοποιημένη αντίληψη της ασφάλειας που επηρέασε άμεσα και σε μεγάλο βαθμό τις εθνικές κρατικές σχέσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου πλέον αμφισβητείται.. μια απειλή κατά της εθνικής ασφάλειας στην Ευρώπη, δεν είναι μόνο με στρατιωτική μορφή. Η ασφάλεια της Ευρώπης⁴¹, με βάση τα σημερινά δεδομένα διαμορφώνεται και αρθρώνεται σε 3 επίπεδα:

- το Δυτικοευρωπαϊκό, με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) που βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άμυνας
- το Πανευρωπαϊκό, με τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ),
- το Διατλαντικό, με τον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ) που συνδέει τις χώρες της Βορείου Αμερικής με την άμυνα της Δυτικής Ευρώπης.

3.2. Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)

Νέες απειλές και νέες ανάγκες, συνδεδεμένες με το τέλος του ψυχρού πολέμου, την ενοποίηση της Γερμανίας και την αποτυχία στην πρώην Γιουγκοσλαβία, οδήγησαν τα κράτη μέλη να εφοδιαστούν με ένα μέσο όπως η ΚΕΠΠΑ⁴². Ο τίτλος V, που δημιουργήθηκε με την έναρξη ισχύος της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη Ε.Ε.) το 1993, αντικαθιστούσε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία με έναν διακυβερνητικό πυλώνα στο κοινοτικό οικοδόμημα. Το άρθρο 11 παρουσιάζει τους κύριους στόχους που είναι οι εξής⁴³:

- η ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης

⁴⁰ Τσινισιζέλης, Μ. & Υφαντής, Κ., (2002). *Σύγχρονα Προβλήματα Διεθνών Σχέσεων, Κρατική Κυριαρχία: Απειλές και Προκλήσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 331-332

⁴¹ Μπόση, Μ. (1999). *Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 51

⁴² Οι σχετικές με την “ΚΕΠΠΑ” διατάξεις βρίσκονται πρωτίστως στον πέμπτο (V) Τίτλο, στα Γενικά άρθρα του πρώτου Τίτλου και στις Δηλώσεις. Τα άρθρα του Τίτλου (V) προσδιορίζονται με το γράμμα “Γ” (στα κείμενα λατινικού αλφαβήτου με το “J”) και αριθμό.

⁴³ http://europa.eu/scadplus/glossary/nice_treaty_el.htm

- διαφύλαξη των κοινών αξιών, θεμελιωδών συμφερόντων και της ακεραιότητας της Ένωσης
- η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας
- η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας
- η ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου περιλαμβανομένων και των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η ΚΕΠΠΑ αποτελεί ένα ξεχωριστό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω του γεγονότος ότι οι διαδικασίες λειτουργίας του, που έχουν διακυβερνητικό χαρακτήρα διαφοροποιούνται από εκείνες των παραδοσιακών τομέων της Κοινότητας⁴⁴, όπως είναι για παράδειγμα η εσωτερική αγορά και η εμπορική πολιτική. Αυτή η διαφορά είναι φανερή κατά την διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπου απαιτείται η ομοφωνία μεταξύ των κρατών μελών ενώ στους άλλους τομείς κοινοτικής δραστηριότητας επικρατεί η λήψη αποφάσεων με πλειοψηφία. Εξάλλου, τα μέσα της ΚΕΠΠΑ είναι διαφορετικά από τα μέσα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η συνθήκη του Μάαστριχ παρέχει στην ΚΕΠΠΑ τα εξής κύρια μέσα⁴⁵:

- κοινές θέσεις, που απαιτούν να εφαρμόζουν τα κράτη μέλη εθνικές πολιτικές σε συμφωνία με την καθορισμένη θέση της Ένωσης σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ένα τέτοιο παράδειγμα συντονισμού μπορεί να βρεθεί στην καταπολέμηση της παράνομης εμπορίας διαμαντιών ώστε να συμβάλει στην πρόληψη και στη ρύθμιση των συγκρούσεων που αφορά ιδίως χώρες όπως η Λιβερία, η Σιέρα Λεόνε και η Αγκόλα
- κοινές δράσεις, που είναι επιχειρησιακές δράσεις των κρατών μελών στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ. Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορεί να βρεθεί στην στήριξη της παλαιστινιακής αρχής στην καταπολέμηση των τρομοκρατικών δράσεων που προέρχονται από τα εδάφη της.

Παρόλα αυτά, από τα πρώτα έτη λειτουργίας της, δεν υπήρξαν τόσο ικανοποιητικά όσο μπορούσαν να ελπίζουν τα κράτη μέλη από την κοινή δράση τους. Η Ε.Ε παραμένει διστακτική, σχεδόν απύσχα στη διεθνή σκηνή. Η ΚΕΠΠΑ βρίσκεται σε προκαταρκτικό στάδιο, παρόλο που γίνονται κάποιες προσπάθειες όπως η μεταβίβαση των βασικών αρμοδιοτήτων, ως προς τη διαχείριση κρίσεων, της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) προς την ΕΕ, καθώς και η δημιουργία για το 2003 Δύναμη Ταχείας Επέμβασης 60.000 ανδρών

⁴⁴ Στεφάνου Κ., Φατούρος Αρ., Χριστοδουλίδης Θ., (2001). *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Α'*, Ιστορία- Θεσμοί- Δίκαιο. Εκδόσεις Ι.Σιδέρη, σελ 580-582

⁴⁵ Κουσκουβέλης, (1995). *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Παπαζήσης*, Αθήνα σελ. 23.

που θα αναλαμβάνει στρατιωτικές επιχειρήσεις, χωρίς τη συμμετοχή του NATO και συνεπώς και των ΗΠΑ.

Τα βήματα αυτά δεν αφορούν την κυριολεκτική έννοια του όρου άμυνα, δεν στοιχειοθετούν τον ευρωπαϊκό αμυντικό πυλώνα και δεν ολοκληρώνουν το νόημα της της ευρωπαϊκής άμυνας, υπό την έννοια της εδαφικής ακεραιότητας των μέλων της. Αυτό παραμένει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων ενώ τη συλλογική άμυνα και ασφάλεια στην Ευρώπη θα συνεχίζει να τη «διασφαλίζει» το NATO.

Οι διεθνείς συνθήκες μεταβάλλονται πια γρήγορα και ειδικά μετά τις εξελίξεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δημιουργείται η ανάγκη για την Ε.Ε να ξεφυγεί από τα στενά γεωγραφικά της όρια και από τις οικονομικές της ενασχολήσεις και να χαράξει μια κοινή πολιτική πορεία που θα ξεκινήσει με μια ισχυρή κοινή εξωτερική πολιτική στην οποία θα εδράζεται μια κοινή αμυντική πολιτική. Αυτή η πορεία, θα καταλήξει στην πλήρη πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης και στην ομοσπονδιοποίηση της. Ταυτόχρονα, πρέπει να δοθούν ταχείες λύσεις σε θεσμικές και πολιτικές εκκρεμότητες που αφορούν τις σχέσεις της Ε.Ε με το NATO.

Η Κοινότητα από το 1999, όμως δεσμεύθηκε να θεσπίσει την κοινή αμυντική πολιτική (ΚΕΠΠΑ) και να δημιουργήσει το δικό της στρατό ώστε με αυτό τον τρόπο να αποκτήσει μια πιο δραστήρια παρουσία σε περίπτωση που οι ΗΠΑ απαιτήσουν την συνδρομή της σε θέματα ασφαλείας.

3.3. Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ)

Όπως υποστηρίζει και ο B. Posen⁴⁶ οι κρίσεις που σημειώθηκαν στα Βαλκάνια κατά τη δεκαετία του '90 και η αδυναμία της Ε.Ε. να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και αποφασιστικά την εκρηκτική κατάσταση στα σύνορά της οδήγησαν στην θεσμοθέτηση με την Συνθήκη του Maastricht της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της Ε.Ε.

Η ΚΠΑΑ θεσμοθετήθηκε στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας και αντικατέστησε τον προηγούμενο μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Η συνθήκη της Λισαβόνας προχώρησε σε μία ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος της ΕΠΑΑ, το οποίο περιλαμβάνει την αλλαγή ονομασίας και την ριζική αναδιάρθρωση του μηχανισμού.

Η ΚΠΑΑ συνεχίζει να εντάσσεται στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), συμπεριλαμβάνει ένα πλαίσιο για την αποτελεσματικότερη

⁴⁶ Posen, B. (2006). *European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?*. Security Studies

αντιμετώπιση των προκλήσεων του 21^{ου} αιώνα και την βάση για την ανάπτυξη και θεμελίωση της κοινής ευρωπαϊκής άμυνας.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη πλέον τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέρος σε στρατιωτικές ή ανθρωπιστικές αποστολές ενώ σημαντικό κομμάτι είναι και η ρήτρα αλληλεγγύης η οποία θεσπίζεται ανάμεσα στα κράτη μέλη, και έχει ως στόχο την αύξηση της συλλογικότητας και της αλληλοϋποστήριξης τους σε θέματα άμυνας. Θεσπίζεται επίσης για πρώτη φορά ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας και θεσμοθετείται η μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία των κρατών μελών.⁴⁷

Τα κράτη μέλη παρέχουν τον προϋπολογισμό για τον τομέα και τα απαραίτητα μέσα έμψυχα και υλικά για την διεξαγωγή των δράσεων και έχουν τον αποφασιστικό λόγο για τα ζητήματα άμυνας. Παρά τη σημασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε στρατηγικό επίπεδο για την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων η ΚΠΑΑ παραμένει αγκυλωμένη τόσο εξαιτίας εσωτερικών ζητημάτων ανάμεσα στα κράτη μέλη και διαφορετικών αντιλήψεων περί ασφάλειας εξαιτίας του Βόρειο ατλαντικού Συμφώνου και του ΝΑΤΟ.⁴⁸

Η Συνθήκη της Λισαβόνας και η ΚΠΑΑ

Η ΚΠΑΑ προσφέρει ένα ειδικό πλαίσιο συνεργασίας σύμφωνα με το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορεί να πραγματοποιήσει αποστολές σε τρίτα κράτη εάν αυτό κριθεί απαραίτητο. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Συνθήκης οι αποστολές θα αποφασίζονται και θα διεξάγονται με στόχο τη διατήρηση της ειρήνης και ασφάλειας και μπορούν να χρησιμοποιούν στρατιωτικά και μη μέσα για την επίτευξη των στόχων τους. Στο πλαίσιο αυτό οι αποστολές που η Ε.Ε. μπορεί να αποφασίσει και να πραγματοποιήσει εντάσσονται στις εξής κατηγορίες⁴⁹:

1. ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης
2. αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης
3. αποστολές επέμβασης δυνάμεων στη διαχείριση κρίσεων
4. κοινές δράσεις αφοπλισμού
5. αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων

⁴⁷ Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, <http://www.europarl.europa.eu/>

⁴⁸ Dyson, T. and Konstadinides, T. (2013). *European defense cooperation in EU law and IR theory*. Basingstoke. Εκδόσεις Palgrave Macmillan, σελ. 83

⁴⁹ Koutrakos, P. (2013). *The EU common security and defense policy*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, σ. 59

6. επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων

Οι αποστολές αυτές καθορίζονται και αποφασίζονται από το Συμβούλιο της Ε.Ε. Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λισαβόνας και τα άρθρα 42 παρ. 5 και 44 το Συμβούλιο έχει την αρμοδιότητα να αναθέτει την πραγματοποίηση μίας αποστολής σε μία ομάδα προθύμων κρατών μελών, τα οποία και τόσο είναι διαθέσιμα να το πράξουν όσο και να διαθέσουν τους απαραίτητους πόρους για το σκοπό αυτό.⁵⁰

Η Συνθήκη της Λισαβόνας επίσης προβλέπει τη δημιουργία ευρωπαϊκών δυνάμεων, τα οποία συγκροτούνται από το στρατό των κρατών μελών, μέσα από τη συνεργασία και την κοινή χρήση δυνάμεων και μέσων. Σήμερα οι δυνάμεις αυτές είναι:

1. η Eurofor, με δυνάμεις της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας
2. η Eurocorps, με δυνάμεις της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ισπανίας, της Γαλλίας και του Λουξεμβούργου
3. η Euromarfor, με ναυτικές δυνάμεις της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας
4. η Ευρωπαϊκή Ομάδα Αεροπορίας, που συγκεντρώνει αεροπορικές δυνάμεις της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου⁵¹

Στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας θεσμοθετήθηκε η ειδική ρήτρα αμοιβαίας άμυνας για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τη ρήτρα αυτή, η οποία αναφέρεται στο άρθρο 42 παράγραφος 7 της Συνθήκης, εάν ένα κράτος μέλος δεχθεί επίθεση, τότε τα άλλα κράτη μέλη πρέπει να το συνδράμουν στην άμυνά του και αντιμετώπιση της επίθεσης. Ωστόσο η ρήτρα αυτή δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να επηρεάσει την άμυνα των κρατών μελών και ειδικά όσων παραδοσιακά διακηρύσσουν την ουδετερότητά τους, όπως και οποιαδήποτε δέσμευση έχουν αναλάβει στο πλαίσιο του NATO. Η ρήτρα αυτή ισχύει στο πλαίσιο και τη ΚΕΠΠΑ καθώς αναφέρει πως σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης κατά της εδαφικής ακεραιότητας ενός κράτους-μέλους, τα λοιπά κράτη-μέλη της ΕΕ οφείλουν να

⁵⁰ Lucarelli, S., Langenhove, L. and Wouters, J. (2013). *The EU and multilateral security governance*. London. Εκδόσεις Routledge, σ. 82

⁵¹ Common Security and Defense Policy, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_en.htm

συνδράμουν τον εταίρο που δέχθηκε επίθεση, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Επίσης, με τη νέα Συνθήκη εισάγεται ρήτρα αλληλεγγύης στο άρθρο 222, η οποία προβλέπει ότι σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης κατά ενός κράτους-μέλους ή φυσικής ή άλλης καταστροφής, η Ένωση και τα κράτη-μέλη της θα δράσουν από κοινού «σε πνεύμα αλληλεγγύης», ακόμη και με στρατιωτικά τους μέσα.⁵²

Η Συνθήκη της Λισαβόνας επεκτείνει και επεξηγεί τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας, ο οποίος σαν στόχο έχει να βελτιώσει τις στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών μελών. Παράλληλα προσδιορίζει τις επιχειρησιακές ανάγκες, προωθεί μέτρα για την ικανοποίησή τους, συμβάλλει στον προσδιορισμό και στην υλοποίηση κάθε μέτρου για την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα, συμμετέχει στον προσδιορισμό ευρωπαϊκής πολιτικής δυνατοτήτων και εξοπλισμών και επικουρεί το Συμβούλιο στην αξιολόγηση της βελτίωσης των στρατιωτικών δυνατοτήτων.

Τέλος, γίνεται η θέσπιση της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας, η οποία προβλέπει πως τα κράτη μέλη τα οποία συμμετέχουν σε αυτήν⁵³:

- να συνεργάζονται με σκοπό την επίτευξη των στόχων που αφορούν τις δαπάνες για επενδύσεις στον τομέα των αμυντικών εξοπλισμών και των στόχων για το περιβάλλον ασφάλειας και των διεθνών ευθυνών της Ένωσης
- να κατέχουν τα απαραίτητα αμυντικά μέσα για την αποπεράτωση των στρατιωτικών τους αναγκών, την εξειδίκευση των αμυντικών τους μέσων και δυνατοτήτων, την συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης και των υλικοτεχνικών αναγκών
- επίτευξη ενίσχυσης της διαθεσιμότητας, της διαλειτουργικότητας, της ευελιξίας και της δυνατότητας ανάπτυξης των δυνάμεών τους, με τον καθορισμό κοινών στόχων και αποφάσεων
- συνεργασία για την κάλυψη των δραστηριοτήτων που προβλέπονται από τις δεσμεύσεις στα πλαίσια του Οργανισμού Βόρειο-Ατλαντικού Συμφώνου
- ανάπτυξη των κύριων κοινών ή ευρωπαϊκών προγραμμάτων εξοπλισμού στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας.

⁵² Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/keppa.html

⁵³ Άρθρο 2, Πρωτόκολλο σχετικά με τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία, η οποία θεσπίζεται με το άρθρο 28^Α της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, <http://eur-lex.europa.eu/>

3.4. Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας (ΕΠΑΑ)

Η ΕΠΑΑ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ΚΕΠΠΑ. Με τη σειρά της η ΚΕΠΠΑ αποτελεί βασικό στοιχείο αλλά όχι το μοναδικό της Ευρωπαϊκής εξωτερικής δράσης, η οποία είναι ευρύτερη σε εμβέλεια δραστηριοτήτων και θεσμικών διαδικασιών. Δηλαδή, διαθέτει ένα ευρύτερο και πολύπλοκο θεσμικό σχήμα που εμπεριέχει όργανα, προγράμματα και εργαλεία, που ανήκουν κυρίως στο δεύτερο πυλώνα και βρίσκονται υπό την διαχείριση της Επιτροπής.

Η ευρωπαϊκή εξωτερική δράση δεν περιορίζεται μόνο στις διαδικασίες και τους μηχανισμούς της ΚΕΠΠΑ, έτσι και η διαχείριση κρίσεων από την ΕΕ δεν λειτουργεί αποκλειστικά μέσω των μηχανισμών της ΕΠΑΑ. Συγκεκριμένα, όταν στην πραγματικότητα ξεσπάει μια διεθνής κρίση, τότε ενδέχεται να εφαρμοστούν και πολιτικές που δεν εμπίπτουν αποκλειστικά στις αρμοδιότητες της ΚΕΠΠΑ ή της ΕΠΑΑ, όπως πολιτικές που να αφορούν το εμπόριο, τη βοήθεια, τη χορηγία, τις μεταφορές ή τις επικοινωνίες και άλλα πολιτικά ή οικονομικά μέσα.

Με άλλα λόγια, όταν υπάρχει πραγματική ανάγκη πολυεπίπεδης δράσης, τότε γίνεται φανερό η απώλεια συντονισμού δράσης μεταξύ των πυλώνων προκειμένου να διεξαχθεί μια συνεκτική πολιτική. Αυτή η αδυναμία έχει επισημανθεί από τα όργανα της ΕΕ αλλά και τα κράτη μέλη.

Η ΕΠΑΑ ήταν πρόταση από την γαλλο-βρετανική συνάντηση στο ST. Malo, το Δεκέμβριο του 1998⁵⁴. Στη Συνάντηση Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1999 προσδιορίστηκαν οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές της συνεργασίας της ΕΕ-ΝΑΤΟ στον τομέα της στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων και η ίδρυση της ΕΠΑΑ.

Αποτελεί μια διακυβερνητική πολιτική που βασίζεται στη συναίνεση επειδή ακριβώς αφορά την επιχειρησιακή πτυχή της ΚΕΠΠΑ. Η ΕΠΑΑ εφαρμόζεται σύμφωνα και με τις τελευταίες τροποποιήσεις που έχουν συμπεριληφθεί μετά την εφαρμογή της Συνθήκης Νίκαιας τη 1 Φεβρουαρίου του 2003. Θα πρέπει να τονιστεί ότι μετά την ισχύ της Συνταγματικής Συνθήκης, η ΕΠΑΑ θα μετονομαστεί σε ΚΠΑΑ (Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας).

Μέχρι και την εφαρμογή της Συνθήκης της Νίκαιας, οι αποφάσεις που εμπίπτουν στην εφαρμογή της ΕΠΑΑ (άρθρο 17.1), λαμβάνονται με ομοφωνία ενώ δεν υπάρχει περιθώριο για ειδική πλειοψηφία. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εξαναγκαστούν με κανένα τρόπο να

⁵⁴ Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνής Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, σελ 260-261

συνδράμουν με στρατιωτικές δυνάμεις ή να χρηματοδοτήσουν αποστολές ή δράσεις ενάντια στη βούλησή τους. Αν δεν υπάρχει συναίνεση, δεν υπάρχει κοινή πολιτική στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ.

Οι πολιτικές αποφάσεις της ΕΠΑΑ λαμβάνονται στο ανώτατο επίπεδο του Συμβουλίου ή στο πλαίσιο του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων των Υπουργών Εξωτερικών ή σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ακόμα και αν απαιτούνται αποφάσεις που αφορούν σε θέματα πρώτου ή τρίτου πυλώνα, που στην ουσία εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ECOFIN ή του πυλώνα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, οι διαβουλεύσεις και αποφάσεις πραγματοποιούνται και λαμβάνονται σε επίπεδο αρχηγών κρατών.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (10-11 Δεκεμβρίου 1999) τα κράτη μέλη αποφάσισαν να ενδυναμώσουν την ΕΠΑΑ προβλέποντας την εξασφάλιση του κατάλληλου δυναμικού που θα αναλαμβάνει ολόκληρο το φάσμα των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ. Με τον τρόπο αυτό τα κράτη μέλη της ΕΕ των 15 επιδίωκαν να διεξάγουν αποτελεσματικές επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της ΕΕ χωρίς να πλήττουν τον ρόλο τους, για όσα κράτη συμμετέχουν, σε επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ.

Για το σκοπό αυτό, τα κράτη-μέλη καθόρισαν τον εξής «Γενικό Στρατιωτικό Στόχο» (Headline Goal)⁵⁵, τα κράτη μέλη της ΕΕ, στη βάση της εθελοντικής συνεργασίας τους σε επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της ΕΕ, θα πρέπει να είναι σε θέση ως το 2003 να αναπτύσσουν εντός 60 ημερών και να υποστηρίζουν επί ένα τουλάχιστον έτος μια στρατιωτική δύναμη 60.000 ατόμων, ικανών να αναλάβουν την εφαρμογή αποστολών τύπου Petersburg.

Οι στρατιωτικές δυνάμεις θα πρέπει να είναι στρατιωτικά αυτάρκεις διαθέτοντας το απαραίτητο διοικητικό δυναμικό, τις απαιτούμενες μονάδες ελέγχου και συλλογής πληροφοριών, τις μονάδες διοικητικής μέριμνας και άλλες υπηρεσίες υποστήριξης συμπεριλαμβανομένων και αεροπορικών και ναυτικών στοιχείων. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τη στρατιωτική δύναμη σε πλήρη ανάπτυξη για ένα έτος.

Παράλληλα με τις εξελίξεις στον στρατιωτικό τομέα, το Συμβούλιο του Ελσίνκι υιοθέτησε μια «Έκθεση για τη μη στρατιωτική διαχείριση των κρίσεων» στην οποία επισημαίνεται η ανάγκη ενδυνάμωσης της ΕΕ προκειμένου να αποκτήσει την ικανότητα ταχείας αντίδρασης σε περιπτώσεις κρίσεων με μη στρατιωτικά μέσα.

⁵⁵Headline Goal 2010, <https://www.consilium.europa.eu>

Τον Ιούνιο 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Φέιρα διακήρυξε «4 προτεραιότητες» για τη μη στρατιωτική διαχείριση των κρίσεων:

- η δημιουργία μιας αστυνομικής δύναμης,
- η ενίσχυση του κράτους δικαίου,
- η ενδυνάμωση των δομών της δημόσιας διοίκησης
- η ενδυνάμωση της πολιτικής προστασίας.

3.5. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ΕΣΑ)

Το κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας (ΕΣΑ) υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 2003, αποτελεί σημαντική εξέλιξη στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Έχει τους ακόλουθους στρατηγικούς στόχους⁵⁶:

- α. Επέκταση της ζώνης ασφαλείας και ευημερίας στην Ευρώπη.
- β. Ενίσχυση των διεθνών πολιτικών και οικονομικών θεσμών, με έμφαση στον ΟΗΕ και τον ειδικό ρόλο της Ε.Ε. σε θέματα εμπορίου και ανάπτυξεως.
- γ. Αντιμετώπιση απειλών (καταγράφεται η συμβολή της Ε.Ε. στην διαχείριση διεθνών κρίσεων).

Η έκθεση καταλήγει σε σειρά γενικών προτάσεων⁵⁷, τονίζοντας την ανάγκη δημιουργίας «στρατηγικής κουλτούρας» για έγκαιρη, ταχεία και δυναμική ανταπόκριση σε διάφορες κρίσεις. Σημαντική είναι η ιδέα της δημιουργίας Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Πληροφοριών, κοινής διπλωματικής εκπροσώπησης και θεσμοθέτησης της Ευρωπαϊκής Διπλωματικής Υπηρεσίας. Προτείνεται, επίσης, η ενίσχυση της στρατηγικής εταιρικής σχέσεως με την Ρωσία, Κίνα, Ιαπωνία, Ινδία, Καναδά και η βελτίωση της συνεργασίας με τις Η.Π.Α..

Στο θέμα της τρομοκρατίας, προσεγγίζοντας την αμερικανική πολιτική, στις επιλογές περιλαμβάνεται η χρήση ισχύος σε συνδυασμό με άλλα μέσα. Τέλος, προτείνεται η διεύρυνση των δραστηριοτήτων πέραν των αποστολών τύπου Πέτερσπεργκ, με προσθήκη επιχειρήσεων αφοπλισμού, αντιτρομοκρατίας και μεταρρυθμίσεως των θεσμών ασφαλείας.

Το κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας, δεν παρέχει σαφείς οδηγίες και

⁵⁶ *Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, Μια Ασφαλής Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο*. (12/12/2003). Βρυξέλλες. Έκδοση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

⁵⁷ Howorth J. (2007). *Security and Defense Policy in the European Union*. Εκδόσεις Palgrave Macmillan, σελ. 203-205

κατευθύνσεις επιχειρησιακής μορφής⁵⁸ και δεν προσδιορίζει γεωγραφικώς με ακρίβεια τις απειλές και τον τρόπο αντιμετώπισεώς τους, καθώς και τον περιφερειακό ρόλο της Ε.Ε.. Πρόκειται για ένα γενικό κείμενο βασισμένο σε «συμβιβαστική» φιλοσοφία, το οποίο χρήζει περαιτέρω αναπτύξεως και επεξεργασίας.

Στον τομέα της συνεργασίας με άλλους οργανισμούς και περιφερειακούς εταιρούς, η Ένωση έχει ενισχύσει την συνεργασία με τον ΟΗΕ, προκειμένου οι ευρωπαϊκές στρατιωτικές δυνάμεις να τεθούν στην άμεση διάθεση του Οργανισμού για επείγουσες ειρηνευτικές επιχειρήσεις. Γενικά, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο συνεργασίας έχει αρχίσει να δημιουργείται με την εκπαίδευση των στελεχών των 2 οργανισμών, την εντατικοποίηση των διαβουλεύσεων μεταξύ των Γραμματειών, τον καθορισμό κοινών στόχων και προτεραιοτήτων. Η Ένωση επιδιώκει να ενδυναμώσει την συνεργασία της και με άλλους περιφερειακούς οργανισμούς όπως τον ΟΑΣΕ.

Γενικά, είναι ένα κείμενο χωρίς ιδιαίτερες αιχμές και εκπλήξεις. Είναι μια προσπάθεια ευρέως ενός κοινού παρανομαστή και έχει μια «συμβιβαστική» φιλοσοφία. Όμως αποτελεί μια πολύ χρήσιμη βάση συζήτησης για ένα Ευρωπαϊκό Στρατηγικό Δόγμα στην οποία και η χώρα μας θα πρέπει να έχει μια ουσιαστική συνεισφορά και ενεργό δράση.

⁵⁸Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνή Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, σελ 277

Β' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1

1.1. Οι Μεταψυχροπολεμικές Σχέσεις μεταξύ ΕΣΣΔ, ΗΠΑ και Ε.Ε

Ο δεύτερος ψυχρός πόλεμος είχε ξεκινήσει όταν στις ΗΠΑ, εκλέχτηκε πρόεδρος το 1980, ο Ρόναλντ Ρέηγκαν, ο οποίος είχε υιοθετήσει μια σκληρή πολιτική έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Ρέηγκαν, είχε αποκαλέσει στον λόγο του «Θρησκευτική Ελευθερία και Ψυχρός Πόλεμος» το 1983, τον κομμουνισμό ως «ενσάρκωση του κακού» και την Σοβιετική Ένωση ως η «αυτοκρατορία του κακού».

Οι ΗΠΑ είχαν αποφασίσει ότι θα έχουν ένα πιο ενεργό, αποφασιστικό ρόλο στη διεθνή σκηνή και πιο ένοπλη δράση. Αύξησαν τις δαπάνες για στρατηγικούς πυρηνικούς εξοπλισμούς και έκαναν έντονες επιθέσεις σε επίπεδο προπαγάνδας στη Ρωσία.

Επί Ρέηγκαν, κλιμακώθηκε ο πυρηνικός ανταγωνισμός και μεταφέρθηκε ο συναγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας στο διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, υπήρχαν ενέργειες με δορυφόρους που θα εξουδετέρωναν και θα κατέστρεφαν τους σοβιετικούς πυραύλους και τις πυρηνικές κεφαλές κατά την εκτοξεύση τους. Οι Αμερικάνοι ήταν διατεθειμένοι να ξοδέψουν πολλά χρήματα για την ανάπτυξη του συστήματος, αλλά οι Σοβιετικοί αδυνατούσαν να συμβαδίσουν οικονομικά και τεχνολογικά.

Το 1985, ανήλθε στην εξουσία της Ρωσίας, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, ο οποίος προσπάθησε να μεταρρυθμίσει την χώρα του και να την διαμορφώσει στα δυτικά πρότυπα. Όμως, δεν είχε τον απαιτούμενο χρόνο για να υλοποιήσει τους στόχους του γιατί σύντομα ξέσπασαν εθνικιστικές αναταραχές στην Αρμενία, στη Γεωργία και στις χώρες της Βαλτικής. Το φθινόπωρο του 1989, ο Γκορμπατσόφ επισκέφτηκε το Ανατολικό Βερολίνο και τάχθηκε υπέρ της ελεύθερης επικοινωνίας του με το Δυτικό. Αυτό προκάλεσε λαϊκή αναταραχή στην Ανατολική Γερμανία. Πολίτες άρχισαν να γκρεμίζουν τμήματα του Τείχους και να περνούν στο Δυτικό Βερολίνο. Η πτώση του Τείχους, οδήγησε στην επανένωση της Γερμανίας και στην κατάρρευση φιλοσοβιετικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη.

Το διεθνές κλίμα βελτιώθηκε μετά τη συνάντηση του Ρέηγκαν και του Γκορμπατσόφ στο Ρέικιαβικ της Ισλανδίας το 1986. Οι μεταρρυθμίσεις της Ρωσίας απέτυχαν και ξέσπασαν

εθνικιστικές ταραχές, ο σοβιετικός συνασπισμός στην ανατολική Ευρώπη κατέρρευσε το 1989-1990 και 1991 η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε⁵⁹.

1.2. Η Πρώτη Περίοδος της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής (ΡΕΠ)

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ δημιουργήθηκαν δύο διαφορετικές σχολές σκέψης αναφορικά με τον ενδεχόμενο προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής του νεοσύστατου ρωσικού κράτους⁶⁰:

- Η πρώτη σχολή, η ευρωατλαντική, υποστήριζε την εκδυτικοποίηση της Ρωσίας και πρότεινε στενότερες σχέσεις με τις χώρες και τους οργανισμούς της Δύσης.
- η δεύτερη σχολή σκέψης, η ευρωασιατική, υποστήριζε ότι η Ρωσία είναι μία μεγάλη δύναμη στην Ευρασία και πρέπει να υπερασπιστεί τα εθνικά της συμφέροντα στο γεωπολιτικό χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και ακόμα παραπέρα.

Το τέλος του διπολισμού στις αρχές του 1990 άλλαξε τον συσχετισμό ισχύος στα Βαλκάνια. Με την ανατροπή των κομμουνιστικών καθεστώτων στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία, η Ρωσία απώλεσε τα γεωπολιτικά της ερείσματα και τις εθνοτικές συγκρούσεις⁶¹.

Ένα γεγονός που δεν απασχόλησε τόσο τη Ρωσία όσο θα έπρεπε, ήταν οι εθνοτικές συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία, μεταξύ των σλοβενικών δυνάμεων και του ομοσπονδιακού στρατού το καλοκαίρι του 1991. Η εκδήλωση έντονου ενδιαφέροντος από το Κρεμλίνο για τα γεγονότα στην πρώην Γιουγκοσλαβία έγινε μετά το 1992, όταν έγινε γανερό ότι οι ΗΠΑ και η Ε.Ε διεκδικούσαν έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή. Η κυβέρνηση Γιάλτσιν δεν δίστασε να διαφοροποιηθεί από την πολιτική της Δύσης στη Βοσνιακή κρίση και εναντιώθηκε στις προσπάθειες των ΗΠΑ την περίοδο 1993-1994 για άρση του εμπάργκο των όπλων υπέρ των Βόσνιων Μουσουλμάνων.

Τον Φεβρουάριο του 1994, ο Γιάλτσιν εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι ορισμένες χώρες επιθυμούν τον αποκλεισμό της Ρωσίας από τις διαβουλεύσεις για την επίλυση του βοσνιακού προβλήματος και διακήρυξε ότι η Μόσχα θα έχει «ενεργό ρόλο» στην προσπάθεια εξεύρεσης ειρηνικής λύσης⁶². Τον Αύγουστο του 1995, η Μόσχα καταδίκασε τις Νατοϊκές επεμβάσεις στην Γιουγκοσλαβία.

⁵⁹ Βερέμης. (1994). *Βαλκάνια: Από το Διπολισμό στη Νέα Εποχή*. Αθήνα. Εκδόσεις Γνώση 1994, σελ. 642

⁶⁰ Hunter S. (1994). *The Transcaucasus in Transition: Nation-Building and Conflict*. Washington, σελ. 146-157

⁶¹ International Institute for Security Studies, Military Balance 2008, London, IISS, 2008

⁶² Christopher C. (1995). *Remaking the Balkans*, London, *The Royal Institute of International Affairs*, σελ. 97-98

Τον Ιανουάριο του 1996, οι ένοπλες δυνάμεις της Ρωσίας κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην ειρηνευτική δύναμη της IFOR για την επίλυση της βοσνιακής κρίσης. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της Ρωσίας μεταξύ Σερβοβόσνιων και NATO την περίοδο 1993-1995 και η παρουσία ρωσικής ειρηνευτικής δύναμης αργότερα στη Βοσνία, την κατέστησαν προνομιακό συνομιλητή των ΗΠΑ και της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία δέχτηκε οικονομική βοήθεια από τις δυτικές κυβερνήσεις και διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (π.χ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο)⁶³.

Ο Νατοϊκός βομβαρδισμός της Σερβίας την άνοιξη του 1999 θεωρήθηκε από τη Μόσχα ως μια πράξη που παραβίαζε τη διεθνή νομιμότητα και τις προβλέψεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Ωστόσο, η Ρωσία προσπάθησε να διαδραματίσει έναν ρόλο στο μεταπολεμικό Κόσσοβο. Οι συντονισμένες πιέσεις Μόσχας και Πεκίνου επιφέρανε κάποια αποτελέσματα, αφού η απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ αναφέρει ρητά ότι το Κόσσοβο είναι κομμάτι της σερβικής επικράτειας. Από την άλλη, η Ρωσία αποδέχτηκε την ενσωμάτωση της ρωσικής ειρηνευτικής δύναμης στη Νατοϊκή KFOR.

1.3. Η Δεύτερη Περίοδος της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής (ΡΕΠ)

Με την άνοδο του Βλαντιμίρ Πούτιν στην εξουσία της Ρωσίας, οδήγησε στον ανασχηματισμό της ρωσικής βαλκανικής πολιτικής και γενικά της εξωτερικής πολιτικής. Υποστήριξε ότι υπάρχουν δομικές αδυναμίες της ρωσικής διπλωματίας και έλλειψη ξεκάθαρων στόχων. Η άσχημη οικονομική κατάσταση της χώρας, αναζωπύρωσε τις πολιτικές αντιπαραθέσεις στο ρωσικό πολιτικό σύστημα.

Επικέντρωσε την προσοχή του στον Βόρειο Καύκασο μετά την εισβολή Τσετσένων Ισλαμιστών στο Ντεγκεστάν το καλοκαίρι του 1999. Η είσοδος ομοσπονδιακών στρατευμάτων στην Τσετσενία τον Ιανουάριο του 2000, έθεσε ξανά την αποσχισμένη δημοκρατία υπό τον έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης.

Μεταξύ του 2000 και 2002, με την παρουσία Τσετσένων ανταρτών στο φαράγγι του Πανκίσι στη βόρεια Γεωργία, σημειώθηκε ραγδαία επιδείνωση των ρωσο-γεωργιανών σχέσεων. Ο Βόρειος Καύκασος άρχισε να είναι το επίκεντρο του ενδιαφέροντος της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

⁶³ Gordon M. (1997) Russia is Seeking More Western Aid for Financial Ills. New York Times

Σχετικά με το ζήτημα του Κοσσόβου, η αποχώρηση των ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων από τη Βοσνία τον Ιούνιο του 2003, φανέρωσε την αδυναμία της Ρωσίας να διατηρήσει μια συμβολική στρατιωτική παρουσία στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η Ρωσία παρέμεινε μέλος της Ομάδας Επαφής για τη διευθέτηση του καθεστώτος του Κοσσόβου. Η κυβέρνηση Πούτιν ήταν υπέρ της υπεράσπισης της διεθνούς έννομης τάξης και υποστήριξε την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας.

Τον Νοέμβριο του 2005, ως μέλος της Ομάδας Επαφής, η Ρωσία συναίνεσε σε ορισμένες κατευθυντήριες αρχές για την επίλυση του ζητήματος του Κοσσόβου, δηλαδή τη δέσμευση ότι η περιοχή δεν θα επιστρέψει στην προγενέστερη κατάσταση και δεν θα διαμελιστεί μεταξύ Αλβανών και Σέρβων. Η Ρωσία αναγνώρισε τα αποτελέσματα που δημιούργησε η Νατοϊκή επέμβαση το 1999 με την προϋπόθεση ότι η συναίνεση του Βελιγραδίου είναι απαραίτητη για τη διευθέτηση του τελικού καθεστώτος του Κοσσόβου.

Η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την οριστική επίλυση του προβλήματος του Κοσσόβου, τον Φεβρουάριο του 2006, συμπίπτει χρονικά με μία περίοδο έντασης στις αμερικανορωσικές σχέσεις. Τα τραγικά γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001 δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μία νέα αμερικανο-ρωσική προσέγγιση γύρω από το ζήτημα της ισλαμικής τρομοκρατίας. Η αμερικανική διείσδυση στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία, με αφορμή τον λεγόμενο πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία, προκάλεσε τριβές μεταξύ των αμερικανο-ρωσικών σχέσεων. Η δημιουργία αμερικανικών βάσεων στο Ουζμπεκιστάν και το Κιργιστάν καθιέρωσε την αμερικανική στρατιωτική παρουσία στον πρώην σοβιετικό Νότο και υπονομεύει τη ρωσική επιρροή στην περιοχή.

Παράλληλα, η ένταξη πρώην κομμουνιστικών χωρών στο NATO το 1999 και το 2004, σε συνδυασμό με την εγκαθίδρυση φιλοαμερικανικών καθεστώτων στην Ουκρανία και τη Γεωργία έγινε κατανοητή από τη Ρωσία ως μια προσπάθεια περικύκλωσης της από φιλοαμερικανικά κράτη. Δεν είναι τυχαίο, ότι το νέο στρατιωτικό δόγμα που υιοθέτησε η κυβέρνηση Πούτιν το 2000 κάνει αναφορά στην απειλή της Νατοϊκής διείσδυσης στην πρώην ΕΣΣΔ. Μετά το 2005, το ζήτημα του Κοσσόβου ήταν στις βασικές προτεραιότητες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, με βασική επιδίωξη την ενίσχυση της πολυπολικότητας και τη διατήρηση της ρωσικής επιρροής στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Η ομιλία του Πούτιν στη Διάσκεψη του Μονάχου, τον Οκτώβριο του 2007, κατέστησε σαφείς τις ρωσικές προθέσεις με τη νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Υποστήριξε ότι οι μονομερείς ανθρωπιστικές επεμβάσεις τύπου Κοσσόβου θέτουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα της Ευρώπης και αποτελούν προσπάθεια για τη διείσδυση των ΗΠΑ στην περιοχή.

Επίσης, η αμερικανική διείσδυση στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας ανέτρεψε τους συσχετισμούς ισχύος εις βάρος της Ρωσίας. Η Πορτοκαλί Επανάσταση στην Ουκρανία το 2005 και η εκλογή του φιλοδυτικού προέδρου Βίκτωρ Γιουσένκο δημιούργησαν ένταση στις ουκρανο-ρωσικές σχέσεις.

Τον Ιούνιο του 2007, η Ρωσία ανακοίνωσε την πρόθεση της για κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από τη νότια Ρωσία μέχρι τις ακτές της Βουλγαρίας. Ο αγωγός South Stream θα έχει δύο παρακλάδια: ένα μέσω Ελλάδας που θα καταλήγει στην Ιταλία και ένα μέσω Σερβίας που θα καταλήγει πιθανότατα στην Αυστρία. Έτσι, θα μπορέσει να παρακάμψει το ουκρανικό έδαφος και να συνδεθεί απευθείας με τις βαλκανικές χώρες και από εκεί με την Κεντρική Ευρώπη.

Η Ρωσία αναφέρθηκε και στην ιδέα κατασκευής ενός ελληνοβουλγαρικού αγωγού που θα μεταφέρει ρωσικό πετρέλαιο και θα παρακάμπτει τα Στενά του Βοσπόρου. Η υπογραφή της συμφωνίας για την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης τον Μάρτιο του 2007 ήρθε να επιβεβαιώσει την πρόθεση της Ρωσίας και να καταστήσει την Ελλάδα σημαντικό κόμβο για τη διοχέτευση του ρωσικού «μαύρου χρυσού» στην ευρωπαϊκή αγορά.

1.4. Συνθήκες Μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και της Δύσης στις Δεκαετίες του 1980 και του 1990

1.4.1 Η Συνθήκη Εξάλειψης Πυρηνικών Όπλων Μέσου Βεληνεκούς- INF⁶⁴ (1987)

Στις 28 Φεβρουαρίου του 1987, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ πρότεινε την εξάλειψη των σοβιετικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη για την προστασία της ρωσικής και διεθνούς ασφάλειας. Στις 8 Δεκεμβρίου του 1987, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Ροναλντ Ρέιγκαν και ο Σοβιετικός ηγέτης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ συναντήθηκαν στο Λευκό Οίκο υπέγραψαν επίσημα τη πλήρη καταστροφή των μέσου βεληνεκούς πυρηνικών πυραύλων και γενικά την κατάργηση όλων των τύπων πυραύλων με ακτίνα δράσης από 500 έως 5.500 χιλιόμετρα, η συνθήκη αναφέρεται ως Συνθήκη INF.

Η Συνθήκη αυτή ήταν σημαντική γιατί η Ευρώπη εκείνη την περίοδο είχε γίνει ένα «θέατρο επιχειρήσεων» για τις εχθροπραξίες και τις δράσεις των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Η Συνθήκη ορίζει ότι ενός 3 ετών μετά την ισχύ της, η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ θα καταστρέψουν την κατάργηση όλων των τύπων πυραύλων με ακτίνα δράσης από 500 έως 5.500 km. Οι

⁶⁴ Παρίσης Ι. (2010). *Η Ευρώπη της Άμυνας, Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας*. Αθήνα. Έκδοση Έκφρασης Πολιτισμού

διαπραγματεύσεις διήρκεσαν μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης περισσότερο από 6 χρόνια.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η εφαρμογή της Συνθήκης, οι δύο πλευρές οργάνωσαν μια ομάδα 200 ατόμων με εμπειρία στον τομέα αυτό για να ελέγχουν τα σημεία στα οποία βρίσκονται οι πυρηνικές κεφαλές.

Η Συνθήκη INF, η οποία αποτελούσε ορόσημο μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, έχασε σε μεγάλο βαθμό το κύρος της μετά τη λήξη του στη δεκαετία του 1990. Σήμερα, είναι δύσκολο να φανταστούμε την Ευρώπη ως αρένα σύγκρουσης των στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ και της Ρωσίας, ακόμα και στο πλαίσιο της Ουκρανικής κρίσης. Επίσης, η Συνθήκη δεν περιορίζει την ανάπτυξη πυραυλικών συστημάτων μικρού και μέσου βεληνέκους από άλλες χώρες παρά μόνο από αυτές τις δυο χώρες. Για αυτό, εδώ και μερικά χρόνια έχει ξεκινήσει μια ενεργή συζήτηση σχετικά με το πόσο συμβατή είναι ακόμα η Συνθήκη με τα συμφέροντα της κάθε χώρας με τις σύγχρονες παγκόσμιες γεωπολιτικές συνθήκες. Για αυτό το λόγο και η Ρωσία σκέφτεται το ενδεχόμενο εγκατάλειψης της Συνθήκης.

Η εγκατάλειψη της Συνθήκης θα χτυπήσει πρωτίστως τη ρωσική ασφάλεια και την σταθερότητα του διεθνούς συστήματος. Στην περίπτωση αυτή, οι ΗΠΑ θα αποκτήσουν την ευκαιρία να επαναφέρουν τους δικούς τους πυραύλους μικρού και μέσου βεληνέκους στην Ευρώπη και να τους εγκαταστήσουν όχι μόνο στη Δυτική Ευρώπη αλλά και στα μέλη του NATO.

Οι παραπάνω ενέργειες θα έχουν ως αποτέλεσμα να μειώσουν το χρόνο πτήσης των πυραύλων προς τη ρωσική επικράτεια. Έτσι, οι σημαντικότεροι στρατηγικοί στόχοι στη Ρωσία θα βρίσκονται σε απόσταση αναπνοής από τις πυρηνικές δυνάμεις της Αμερικής, δημιουργώντας μια έντονη και ασταθής κατάσταση που μπορεί να οδηγήσει σε ένα πυρηνικό πόλεμο.

Τέτοια γεγονότα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μη αναστρέψιμα αποτελέσματα με γειτονικά κράτη που ανήκουν στην ευρωπαϊκή επικράτεια και φιλοξενούμενες αμερικανικές και νατοϊκές βάσεις π.χ Ουκρανία, Γεωργία, Πολωνία, Βαλκάνια.

Η Ρωσία δεν διαθέτει τα κατάλληλα μέσα για να ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις και θα αναγκαστεί να δαπανήσει τεράστιους πόρους και μέσα για τη δημιουργία συστημάτων ικανών να αντιμετωπίσουν με ίσους όρους αυτό το δυναμικό.

1.4.2 Η Συνθήκη για τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη (η Συνθήκη CFE) (1990)

Η Συνθήκη C.F.E.⁶⁵ τέθηκε υπό διαπραγμάτευση και υπογράφηκε στις 19 Νοεμβρίου 1990 με στόχους την εξουδετέρωση της ποσοτικής υπεροπλίας της Σοβιετικής Ένωσης σε συμβατικά όπλα στην Ευρώπη, τον περιορισμό των αρμάτων μάχης, τεθωρακισμένων, πυροβολικού, μαχητικών αεροσκαφών και επιθετικών ελικοπτέρων του NATO και της Ευρώπης και τέλος τον περιορισμό των συμβατικών οπλικών συστημάτων.

Στη Σύνοδο Κορυφής του Ο.Α.Σ.Ε στην Κωνσταντινούπολη το 1999 υπογράφηκε το κείμενο της Εκσυγχρονισμένης Συνθήκης C.F.E. 1999, είναι μια μετάβαση στο σύστημα των εθνικών και εδαφικών περιορισμών των εξοπλισμών κάθε χώρας μέλους της Συνθήκης, καθόρισαν τους περιορισμούς σε πέντε κατηγορίες οπλικών συστημάτων και σε τρεις κατηγορίες οπλικών συστημάτων, ενίσχυση της διαφάνειας, συμβολή στη σταθερότητα και στην ασφάλεια του Ευρωατλαντικού χώρου, καθιέρωση μηχανισμών ελέγχου και περιορισμό οπλικών συστημάτων.

Το NATO διατηρεί τις επιχειρησιακές του δυνατότητες και μπορεί να μετακινεί και να αναπτύσσει τις δυνάμεις του στις λοιπές χώρες της συμμαχίας, ενώ εξακολουθούν να υφίστανται περιοριστικοί όροι για την παρουσία ρωσικών δυνάμεων στις γειτονικές της χώρες.

1.4.3 Η Συνθήκη για τη Μείωση και Εκκαθάριση των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (START I) (1991)

Η Συνθήκη για τη Μείωση των Στρατηγικών Όπλων υπογράφηκε στις 31 Ιουλίου 1991⁶⁶ μεταξύ των ΗΠΑ, της ΕΕ και της ΕΣΣΔ με σκοπό τη μείωση και τον περιορισμό των στρατηγικών επιθετικών όπλων και τέθηκε σε ισχύ στις 5 Δεκεμβρίου 1994. Συγκεκριμένα, έβαλαν όριο στην κατοχή 1.600 οχημάτων μεταφοράς πυρηνικών κεφαλών και 6.000 πυρηνικές κεφαλές. Η Συνθήκη έληξε στις 5 Δεκεμβρίου του 2009 και οι δύο πλευρές συμφώνησαν να συνεχίσουν την τήρηση των ορών της συνθήκης μέχρι να επιτευχθεί μια νέα συμφωνία.

1.4.4 Η Συνθήκη των Ανοικτών Ουρανών (1992)

Το Μάρτιο του 1992⁶⁷ είχαμε την υπογραφή της Συνθήκης Ανοικτών Ουρανών που τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Ιανουαρίου 2002. Η Συνθήκη καθιερώνει ένα καθεστώς

⁶⁵ www.ellinikos-stratos.com/arthra/cfe.asp

⁶⁶ www.ellinikos-stratos.com/arthra/cfe.asp

⁶⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-02-1609_el.htm

διεξαγωγής πτήσεων παρατηρήσεως από τα κράτη μέρη της στις επικράτειες των άλλων κρατών μερών για εξασφάλιση της διαφάνειας σχετικά με τις στρατιωτικές δραστηριότητες, με σκοπό την ανάπτυξη ενός κλίματος εμπιστοσύνης, την επαλήθευση και τον έλεγχο συμμόρφωσης με τις υφιστάμενες ή και τις μελλοντικές συμφωνίες ελέγχου και εξοπλισμών.

1.4.5 Η Συνθήκη για την Μείωση και Εκκαθάριση των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (START II) (1993)

Η Συνθήκη START-II⁶⁸ υπεγράφη στις 3 Ιανουαρίου 1993 από τον Τζόρτζ Μπούς και τον Πρόεδρο Μπόρις Γέλτσιν. Η Συνθήκη απαγορεύει τη χρήση βαλλιστικών πυραύλων (MIRVs, ICBMs). Η Γερουσία των ΗΠΑ έδωσε τη συγκατάθεση της για την επικύρωση της Συνθήκης START II, στις 26 Ιανουαρίου του 1996. Η επικύρωση της Συνθήκης από την Ρωσία εκκρεμεί από το 1996. Η Συνθήκη ποτέ δεν τέθηκε σε ισχύ. Η Ρωσία επικύρωσε τη START II στις 14 Απριλίου 2000, αλλά στις 14 Ιουνίου 2002, αποχώρησε από τη Συνθήκη εξαιτίας της αποχώρησης των ΗΠΑ από τη Συνθήκη αντι-βαλλιστικών πυραύλων (ABM).

1.4.6 Η Συνθήκη Μη Διασποράς Όπλων Μαζικής Καταστροφής (1968)

Η Συνθήκη Μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων αποφασίστηκε τον Ιούλιο του 1968 και τέθηκε σε ισχύ το 1970, αποτελεί την 1^η προσπάθεια για τον περιορισμό του προβλήματος και τη διατήρηση ελέγχου των χωρών ΗΠΑ και Ρωσίας. Η Συνθήκη διαιρεί τον κόσμο σε πυρηνικά κράτη (ΗΠΑ, Ρωσία, Μεγάλη Βρετανία, Κίνα, Γαλλία) από τα οποία ζητάει να μην βοηθήσουν άλλη χώρα να αποκτήσει πυρηνικά όπλα και στα υπόλοιπα κράτη που οφείλουν να δεσμευτούν ότι δεν θα προσπαθήσουν να τα προμηθευτούν και ότι θα θέσουν όλες τις πυρηνικές εγκαταστάσεις τους υπό τον έλεγχο της Διεθνούς Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας.

Η Συνθήκη⁶⁹ θεωρήθηκε από πολλές χώρες ως απαράδεκτη γιατί προσβάλλει την εθνική κυριαρχία, αλλά παρόλα αυτά τέθηκε σε ισχύ το 1970. Το 1995, οι χώρες που είχαν υπογράψει τη Συνθήκη, αποφάσισαν να παρατείνουν την ισχύ της. Μέχρι το 2003, έχει επικυρωθεί από 188 χώρες δηλαδή σχεδόν όλες τις χώρες. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι ΗΠΑ θέλησαν να συμπληρώσουν τη Συνθήκη Μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων με μια επιπλέον Σύμβαση που απαγόρευε την παραγωγή εμπλουτισμένου ουρανίου ή πλουτωνίου για στρατιωτική χρήση.

⁶⁸ <http://www.state.gov/t/avc/trty/102887.htm>

⁶⁹ Προμπονάς Μ.. Πυρηνική Ενέργεια: Νέα Εποχή και νέες προκλήσεις. Εκδόσεις Οικοτοπία, σελ 62-65

1.4.7 Η Συνθήκη για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών (1996)

Σύμφωνα με τα κυριότερα άρθρα της CTBT (Comprehensive Test Ban Treaty), απαγορεύεται κάθε είδους πυρηνικής δοκιμής για στρατιωτικούς ή μη σκοπούς και εμποδίζει την ανάπτυξη κάθε είδους πυρηνικού όπλου. Η Συνθήκη⁷⁰ έχει υπογραφτεί από 171 κράτη και έχει επικυρωθεί από 110, όμως δεν έχει τεθεί σε ισχύ. Λειτουργεί ο Οργανισμός για την Ολική Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών στη Βιέννη, ο οποίος επιτελεί αξιόλογο έργο με τον εποπτικό μηχανισμό που διαθέτει και έχει προβεί στην εκπόνηση ενός λεπτομερούς προγράμματος για τη δημιουργία ενός διεθνούς δικτύου ελέγχου των πυρηνικών δοκιμών που θα εξυπηρετείται από 337 εγκαταστάσεις σε 90 κράτη⁷¹.

1.4.8 Η Σύμβαση για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (1993)

Η Σύμβαση για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής, αποθήκευσης και χρήσης χημικών όπλων και για την καταστροφή τους υπογράφηκε στις 13 Ιανουαρίου 1993 στο Παρίσι και τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 1997. Η συγκεκριμένη Σύμβαση προβλέπει⁷²:

- καθολική απαγόρευση των χημικών όπλων
- καταστροφή από τα συμβαλλόμενα κράτη μέρη των χημικών όπλων και εγκαταστάσεων παραγωγής τους
- έλεγχο παραγωγής, επεξεργασίας, κατανάλωσης, μεταφοράς και εισαγωγών - εξαγωγών των ουσιών που αναφέρονται στους πίνακες χημικών προϊόντων του Παραρτήματος της Σύμβασης.

Αυτή η Σύμβαση⁷³ σε σχέση με τις λοιπές διεθνείς συμβάσεις περί αφοπλισμού, περιέχει τις πιο εξειδικευμένες διατάξεις για την καταπολέμηση των νέων τρομοκρατικών απειλών δεδομένου ότι προβλέπει ένα εκτεταμένο καθεστώς ελέγχων όχι μόνο σε κρατικούς φορείς αλλά και σε ιδιωτικές χημικές βιομηχανίες. Την σύμβαση την έχουν υπογράψει 174 κράτη και επικυρώσει 145.

1.4.9 Η Σύμβαση για την Απαγόρευση των Βιολογικών και Τοξικών Όπλων (1972)

Η Σύμβαση Απαγόρευσης των Βιολογικών και Τοξικών Όπλων υπογράφηκε το 1972 και τέθηκε σε ισχύ το 1975. Η Συνθήκη⁷⁴ επιβάλλει στα κράτη να μην αναπτύσσουν,

⁷⁰ UN Treaty Department (ctbto.org)

⁷¹ Kile S and Arnett E. (1996). *Nuclear Arms Control, SIPRI Yearbook 1996: Armaments Disarmaments and International Security*. Oxford University Press. Oxford

⁷² Moodie M., (1996). *Ratifying the Chemical Weapons Convention: Past Time for Action*, Arms Control Today

⁷³ Smith J. (1995). *Chemical Terrorism and the Chemical Weapons Convention*, σελ 37

⁷⁴ Weapons of Mass Destruction, Report of the Quadrennial Defense Review, May 1997

παράγουν, αποθηκεύουν ή αποκτούν βιολογικά παρασκευάσματα ή τοξίνες τύπων και ποσοτήτων τα οποία δε δικαιολογούν προφυλακτικούς, προστατευτικούς και άλλους ειρηνικούς σκοπούς και βιολογικά όπλα και φορείς⁷⁵.

Το κύριο μειονέκτημα της Σύμβασης είναι ότι δεν προβλέπει μηχανισμούς ελέγχου και επαλήθευσης στα κράτη μέρη. Το Δεκέμβριο του 2001, η Αναθεωρητική Διάσκεψη αναβλήθηκε εξαιτίας των διαφωνιών σε διάφορα θέματα και είχε προγραμματιστεί για τον Νοέμβριο του 2002.

1.4.10 Η Σύμβαση Απαγόρευσης ή Περιορισμού Χρήσης Ορισμένων Συμβατικών Όπλων (1980)

Η σημαντικότερη διεθνής συμφωνία στον τομέα των Συμβατικών Όπλων είναι η Σύμβαση Απαγόρευσης ή Περιορισμού Χρήσης Ορισμένων Συμβατικών Όπλων⁷⁶ υπογράφηκε στη Γενεύη στις 10 Δεκεμβρίου 1980 και τέθηκε σε ισχύ το 1983, που αποτελείται από πέντε πρωτόκολλα και απαγορεύει τη χρήση:

- α) όπλων, των οποίων τα θραύσματα στο ανθρώπινο σώμα δεν ανιχνεύονται ακτινολογικά,
- β) ναρκών,
- γ) όπλων εμπρηστικού χαρακτήρα
- δ) όπλων που επιφέρουν τύφλωση ή δραματική μείωση της όρασης.

Τον Ιανουάριο του 1994, τα κράτη μέρη της Συμβάσεως του 1980⁷⁷ «Για την Απαγόρευση ή τον Περιορισμό της χρήσεως ορισμένων Συμβατικών Όπλων», τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως επιβλαβή και με επιστολή τους προς το Γενικό Γραμματέα των Η.Ε., ζήτησε τη διαδικασία αναθεωρήσεώς της. Έτσι, στη Βιέννη, η Αναθεωρητική Διάσκεψη στις 13 Οκτωβρίου του 1995 υιοθέτησε με ομοφωνία τη Σύμβαση.

Κατά τη Δεύτερη Αναθεωρητική Διάσκεψη των κρατών μελών της Συνθήκης (11-21/12/2001) επαναβεβαιώθηκε η ανάγκη εφαρμογής των αρχών του διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και της δημιουργίας μηχανισμού ελέγχου της συμμόρφωσης των κρατών μερών προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση. Το Νοέμβριο του 2003, τα κράτη μέρη υιοθέτησαν ένα νέο πρωτόκολλο για τα εκρηκτικά κατάλοιπα του πολέμου.

⁷⁵ Meselson M., (1991). *Implementing the Biological Weapons of 1972*. UNIDIR Newsletter

⁷⁶ <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikeskatastrophes.html>

⁷⁷ Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου "Κύρωση πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για την απαγόρευση ή περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων που μπορούν να θεωρηθούν ως εξαιρετικώς επιβλαβή ή ως προκαλούντα αδιακρίτως αποτελέσματα", προς τη Βουλή των Ελλήνων.(5/3/1997). Αθήνα

1.4.11 Η PCA Συμφωνία για Εταιρική Σχέση και Συνεργασία (ΣΕΣΣ) (1994)

Η PCA Συμφωνία για Εταιρική Σχέση και Συνεργασία υπογράφηκε την 1^η Δεκεμβρίου του 1994 στην Κέρκυρα από τους αρχηγούς των κρατών μελών της ΕΕ, τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον Πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 1997. Η ΣΕΣΣ είναι βασισμένη στο σεβασμό των δημοκρατικών αρχών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εδραιώνει επίσημα σχέσεις ισότητας και συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία σε πολιτικό, οικονομικό, εμπορικό και πολιτιστικό επίπεδο. Τέλος εξετάζει το ενδεχόμενο δημιουργίας ελεύθερης ζώνης συναλλαγών μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας⁷⁸.

Η ΣΕΣΣ σαν στόχους έχει⁷⁹:

- πολιτικός διάλογος για διεθνή ζητήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος που σχετίζονται με την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια
- συνεργασία για την τήρηση των δημοκρατικών αρχών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- εμπορική και οικονομική συνεργασία
- συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων για την καταπολέμηση των παράνομων δραστηριοτήτων
- συνεργασία στον τομέα της επιστήμης και τεχνολογίας, περιβάλλοντος, μεταφορών, διαστήματος, εκπαίδευσης και ενέργειας.

Στις 24 Απριλίου του 2004 η ΕΕ και η Ρωσία υπέγραψαν πρωτόκολλο της ΣΕΣΣ προκειμένου να επεκτείνουν τη συμφωνία στα 10 νέα κοινοτικά μέλη, τα οποία προσχώρησαν στην ΕΕ την 1^η Μάιου 2004.

1.4.12 Η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία (1999)

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας τον Ιούνιο του 1999, η ΕΕ ενέκρινε την Κοινή Στρατηγική, ένα νέο όργανο για την ενίσχυση του διαλόγου και της συνεργασίας της ΕΕ και των χωρών μελών της με άλλες χώρες σε συγκεκριμένους τομείς. Βασίζεται στην Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία προέβλεπε την επέκταση της ΚΕΠΠΑ των χωρών μελών της Ε.Ε, η πρώτη Κοινή Στρατηγική της ΕΕ υιοθετήθηκε για τη Ρωσία. Για την επίτευξη των στόχων αυτών η ΕΕ καλεί τα κράτη μέλη της να συνεργαστούν μαζί της και μεταξύ τους και με περιφερειακούς ή άλλους οργανισμούς. Σαν βασικούς στόχους έχει⁸⁰:

⁷⁸ http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/index.htm

⁷⁹ http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/index.htm

⁸⁰ <http://www.upi-fiia.fi/northerndimension/cfsp11.pdf>

- εδραίωση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των κρατικών θεσμών στη Ρωσία και της Κοινωνίας των Πολιτών
- εναρμόνιση του οικονομικού συστήματος της Ρωσίας με το κοινοτικό
- ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας εντός και εκτός της ΕΕ
- κοινές προκλήσεις λόγω γειτνίασης της ΕΕ με την Ρωσία.

1.4.13 Η Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική (2000-2010)

Η Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Σχέσεων μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της ΕΕ το 2000 με 2010⁸¹, αποτελεί τη θετική απάντηση της Ρωσίας στην Κοινή Στρατηγική της ΕΕ. Επιδόθηκε από τον Βλαντίμιρ Πούτιν, στην Τρόικα της ΕΕ κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι τον Οκτώβριο του 1999. Στο έγγραφο αυτό αντανakλάται η σύγκλιση της ρωσικής πλευράς με τους στόχους και τα μέσα που υιοθετεί η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων. Ο χρονικός ορίζοντας της Μεσοπρόθεσμης Στρατηγικής καλύπτει μέχρι το 2010⁸². Σαν συγκεκριμένους στόχους έχει ⁸³:

- ασφάλειας της Ευρώπης από τους ίδιους τους Ευρωπαίους
- εξέταση της ρωσικής θέσης στην αμυντική ταυτότητα της ΕΕ και της Δυτικής ΕΕ και προώθηση πολιτικών και στρατιωτικών επαφών Ρωσίας και ΕΕ
- Δημιουργία ευρωπαϊκών οικονομικών και νομικών υποδομών για την ανάπτυξη της συνεργασίας στον τομέα του εμπορίου
- προώθηση διαβουλεύσεων και το συντονισμό των θέσεων που εκφράζονται από τις χώρες μέλη των διεθνών οργανισμών.

1.4.14 Η Συνθήκη Μείωσης των Στρατηγικών Όπλων (START-III) (2011)

Το 2010, οι πρόεδροι των ΗΠΑ και της Ρωσίας, Μπαράκ Ομπάμα και Ντμίτρι Μεντβέντεφ, υπέγραψαν στην πρωτεύουσα της Δημοκρατίας της Τσεχίας Πράγα, τη νέα Συνθήκη Μείωσης των Στρατηγικών Όπλων (START-3)⁸⁴. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ στις 5 Φεβρουαρίου 2011.

⁸¹ European Foreign Affairs Review 5: 165-174, 2000 (European-Russian Partnership: What Future?)

⁸² http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/russian_medium_term_strategy/index.htm

⁸³ Κοτζιάς Ν. (30.4.2010), Σημειώσεις για το μάθημα της Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιά

⁸⁴ Κοτζιάς Ν. (30.4.2010), Σημειώσεις για το μάθημα της Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιά

Η συμφωνία προβλέπει τη μείωση των στρατηγικών επιθετικών όπλων των δύο χωρών όπως είναι βαλλιστικοί πύραυλοι, βομβαρδιστικά αεροσκάφη, πυρηνικά όπλα και κεφαλές, κατάργηση οπλοστασίων.

Στο προοίμιο της Συνθήκης αναφέρεται η άρρηκτη σχέση μεταξύ στρατηγικών επιθετικών και στρατηγικών αμυντικών όπλων. Επίσης, προβλέπεται και ο αμοιβαίος έλεγχος για την πορεία του αφοπλισμού, την ανταλλαγή ομάδων επιθεώρησης και πληροφοριών τηλεμετρίας των δοκιμαστικών εκτοξεύσεων των πυραύλων.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, την 1^η Απριλίου 2014, στις ΗΠΑ ήταν σε μάχιμη υπηρεσία 778 βαλλιστικοί πύραυλοι (ICBM, SLBM και SB) και 1.585 πυρηνικές κεφαλές, ενώ στη Ρωσία ήταν 498 βαλλιστικοί πύραυλοι και 1.512 πυρηνικές κεφαλές. Η Συνθήκη αυτή δεν εμποδίζεται από τίποτα, γιατί είναι σύμφωνη με τα συμφέροντα της Ρωσίας και των ΗΠΑ.

1.8 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας και το ζήτημα της Κριμαίας

Αναμφίβολα, η σημαντικότερη κρίση σε πολιτικό επίπεδο των τελευταίων χρόνων στην Ευρώπη, είναι η κρίση στην Ουκρανία. Η κρίση αυτή ξεκίνησε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, επειδή υπήρχαν αντιπαλότητες μεταξύ ανατολικής και δυτικής Ευρώπης για την απόκτηση σφαιρών επιρροής. Η προσπάθεια της Ε.Ε να εντάξει την Ουκρανία στους κόλπους της και στο NATO, προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της Ρωσίας και της ρωσόφωνης μειονότητας στο ουκρανικό έδαφος, είχαμε το ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου, την επέμβαση ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων, τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στην Κριμαία και την επακόλουθη προσάρτηση της από την Ρωσία.

Σχετικά με το ζήτημα της Κριμαίας και την κρίση που υπήρχε μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, δεν οδηγήθηκαν στη σύγκρουση και οι διαφορές ρυθμίστηκαν με ειρηνικό τρόπο. Κάτι τέτοιο συνέβη εξαιτίας των τριών παρακάτω παραγόντων:

- η ύπαρξη πυρηνικού οπλοστασίου και στις δύο πλευρές των συνόρων. Αυτό σημαίνει, ότι λειτουργεί η πυρηνική αποτροπή και ο φόβος για ξέσπασμα ενός πυρηνικού πολέμου με καταστρεπτικά αποτελέσματα.
- Απουσία βίαιων, προκλητικών και άσχημων συμπεριφορών και γεγονότων και από τις δύο πλευρές που θα μπορούσαν να προκαλέσουν την αντίδραση της άλλης.

- Ο τρόπος που ο πληθυσμός ήταν κατανεμημένος. Με τις ρωσικές περιοχές να γειτνιάζουν τη Ρωσία, δεν υπήρχε κίνητρο παρεμποδιστικής επίθεσης από πλευράς των Ρώσων που κατοικούσαν στην Ουκρανία ούτε της ίδιας της Ρωσίας.

Οι ενέργειες των αυτονομιστών και των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων προκάλεσαν με τη σειρά τους την αντίδραση της Ε.Ε, η οποία έλαβε μέτρα κατά της Ρωσίας σε διπλωματικό επίπεδο, επιβάλλοντας της οικονομικές κυρώσεις και εμπάργκο. Σχετικά με τα διπλωματικά μέτρα, η Ε.Ε ακύρωσε τη Σύνοδο Κορυφής του G8 στο Sochi, ενώ συγκάλεσε το G7 στις Βρυξέλλες στις 4-5 Ιουνίου του 2014. Επίσης, τα κράτη της Ε.Ε υποστήριξαν την παύση των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και στο Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας. Ακυρώθηκε η σύνοδος κορυφής μεταξύ της Ε.Ε και της Ρωσίας και αποφασίστηκε να μην διεξάγονται τακτικές συναντήσεις.

Η προσάρτηση της Κριμαίας που πραγματοποιήθηκε με το δημοψήφισμα στις 16 Μαρτίου 2014, δεν αναγνωρίστηκε από την Ε.Ε με αποτέλεσμα να επιβληθεί εμπάργκο στα προϊόντα αυτής της περιοχής. Συγκεκριμένα με τον Κανονισμό του Συμβουλίου⁸⁵ προβλέπονται περιορισμοί στην εισαγωγή εμπορευμάτων από την Κριμαία ή την Σεβαστούπολη στην Ε.Ε. Η Σεβαστούπολη έγινε η βάση του πολεμικού στόλου της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα και εξακολουθεί να είναι εκεί μέχρι και σήμερα.

Η Ουκρανία αποτελούσε πάντα μια σημαντική περιοχή για τη Ρωσία σε όλα τα επίπεδα, ειδικά λόγω της γεωγραφικής της θέσης και διαδραματίζει το ρόλο ενός εξαιρετικά κρίσιμου γεωπολιτικού άξονα για τα γεωπολιτικά συμφέροντα τόσο των ΗΠΑ όσο και της Ρωσίας. Σε κάθε περίπτωση, οι δεσμοί της Δυτικής Ευρώπης και της Ρωσίας ήταν πάντοτε στενοί και θα έπρεπε να επιδιώκεται η συνεργασία των δύο πλευρών σε όλα τα επίπεδα, μια ειρηνική σχέση και σταθερότητα και στις δύο πλευρές.

Επομένως, σε περίπτωση που η Ουκρανία γίνει ανεξάρτητη χώρα στην ευρασιατική περιοχή, βοηθάει τον μετασχηματισμό της Ρωσίας. Η Ρωσία χωρίς την Ουκρανία δεν θα αποτελεί μια Ευρασιατική Αυτοκρατορία, επειδή δεν θα έχει τον έλεγχο του πληθυσμού της, τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και την πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα, τα οποία της προσέδιδαν ισχύ.

⁸⁵ ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/386/ΚΕΠΠΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Ιουνίου 2014 περί περιορισμών για εμπορεύματα καταγωγής Κριμαίας ή Σεβαστούπολης προς ανταπόκριση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης

Αν όμως, η Ουκρανία έχανε την ανεξαρτησία της αυτό θα είχε άμεσες συνέπειες στην Κεντρική Ευρώπη και θα μετατοπιζόταν ο γεωστρατηγικός άξονας από την Ουκρανία στην Πολωνία.

Τέλος, η απώλεια της Ουκρανίας στέρησε από την Ρωσία, την κυρίαρχη της θέση στην Μαύρη Θάλασσα, όπου η Οδησός χρησίμευε ως ζωτική πηγή για τη διεξαγωγή εμπορίου στις χώρες της Μεσογείου. Από γεωπολιτική άποψη, η Ρωσία δέχθηκε ένα σημαντικό πλήγμα διότι μειώθηκαν οι γεωστρατηγικές της επιλογές.

Σχετικά με το μέλλον της Ουκρανίας, θα εξαρτηθεί από τις πρωτοβουλίες της Ε.Ε για την προώθηση της «Ανατολικής Συνεργασίας» και την εδραίωση της ευημερίας και της σταθερότητας σε χώρες όπως είναι η Ουκρανία με σκοπό τον εκδημοκρατισμό της και την ενσωμάτωση της στην Ε.Ε και στο ΝΑΤΟ, προκειμένου να βγεί από την σφαίρα επιρροής της Ρωσίας. Μέχρι στιγμής, η κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε είναι διαφορετική, ωστόσο δεν φαίνεται οι κυρώσεις να αποδείχθηκαν αποτελεσματικές για αυτό και υπάρχει ο κίνδυνος όχι μόνο να μην ανακτήσει η Ουκρανία τα χαμένα εδάφη της αλλά και να μην επιδεινωθεί η κατάσταση με τη Ρωσία με απρόβλεπτα αποτελέσματα.

1.9 Τα Πυρηνικά Όπλα της Ουκρανίας⁸⁶

Μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ουκρανία έμεινε με 4000 πυρηνικά όπλα στο έδαφος της και ήταν η τρίτη πυρηνική δύναμη μετά από ΗΠΑ και Ρωσία. Το 1991 μετά την ανεξαρτησία της Ουκρανίας οι ηγέτες της αποφάσισαν να μεταφέρουν τα εναπομείναντα πυρηνικά όπλα στην Ρωσία που έγινε το 1992 και να υπογράψουν το 1994 την Συνθήκη μη πολλαπλασιασμού πυρηνικών όπλων και με αυτόν τον τρόπο να ζήσουν ως μη πυρηνικό κράτος.

Ο έλεγχος των πυρηνικών όπλων ανήκει και στην Ρωσία και στην Ουκρανία. Η Ουκρανία έχει διοικητική δικαιοδοσία που σημαίνει ότι είναι υπεύθυνη για την προστασία και διατήρηση των πυρηνικών όπλων και η Ρωσία έχει το κατάλληλο προσωπικό για να τα συντηρήσει. Επίσης η Κοινοπολιτεία των ανεξάρτητων κρατών έχει την ικανότητα να εκτοξεύσει πυραύλους και όχι η Ουκρανία.

Γενικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ, προσπαθούν να διατηρήσουν τις ειρηνικές σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας για τους εξής λόγους:

⁸⁶ Mearsheimer J. (1984-1985). *Nuclear Weapons and Deterrence in Europe*. International Security Vol. 9, σελ. 19-46

α) με τη χρήση πυρηνικών όπλων υπάρχει το ενδεχόμενο μεγάλων στρατιωτικών σωμάτων, πληθυσμών και άμαχων πολιτών

β) Υπάρχουν 14 πυρηνικοί αντιδραστήρες στην Ουκρανία που μπορούν να δημιουργήσουν το επόμενο Τσερνομπίλ αν αφεθούν χωρίς την κατάλληλη συντήρηση, τεχνολογία, τεχνοκρατία και εποπτεία ή μπορεί να χρησιμοποιηθούν από τρομοκρατικές ομάδες ως μέσα για μια επίθεση ή για έναν συμβατικό πόλεμο.

γ) Υπάρχει και ο φόβος κλιμάκωσης μεταξύ των συνόρων Ουκρανίας και Ρωσίας. Συγκεκριμένα, υπάρχει μεγάλο ποσοστό ρωσόφωνων μειονοτήτων στην περιοχή της Ουκρανίας. Μπορεί η Ρωσία να κινηθεί στην κατάκτηση εδαφών που είχε ως Σοβιετική ένωση αν κατακτήσει την Ουκρανία και με αυτό τον τρόπο να προκαλέσει τον επόμενο πόλεμο εντός των Ευρωπαϊκών Συνόρων

δ) η Ουκρανία αποτελεί το προστατευτικό δίκτυο μεταξύ της Ρωσίας και της Γερμανίας. Αν όμως η Ουκρανία χάσει την ανεξαρτησία της τότε θα υπάρξουν πολλές συνέπειες για τα κράτη αυτά.

Υπάρχει βέβαια ένας φόβος για πιθανή μία διαμάχη μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας:

α) ύπαρξη διλήμματος ασφαλείας μεταξύ των δυο κρατών για την έκβαση της πολιτικής

β) φόβος υπερεθνικισμού και εντάσεις μεταξύ των εθνοτικών μειονοτήτων

γ) Η ύπαρξη κάποιων μικρών διενέξεων όπως, η ιδιοκτησία του στόλου της Μαύρης Θάλασσας, η ιδιοκτησία του πυρηνικού οπλοστασίου της Ουκρανίας και κάποια οικονομικά ζητήματα

δ) Υπάρχει το πρόβλημα των αναμιγμένων πληθυσμών

Λύση σε αυτό το πρόβλημα αποτελεί η σωστή διαχείριση και από τα δύο κράτη των πυρηνικών όπλων. Τα πυρηνικά όπλα θα εξασφαλίσουν την ασφάλεια που πρέπει να διατηρήσει η Ουκρανία ενάντια στην Ρωσία, χωρίς τη χρήση των συμβατικών όπλων από τη σκοπιά της Ρωσίας ή να παίξουν ρόλο με την μορφή του πυρηνικού εκβιασμού. Αναπτύσσονται κάποια επιχειρήματα κατά της διατήρησης των πυρηνικών της Ουκρανίας:

α) Μια ουκρανική πυρηνική δύναμη αποτροπής μπορεί να σημαίνει πολλαπλασιασμό των πυρηνικών κάτι που θα παραβίαζε την Συνθήκη μη πολλαπλασιασμού και την συνθήκη μείωσης των στρατηγικών όπλων

β) Η Ουκρανία δεν έχει πολιτικά και τεχνικά μέσα διαχείρισης των όπλων σε σχέση με την Ρωσία

γ) Η Ρωσία υπάρχει περίπτωση να αντιδράσει επιθετικά γιατί θα νιώθει την απειλή από την Ουκρανία, την Ε.Ε και το ΝΑΤΟ

δ) πιθανότητα πυρηνικού πόλεμου μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας με σοβαρές παγκόσμιες επιπτώσεις

1.10 Πόλεμος της Νότιας Οσετίας

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Γεωργία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1991. Η Αμπχαζία και η Νότια Οσετία διεκδικούσαν την ανεξαρτησία τους ήδη από το 1980, παρόλα αυτά συμπεριλήφθηκαν στα διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα της Γεωργίας με αποτέλεσμα να ανακηρύξουν την ανεξαρτησία τους σχηματίζοντας κυβερνήσεις. Οι πολεμικές συγκρούσεις που ξέσπασαν μεταξύ Γεωργίας- Ν. Οσετίας - Αμπχαζίας κατέστησαν τη Ρωσία κεντρικό συνομιλητή. Εγκατέστησε μάλιστα και ειρηνευτικές δυνάμεις στην περιοχή.

Μετά τα αιματηρά γεγονότα του 1992-1993, όταν η Γεωργία προσπάθησε να αποκτήσει πλήρη έλεγχο σε όλη την επικράτεια της περιοχής που επί Στάλιν, είχε δοθεί στη διοίκηση της, ακολούθησαν κυβερνήσεις με πολύ διαφορετικές στις προσεγγίσεις τους από εκείνες των δυτικών κυβερνήσεων. Η επικράτηση του Σεβартνάτζε (πρώην ΥΠΕΞ επί Γκορμπατσόφ) έδωσε κάποιες ελπίδες για ομαλή διακυβέρνηση.

Η Γεωργία δεν αναγνωρίζει τη Νότια Οσετία και την Αμπχαζία ως διαφορετικές κρατικές οντότητες ή αυτόνομες περιοχές, αλλά τις θεωρεί γεωργιανά εδάφη και αναφέρεται σε αυτές με διαφορετικά ονόματα. Η γεωπολιτική θέση των δύο αυτών περιοχών και της Γεωργίας οδήγησε σταδιακά σε σύγκρουση μεταξύ της Γεωργίας και της Ρωσίας. Οι ΗΠΑ προσπάθησαν να ελέγξουν και να διεισδύσουν στη Ρωσία για να εκπληρώσουν τα συμφέροντα τους προς την Κεντρική Ασία. Πιο συγκεκριμένα, ανέπτυξαν σχέσεις με την Γεωργία, παρέχοντας της οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη (παροχή οπλισμού και αποστολή στρατιωτικών συμβούλων για την αναδιοργάνωση του στρατού της).

Μάλιστα, η απόφαση των ΗΠΑ να υποστηρίξουν τη Γεωργία στην προσπάθεια της έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων στο ΝΑΤΟ, προκάλεσε την όξυνση των σχέσεων με τη Ρωσία, η οποία έβλεπε μια από τις χώρες που είχε στη σφαίρα επιρροής της να περνούν στην σφαίρα επιρροής των Αμερικανών.

Στις 4 Ιουλίου του 2008, η Νότια Οσετία, κήρυξε γενική επιστράτευση καθώς δέχθηκε επίθεση από γεωργιανές δυνάμεις που είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο έξι ανθρώπων. Η ρωσική αεροπορία πραγματοποίησε προειδοποιητικές πτήσεις πάνω από τη Ν. Οσετία. Οι δυο πλευρές συμφώνησαν κατάπαυση του πυρός στις 7 Ιουλίου. Από τότε υπήρξαν

διπλωματικές συνομιλίες μέσω ΟΗΕ οι οποίες πίεζαν την Ρωσία και τη Γεωργία να σταματήσουν τις παραβιάσεις της συνθήκης, τόσο με χρήση εναέριων μέσων, όσο και με τη χρήση τρομοκρατίας⁸⁷.

Στις 8 Αυγούστου του 2008, λίγο πριν ξεκινήσει η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων στο Πεκίνο, οι γεωργιανές δυνάμεις παραβίασαν την εκεχειρία επιτιθέμενες εναντίον του Τσхинβάλι της Ν. Οσετίας με την αιτιολογία της αποκατάστασης της συνταγματικής τάξης. Ήταν μια ένοπλη σύγκρουση τον Αύγουστο του 2008 μεταξύ της Γεωργίας από τη μία πλευρά, και της Ν. Οσετίας και Αμπχαζίας.

Μετά την επίθεση της Γεωργίας, οι ρωσικές δυνάμεις εισήλθαν στο έδαφος της Νέα Οσετίας, βομβάρδισαν την στρατιωτική βάση κοντά στη Τιφλίδα. Από το απόγευμα της 8^{ης} Αυγούστου μαινόταν η μάχη για τον έλεγχο της πρωτεύουσας της Νέα Οσετίας Τσхинβάλι, που υπέστη σφοδρούς βομβαρδισμούς και μεγάλες καταστροφές. Η επίθεση της Γεωργίας προκάλεσε τον θάνατο αμάχων, οι οποίοι από την Ρωσία υπολογίζονται στους 2.000⁸⁸, εκτίμηση που διαψεύδεται από τη Γεωργία.

Η Γεωργία τέθηκε σε κατάσταση πολέμου για 15 μέρες, ενώ ανακάλεσε και τη στρατιωτική της δύναμη που είχε στείλει στο Ιράκ. Την επόμενη μέρα, οι Ρώσοι, εισήλθαν στην Αμπχαζία, ενώ ρωσικά βομβαρδιστικά κατέστρεψαν το λιμάνι του Πότι και στρατιωτικούς στόχους στην πόλη Γκόρι. Στη Γεωργία μετέβη κοινή αντιπροσωπεία της ΕΕ, των ΗΠΑ και του ΟΟΣΑ, προκειμένου να συμβάλει στην αποκλιμάκωση της κρίσης⁸⁹.

Οι δύο πλευρές έκαναν λόγο για αρκετά θύματα, Γεωργιανούς, Οσέτιους και Ρώσους αλλά κυρίως οι νεκροί ήταν άμαχοι πολίτες, από τους βομβαρδισμούς των Γεωργιανών, ενώ υπήρχε και προσφυγικό κύμα από τη Νότια και Βόρεια Οσετία και τη Γεωργία⁹⁰. Ο πρόεδρος της Γεωργίας Μιχαήλ Σαακασβίλι κατήγγειλε το γεγονός αποστολής χιλιάδων Ρώσων στρατιωτών και γνωστοποίησε την κατάρριψη πολλών ρωσικών αεροσκαφών⁹¹, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, Σεργκέι Λαβρόφ, έκανε λόγο για εθνοκάθαρση των Οσέτιων, πολλοί από τους οποίους έχουν ρωσική υπηκοότητα, από το γεωργιανό στρατό. Μετά το τέλος των εχθροπραξιών η Ρωσία αναγνώρισε την ανεξαρτησία της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας⁹².

⁸⁷ *Νέα αναφορά του Γ.Γ. του ΟΗΕ για την κατάσταση στην Αμπχαζία «καίει» την Γεωργία.* (2008). Defencenet.gr

⁸⁸ *South Ossetia says over 1,000 dead after Georgian attack.* (2008). RIA Novosti

⁸⁹ *Russia exaggerating South Ossetian death toll.* (2008) Guardian.co.uk

⁹⁰ *Ανάφλεξη στη Νότια Οσετία.* (2008). in.gr

⁹¹ *Η Μόσχα επιβεβαιώνει κατάρριψη δύο αεροσκαφών της.* (2008). kathimerini.gr

⁹² *Πόλεμος λέξεων ανάμεσα στη Μόσχα και την Ευρώπη.* (29/8/2008). Εφημερίδα Τα Νέα

Στις 12 Αυγούστου συναντήθηκαν ο Πρόεδρος της Ρωσίας Ντμίτρι Μεντβέντεφ και ο Πρόεδρος της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί και ενέκριναν ένα σχέδιο ειρήνης έξι σημείων. Ο πρόεδρος της Γεωργίας Μιχαήλ Σαακασβίλι συμφώνησε με το κείμενο. Το σχέδιο του Σαρκοζί προέβλεπε αρχικά μόνο τα τέσσερα πρώτα σημεία. Η Ρωσία πρόσθεσε το πέμπτο και έκτο σημείο. Η Γεωργία έκανε προσθήκες σε παρένθεση, αλλά η Ρωσία τις απέρριψε, και ο Σαρκοζί έπεισε τη Γεωργία να συμφωνήσει με το αμετάβλητο κείμενο. Τα έξι σημεία ήταν:

- Καμία προσφυγή στη χρήση βίας
- Οριστική διακοπή των εχθροπραξιών
- Ελεύθερη πρόσβαση στην ανθρωπιστική βοήθεια
- Οι γεωργιανές στρατιωτικές δυνάμεις πρέπει να αποσυρθούν στις κανονικές βάσεις τους
- Οι ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις πρέπει να αποσυρθούν στις γραμμές που βρίσκόντουσαν πριν από την έναρξη των εχθροπραξιών

διεθνούς διαλόγου σχετικά με τη μελλοντική κατάσταση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας και τη διασφάλιση της ασφάλειάς τους σε βάθος χρόνου

1.11 Νέες Ρωσικές Αμυντικές Διαστημικές Δυνάμεις

Δημιουργήθηκε το 2012, η Ρωσική Αεροδιαστημική Άμυνα (VKO) και η Αεροδιαστημικές Ένοπλες Δυνάμεις, ένας νέος κλάδος των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων που προορίζονται να συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό του οπλοστασίου της χώρας κατά την επόμενη δεκαετία.

Το κύριο καθήκον της VKO είναι «η αξιόπιστη προστασία των στρατιωτικών και δημοσίων εγκαταστάσεων. Η υπηρεσία πρέπει να παραμένει σε διαρκή ετοιμότητα μάχης, λαμβάνοντας υπόψη τα σχέδια των εχθρών για την ανάπτυξη επιθετικών μέτρων, καθώς και διασφάλιση του συντονισμού με άλλα μέσα του στρατού.

Δεν υπήρχε κάποια ιδιαίτερη απειλή για να δικαιολογήσουν την ανάπτυξη της VKO, απλώς παρουσιάστηκε από τη Μόσχα ως «ανάγκη να απαντήσει με ακρίβεια στις σύγχρονες προκλήσεις και απειλές»⁹³.

⁹³Ostapenko O. (02-05/5/2012). *Developing the Aerospace Defence Forces of the Russian Federation- the appropriate response to emerging threats to the Russian Federation*. International Conference on 'the Missile Defence factor in establishing a new security environment. Moscow

Ωστόσο, η VKO θα χρησιμεύσει για να διατηρήσει ως στρατηγικό εταίρο τη Ρωσία με την ΗΠΑ, η οποία αναπτύσσει μια αντιπυραυλική άμυνα στην Ευρώπη με τη «Σταδιακή Προσαρμοστική προσέγγιση». Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι το ευρωπαϊκό σύστημα έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σαν ασπίδα προστασίας προς τον Ατλαντικό και για να μετριάσουν τον κίνδυνο από την Ιρανική πυραυλική απειλή, και θα πρέπει να είναι σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα της VKO.

Είναι σαφές ότι η ανάπτυξη της VKO συνιστά μία από τις κορυφαίες προτεραιότητες του κράτους της Ρωσίας μέχρι το 2020. Σύμφωνα με πληροφορίες, περίπου 15- 20% της χρηματοδότησης του SAP-2020 θα χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη των δυνάμεων της VKO. Υπάρχουν άλλες πληροφορίες που υποστηρίζουν ότι το ¼ της χρηματοδότησης θα χρησιμοποιηθεί για τις κρατικές προμήθειες της άμυνας που εκτιμάται 746.500.000.000 δολάρια και θα είναι για τις πυρηνικές δυνάμεις το οποίο είναι κομμάτι του προγράμματος του VKO⁹⁴.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της Αεροδιαστημικής Άμυνας της Ρωσίας είναι ότι αποτελείται από νέα αντι-αεροπορικά συστήματα: S-400 «Θρίαμβος» και μια πιο προηγμένη εκδοχή που είχε προγραμματιστεί, το S-500 «Προμηθέας». Το S-400 είναι ένα μακράς έως μεσαίου βεληνεκούς εδάφους με αέρος πυραυλικό σύστημα, που μπορεί να στοχεύσει σε 4,8 χιλ/ ανα δευτερόλεπτο⁹⁵. Η Ρωσία έχει τέσσερα τάγματα των S-400, τα οποία έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή της Μόσχας, στο στόλο της Βαλτικής και στην Ανατολική Στρατιωτική περιοχή⁹⁶.

Το S-500 είναι το πιο προηγμένο μεγάλου βεληνεκούς και σε μεγάλο υψόμετρο σχεδιασμένο, είναι αισθητά πιο γρήγορο, με μέγιστη ταχύτητα 7 χιλιομέτρων / ανα δευτερόλεπτο, έχει στόχο μέχρι 600 χιλιομέτρων και την ικανότητα να ασκούν ταυτόχρονα τόσο πολλοί όπως 10 στόχοι⁹⁷. Το S-500 έχει σχεδιαστεί για να εξουδετερώνει όλους τους εναέριους στόχους, συμπεριλαμβανομένων των αεροσκαφών, μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα, πυραύλους cruise και υπερηχητικές πυραύλων cruise.

Τέλος, το σοβιετικό A-135 αντι-βαλλιστικό πυραυλικό σύστημα (ABM) γύρω από τη Μόσχα θα ενσωματωθεί στη VKO. Το σύστημα περιλαμβάνει ένα Don-2N ραντάρ διαχείρισης της μάχης, καθώς και δύο τύπους πυραύλων ABM: 68, 53T6 SH-08 μικρής

⁹⁴ Litovkin V. (6/12/2012). *Rearmament and modernization of the Russian defence industry by 2020*. Valdai Discussion Club

⁹⁵ Mikhalev I. (31/8/2012). *Russia to develop sea-based space-defence system*. RIA Novosti

⁹⁶ *Russia to deploy S-400 missiles in Southern military district, Air force Technology*, October 17, 2012

⁹⁷ *Development of S-500 air defence systems behind schedule*. (10/5/2012). RIA Novosti.

εμβέλειας πυραύλων. Η Μόσχα επέκτεινε τις πυραυλικές δοκιμές, με τη συμμετοχή των τριών συνιστώσων των στρατηγικών πυρηνικών δυνάμεων⁹⁸:

- στρατηγικά βομβαρδιστικά αεροπλάνα
- πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς σε θάλασσα και ξηρά
- συστήματα επικοινωνιών και ελέγχου.

⁹⁸*Russia tests short-range interceptor missile.* (16/10/2012). Ria Novosti

Γ' ΜΕΡΟΣ

1.1 Προβληματισμοί και Προοπτικές για την Εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας

Η σημερινή κατάσταση στην Ευρώπη, είναι ότι έχει πληθυσμό και εθνικό εισόδημα μεγαλύτερο από των ΗΠΑ αν και τον τελευταίο αιώνα έχει περάσει πολλούς καταστροφικούς πολέμους, η οποία είχε την πρόθεση σε κατάσταση διαμάχης να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα ώστε να μετατρέψει τον κόσμο από πολυπολικό σε μονοπολικό.

Βέβαια, το γεγονός είναι ότι δεν είναι ξεκάθαρο αν οι περισσότεροι Ευρωπαίοι θέλουν την Ευρώπη να είναι μεγάλη δύναμη και αν έχουν τα μέσα και τη θέληση να το πετύχουν αυτό⁹⁹. Συγχρόνως όμως αποδοκιμάζουν και το ενδεχόμενο της παγκόσμιας ηγεμονίας των Αμερικάνων. Σαν μια πιθανή λύση είναι ότι η Ευρώπη πρέπει να «ενηλικιωθεί» και να μην εξαρτάται τόσο από τις ΗΠΑ στον τομέα της άμυνας. Οι διατλαντικοί δεσμοί μπορούν να παραμείνουν εξαιτίας οικονομικών, πολιτιστικών και πολιτικών λόγων¹⁰⁰.

Πρέπει να γίνει προσπάθεια για μια Ευρώπη με στρατιωτική και κατασκοπευτική ανεξαρτησία από τις ΗΠΑ, που βέβαια θα ήταν ενάντια στην αμερικάνικη εξωτερική πολιτική.

1.2 Περίπτωση Ευρωπαϊκής Άμυνας χωρίς το NATO

Αν υποθέσουμε ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες αποφασίσουν να φύγουν από το NATO και οργανώσουν έναν δικό τους αυτόνομο αμυντικό οργανισμό και μια ισχυρή πολιτική ασφαλείας πάντα σε συνεργασία με τις ΗΠΑ αλλά όχι κάτω από την ηγεσία τους και να εξαρτώνται οι δράσεις τους από αυτές.

Σε αυτή την περίπτωση, η Ευρώπη πρέπει σαν πρώτη κίνηση να αναγνωρίσει τι αποτελεί και τι δεν αποτελεί κίνδυνο για την ασφάλεια της¹⁰¹. Δεν αποτελεί κίνδυνο η διοίκηση του αμυντικού οργανισμού από ένα επιθετικό στρατιωτικό κράτος ούτε ένας πυρηνικός πόλεμος ούτε επίθεση προς τις ΗΠΑ. Αλλά οι σοβαροί κίνδυνοι που υπάρχουν είναι σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, μετά την κατάρρευση της

⁹⁹ Brzezinski Z., (1998). *Η μεγάλη σκακιέρα, Η αμερικανική υπεροχή και οι στρατηγικές της επιταγές*. Αθήνα. Εκδόσεις ΑΑ. Λιβάνη, σελ 111

¹⁰⁰ Kennedy P. (1993). *Preparing for the Twenty- First Century*. London, σελ 269-270

¹⁰¹ Mearsheimer J. (2007). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Εκδόσεις Ποιότητα, σελ 731-732

Σοβιετικής Ένωσης, αντικατέστησε το κομμουνιστικό καθεστώς με τον δυτικό καπιταλισμό και το οργανωμένο έγκλημα.

Πλέον οι ΗΠΑ έχουν την δικαιοδοσία να βομβαρδίσουν και να ασκήσουν στρατιωτική ισχύ όποτε θέλουν, επομένως οι αποφάσεις δεν θα είναι αποτέλεσμα πολιτικής ή στρατιωτικής διαβούλευσης. Ο κίνδυνος ενός πυρηνικού πολέμου είναι μεγαλύτερος από ότι ήταν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, εξαιτίας της επιθετικής δράσης του NATO και των ΗΠΑ με το «Δόγμα για Ενωμένες Πυρηνικές Επιχειρήσεις». Δηλαδή, αυτό αφορά συμβατικές και πυρηνικές επιχειρήσεις με σκοπό την διασφάλιση της αποτελεσματικής χρήσης ισχύος. Υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει κάποια συμφωνία ή συμβιβασμός που απαγορεύει τη χρήση των πυρηνικών όπλων. Αντικαθιστά τη διαμάχη μέσω χρήση στρατιωτικής ισχύος με ένα πυρηνικό χτύπημα σε τρομοκράτες και κράτη που τους υποστηρίζουν.

Το διεθνές σύστημα αντιμετωπίζει και άλλους σοβαρούς κινδύνους που είναι η τρομοκρατία, η οποία αυξάνεται συνεχώς λόγω της ηγεμονίας του NATO και των ΗΠΑ και έχει ισχυρά και αιματηρά χτυπήματα και αποτελέσματα. Η τρομοκρατία μπορεί να ενισχυθεί και αν σε ένα μικρό ποσοστό, αποκτήσουν οι τρομοκρατικές δυνάμεις πυρηνικά όπλα. Αυτό για να αποφευχθεί απαιτεί απαραίτητα την βοήθεια και συνεργασία με την Σοβιετική Ένωση, κάτι το οποίο απέτρεπε επί σειρά ετών οι ΗΠΑ.

Η ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία είναι απαραίτητη¹⁰², επειδή τα περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά πλήρεις αυτόνομες στρατιωτικές δυνάμεις λόγω χαμηλών ποσοστών ανάπτυξης, ανεργίας, ύφεσης, κρατικών απαιτήσεων και χαμηλού ποσοστού ανταγωνιστικότητας με τις ΗΠΑ. Για αυτό είναι σπουδαία λύση και λογική μια κοινή ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία και το κάθε κράτος να ειδικευτεί σε συγκεκριμένο τομέα ώστε να έχουν ένα ισχυρό αμυντικό οργανισμό, ο οποίος θα αντέξει με την πάροδο των χρόνων και θα είναι ικανό να αντιμετωπίσει κρίσεις, όπως προσπαθεί να κάνει τόσα χρόνια το NATO.

Για την ύπαρξη μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας και πολιτικής πρέπει να ενεργοποιηθούν συγκεκριμένες πολιτικές¹⁰³:

- η ανάπτυξη ενός δικτύου διακρατικής εμπιστοσύνης μέσω αμοιβαίων επιθεωρήσεων μεταξύ των χωρών που έχουν δείγματα εχθρικής συμπεριφοράς

¹⁰² Stelzenmoller C. (2/10/2006). European Defense- Myth or Reality?. Ομιλία στο Chatham House

¹⁰³ Hallett G. (2007). *European Security in the Post Soviet Age, The Case of NATO*. England. Εκδόσεις William Sessions Limited York, σελ 263-264

- δημιουργία ενός εύρου προγραμμάτων που να μπορούν όλα τα κράτη παρόλο τις οικονομικές και κοινωνικές τους διαφοροποιήσεις, να συμμετέχουν
- να υπάρχει ο απαραίτητος στρατιωτικός και αμυντικός εξοπλισμός σε κάθε κράτος μέλος, οι νόμιμες αστυνομικές δυνάμεις και η προπαγάνδα κατά το οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία και την διαφθορά ανάλογα με τις ανάγκες του.
- Προστασία και μη εξάπλωση των πυρηνικών όπλων
- Ένα ανεπτυγμένο δίκτυο πληροφόρησης και κατασκοπίας

Μια ουσιώδης και αποτελεσματική συνεργασία είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁰⁴. Οι πολιτικές από το 1990 δεν έδωσαν λύση στο να γίνει η Ευρώπη ένα ισχυρό δίκτυο εθνών που μέσω δημοκρατικών και ομοσπονδιακών οργανισμών θα επιτύχει την ειρήνη, ασφάλεια, οικονομική ευημερία και σταθερότητα.

1.3 Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια υπό την ηγεσία των ΗΠΑ

Μετά την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ το 2001, ήρθαν στην επιφάνεια καινούργιες απειλές και κίνδυνοι όπως είναι η διεθνής τρομοκρατία, η παραγωγή και εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής, τα ασταθή κράτη, τα οποία απαιτούν μια αποτελεσματική και μακρόχρονη αντιμετώπιση.

Κάποιοι Αμερικάνοι φοβούνται και διστάζουν στην περίπτωση απώλειας συνοχής και αποτελεσματικότητας του NATO λόγω των προσπαθειών της Ευρώπης για μια κοινή άμυνα. Άλλοι βέβαια ανησυχούν στην περίπτωση ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης στο τομέα της άμυνας, που θα ανάγκαζε την έξοδο των νατοϊκών στρατευμάτων από την Ευρώπη¹⁰⁵.

Οι Αμερικάνοι πίστευαν ότι μια σωστή συνεργασία και η εύρεση μια σωστής στρατηγικής θα οδηγήσει σε μια ισχυρή Ευρώπη που θα επενδύει και θα προστατεύει το NATO και θα είναι πιο αποτελεσματική η διατλαντική ασφάλεια. Η ΕΕ υποστηρίζει ανοικτά και δημόσια ότι η ΕΠΑΑ συμπληρώνει και βοηθάει το NATO, το οποίο είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της διατλαντικής συμμαχίας και ασφάλειας.

Σε θεσμικό επίπεδο, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιτρέπουν τη συνεργασία με το NATO και την Ε.Ε, αλλά η δημιουργία της ΕΠΑΑ είναι με σκοπό τις αυτόνομες

¹⁰⁴ French J.L. & Algieri F. (2004). *A European Defense Strategy*. Bertelsmann Foundation Gutersloh, σελ. 39-43

¹⁰⁵ Ντάλης Σ. – Τσάκωνας Π. (2004). *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι*. Αθήνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

στρατιωτικές και πολιτικές αποστολές¹⁰⁶. Αν και υπάρχει κοινή συνεργασία του NATO και της ΕΕ, όπως αναφέρει το περιοδικό “The Economist”, είναι δυο οργανισμοί ενωμένοι όπως τα σιαμαία δίδυμα που ενώνονται αδέξια από κοινού και ενώ τα κοινά τους μέρη είναι πολλά (κράτη, στρατός, εξοπλισμοί), τα κεφάλαια τους δεν θέλουν να επικοινωνούν¹⁰⁷.

Η ύπαρξη έλλειψης της δέσμευσης της ΕΕ για την αντιμετώπιση διεθνών προκλήσεων εξωτερικής πολιτικής (πχ Ιράκ, Ιράν, Αφγανιστάν) καταδεικνύει τους περιορισμούς και την διαφορετική προοπτική της Ε.Ε. εάν οι ευρωπαϊκές δυνάμεις επιθυμούν να είναι μέρος του NATO, θα πρέπει να κάνουν επενδύσεις σε αμυντικό εξοπλισμό, τεχνολογία και καινοτομία στο στρατό.

Το NATO θεωρεί την ΕΠΑΑ, ένα μεγάλο μέρος του προβλήματος, γιατί από την ημέρα της ύπαρξής της, είναι μια πρόκληση. Θεωρούν ότι το NATO εξασφαλίζει μια αλληλοεξαρτώμενη συλλογική αμυντική κοινότητα, ενώ η ΕΠΑΑ διαχωρίζει κάνοντας διακρίσεις και κακό στα διατλαντικά συμφέροντα.

1.4 Ευρωατλαντικές Σχέσεις

Η μεταψυχροπολεμική περίοδος δημιούργησε ένα άλλο πεδίο απειλών από άλλες περιοχές εκτός των συνόρων της ΕΕ. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, οι διατλαντικές σχέσεις ήταν κυριαρχούνταν από τον κοινό στόχο τους δηλαδή την κοινή αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής. Αυτός ήταν και ο λόγος που οι ΗΠΑ παρέμειναν στην Ευρώπη, ως ένας ρυθμιστικός παράγοντας μέσω του NATO. Με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, εμφανίστηκε μια νέα απειλή μετά την υπογραφή του Συμφώνου της Βαρσοβίας και από την Σοβιετική Ένωση, ενώ παράλληλα είχαμε και το κίνδυνο της διεθνής τρομοκρατίας.

Η πολιτικο- διπλωματική στάση της Ευρώπης στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, ήταν σαφής και τέθηκε σε ισχύ με την συνεργασία των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γενικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ο μεγαλύτερος στόχος των ΗΠΑ και της Ευρώπης, ήταν το γεφύρωμα και η αποκατάσταση των σχέσεων τους και το γεφύρωμα των σχέσεων των ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ¹⁰⁸. Η Αμερικανική πρωτοβουλία ήταν κρίσιμη για την εξέλιξη της ενοποιητικής διαδικασίας στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Αυτό έγινε

¹⁰⁶ Council of the European Union, Office of President, (21-22/6/2007) *Presidency Conclusions of the Brussels*

¹⁰⁷ The Economist, (2006). *NATO'S Future: Predictions of its death were premature*

¹⁰⁸ Αρβανιτόπουλος Κ. & Ηφαιστος Π. (1999). *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις Ποιότητα, σελ 105

με την εγγύηση του NATO και τη δημιουργία σχέσεων αμοιβαίας ασύμμετρης εξάρτησης και συνεργασίας. Για την αμερικανική εξωτερική πολιτική η Ευρώπη είναι ένας σημαντικός και απαραίτητος πολιτικός, οικονομικός, γεωπολιτικός παράγοντας για τον περιορισμό της σοβιετικής απειλής και για την κατάργηση του διπολισμού στο διεθνές σύστημα¹⁰⁹.

Οι ΗΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη στο διεθνές σύστημα σε πολιτικό, οικονομικό, γεωπολιτικό, τεχνολογικό, στρατιωτικό και πολιτισμικό επίπεδο¹¹⁰. Η Ευρώπη δεν έχει πλέον τις εσωτερικές συγκρούσεις και προσπαθεί να σταθεροποιήσει την οικονομία της, πράγμα που θα την κάνει ικανή να διεκδικήσει μια ισχυρή θέση στο διεθνές σύστημα.

Έτσι σε περίπτωση, που η Ευρώπη καταφέρει να γίνει ανεξάρτητη σε αμυντικό τομέα και να συγκεντρώσει την απαραίτητη στρατιωτική ισχύ ή μεγαλύτερη από αυτή των ΗΠΑ θα αναδυθεί σε πόλο του διεθνούς συστήματος. Έτσι κάθε προσπάθεια για την ανεξαρτητοποίηση της ΕΕ στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, θέτει σε επανατοποθέτηση τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ.

Υπάρχουν συγκεκριμένα δομικά προβλήματα που απειλούν της ευρώ-ατλαντικές σχέσεις¹¹¹:

- Η έλλειψη κοινής στρατηγικής απειλής, αφού πλέον τα ζητήματα είναι πιο εμφανή και επιλύονται με μεγαλύτερη δυσκολία.
- Ο μη συγχρονισμός της ιστορικής ανάπτυξης των δύο χωρών, γεγονός που δημιουργεί τριβές και αντιπαραθέσεις. Αφού οι ΗΠΑ είναι ένας «νέος κόσμος» και η Ευρώπη είναι ένα αποτέλεσμα εναλλαγών πολιτικών συστημάτων (πχ φεουδαρχία, δεσποτισμού, δημοκρατίας)
- Η οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης και η δημιουργία κοινού νομίσματος, δημιουργεί ανησυχίες στις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ θεωρούν ότι παρά την έλλειψη μιας κοινής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, υπάρχει ένα κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον που αφορά την επιτυχία του κοινού νομισματικού ταμείου, την ανεξαρτησία και ανάπτυξη της βιομηχανίας, την καινοτομία στην τεχνολογία και την επέκταση του εμπορίου.
- Ο τομέας της άμυνας. Η ΕΕ έχει απουσία σοβαρής στρατηγικής απειλής μετά τη διαλύστε της Σοβιετικής Ένωσης και παρουσιάζει στοιχεία χειραφέτησης από το NATO.

¹⁰⁹ Υφαντής Κ., Διατλαντικές Σχέσεις, Μεταξύ Μονομέρειας, Αδιαφορίας και Ισορροπίας/ Ξενάκης Δ-Τσινισιζέλης Μ, Παγκόσμια Ευρώπη: Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σιδέρης Ι, Αθήνα, 2006, σελ.330

¹¹⁰ Brzezinski Z., Η μεγάλη σκακιέρα, Η αμερικανική υπεροχή και οι στρατηγικές της επιταγές, ΑΑ. Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σελ.32

¹¹¹ Αρβανιτόπουλος Κ., Το Μέλλον των Ευρω-αμερικανικών Σχέσεων, στο Ε- ΛΟΓΟΣ, 10/6/2003

Παρόλα αυτά όμως υπάρχουν κοινά συμφέροντα και αξίες. Συγκεκριμένα, η Ευρώπη εξακολουθεί να μην έχει ανεξαρτητοποιηθεί και να χρειάζεται την παρουσία και την βοήθεια των ΗΠΑ σε ενδοευρωπαϊκά και περιφερειακά προβλήματα και την διευθέτηση μεγάλων διεθνών ζητημάτων. Ο Z.Brzezinski, είχε κάνει αναφορά ότι οι ΗΠΑ πρέπει να αναπτύξουν ένα δίκτυο συνεργασίας όπου θα έχουν το τελευταίο λόγο σε θέματα ασφαλείας, αλλά η Ευρώπη θα έχει ένα καθοριστικό ρόλο στην πολιτική και στην οικονομική διαχείριση διεθνών και περιφερειακών προβλημάτων εάν θέλει να έχει την πρωτοκαθεδρία οι ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα¹¹².

1.5 Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη – Συνθήκη Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, αρχικά είχε ονομαστεί «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη». Η συγκεκριμένη Συνθήκη προέκυψε από την αποτυχία του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Μετά την απόρριψη του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, «Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης», με δημοψηφίσματα από τη Γαλλία (Μάιος 2005) και την Ολλανδία (Ιούνιος 2005), ήταν η αφορμή για να προκαλέσει πολιτική αναταραχή στην Ευρώπη και «βαθιά κρίση»¹¹³ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απόρριψη του Συντάγματος δεν ισοδυναμούσε με την απόρριψη της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Χωρίς την ύπαρξη του Συντάγματος και των θεσμικών καινοτομιών που προέβλεπε, προκαλούσε την μη αποτελεσματική και δημοκρατική λειτουργία των αυξημένων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15 σε 25 κράτη το 2004 και 27 το 2007).¹¹⁴

Οι λόγοι για την απόρριψη του Συντάγματος από τις δύο χώρες οφείλονταν στην διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε 25 κράτη – μέλη με την ένταξη την 1^η Μαΐου 2004 των οκτώ κρατών της Ανατολικής Ευρώπης (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Εσθονία, Λετονία, Σλοβενία, Λιθουανία) και των Μεσογειακών κρατών (Κύπρος, Μάλτα).

Σοβαρός λόγος στην απόρριψη, ήταν η ελευθερία διακίνησης ατόμων και η μετανάστευση, με την εισροή ατόμων ισλαμικού θρησκευματος, ήταν σημαντικά για την απόρριψη των δημοψηφισμάτων. Επίσης, συνέβαλαν και λόγοι εσωτερικής πολιτικής συγκυρίας για τη Γαλλία (απόρριψη πολιτικών Προέδρου J . Chirac).

¹¹² Brzezinski Z., (2004). *Η Επιλογή, Παγκοσμία Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*; Αθήνα. Εκδόσεις ΑΑ Λιβάνη σελ. 356

¹¹³ Le monde. (19/6/2005). *Conceil europeen a Bruxelles*

¹¹⁴ Commission europeenne «La constitution europeenne : sondage post-referendum en France, Eurobarometer 2005, « The European Constitution :post-referendum survey in Netherlands.»

Από μια γενικότερη ματιά, οφειλόταν στις ανησυχίες της Γαλλίας για το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και τις συνέπειες για την Ευρώπη και την ανικανότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαχείριση τους. Η απόρριψη ήταν μια πιστοποίηση της πολιτικοποίησης της ενοποιητικής διαδικασίας, η οποία είναι αντικείμενο της πολιτικής σύγκρουσης των κρατών μελών.

Υπήρχε και μια δήλωση από τον Γάλλο Πρόεδρο, Valéry Giscard d'Estaing, ο οποίος ήταν συντελεστής στη διαδικασία επεξεργασίας του Συντάγματος. Αυτή η δήλωση ανέφερε, ότι κάποια μέλη κράτη θα καταψήφιζαν το Σύνταγμα όπως π.χ. η Βρετανία, η Πολωνία και άλλα. Αυτή η δήλωση οδήγησε σε μια σχετική Δήλωση στο Σύνταγμα:

*«..εάν μετά από παρέλευση δύο ετών από την υπογραφή της Συνθήκης για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης, τα τέσσερα πέμπτα των κρατών- μελών έχουν επικυρώσει την εν λόγω Συνθήκη και ένα ή περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν δυσχέρειες όσον αφορά την επικύρωση αυτής, το θέμα υποβάλλεται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.»*¹¹⁵

Με λίγα λόγια, σήμαινε ότι εάν οι είκοσι από τα είκοσι-πέντε κράτη μέλη επικυρώνουν και κράτη όπως η Βρετανία, η Πολωνία, η Ιρλανδία, η Δανία δεν επικυρώνουν, τότε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα αναζητούσε νέες ρυθμίσεις για την εφαρμογή του Συντάγματος. Όμως το γεγονός αυτό διαψεύστηκε όταν τα ίδια ιδρυτικά κράτη –μέλη την απέρριψαν.

1.6 Η Αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Απόρριψη

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες στις 18 Ιουνίου 2005 υπό την προεδρία του Jean Claude Juncker, πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου, αποφασίστηκαν τα εξής:¹¹⁶

- Παρά την απόρριψη του Συντάγματος από τις δύο χώρες, συνεχιζόταν η διαδικασία επικύρωσης από κάποια κράτη – μέλη
- Οι απορρίψεις προκαλούσαν ανησυχίες και το ενδιαφέρον των πολιτών, τα οποία ήταν απαραίτητο να λάβουν υπόψη από τις ηγεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για αυτό, εγκαινιάστηκε μια «περίοδος προβληματισμού» για την διεξαγωγή συζήτησης με κάθε χώρα, στην οποία θα συμμετείχαν και οι πολίτες, οι κοινωνικοί εταίροι κ.α.

Με τις αποφάσεις αυτές η Ευρωπαϊκή Ένωση, κέρδιζε χρόνο για να μπορέσει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα και την κρίση που προέκυψαν. Υπήρχε όμως μια εκτίμηση ότι

¹¹⁵ Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. (16/12/2004). Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

¹¹⁶ Δήλωση των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την επικύρωση της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, Βρυξέλλες 18 Ιουνίου 2005

καμία πρωτοβουλία για την υπέρβαση της κρίσης και τη διάσωση του Συντάγματος, δεν θα μπορούσε να βοηθήσει χωρίς την αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας στην Προεδρία της Γαλλικής Δημοκρατίας, που ήταν τότε ο J.Chirac. Ο οποίος, θεωρήθηκε ότι ήταν ο βασικός υπεύθυνος για την καταψήφιση του Συντάγματος και την άστοχη επιλογή του να το θέσει σε δημοψήφισμα και την αδυναμία της πειθούς του για να ψηφίσει το γαλλικό εκλογικό σώμα. Έτσι ξεκίνησε μια σειρά συζητήσεων για την ενοποίηση και το μέλλον της Ευρώπης, λόγω του χάσματος των επικοινωνιών.

Το Νοέμβριο του 2006, η Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε τη παρουσίαση μίας έκθεσης *«για το κόστος του μη – Συντάγματος»*. Η Επιτροπή τόνισε ότι αν οι υφιστάμενες Συνθήκες (Ρώμης, Maastricht, Άμστερνταμ, Νικαίας) η Ένωση θα μπορούσε να πραγματοποιήσει ενοποίηση λόγω της απουσίας Συντάγματος και θεσμικών καινοτομιών για τη λειτουργία διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι Ευρωπαίοι κλήθηκαν να λάβουν σημαντικές αποφάσεις για τη μελλοντική πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Συνθήκη της Λισαβόνας ήταν η σφραγίδα σε αυτές τις αποφάσεις. Έφερε τη σημαντικότερη αλλαγή, η οποία είναι η εκλογή προέδρου της Ε.Ε, με θητεία δύομισι χρόνια και θα δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενιαία εκπροσώπηση της Ε.Ε. Επίσης, ο ύπατος εκπρόσωπος της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ και ο αρμόδιος για τις εξωτερικές σχέσεις επίτροπος. Αυτές είναι δύο επικαλυπτόμενες θέσεις που προξενούν σύγχυση- θα συγχωνευθούν στο πρόσωπο ενός *«υπουργού εξωτερικών» της ΕΕ, που θα μπορεί να ομιλεί εξ ονόματος της ΕΕ, για τα θέματα επί των οποίων τα κράτη –μέλη συμφωνούν στη τήρηση της κοινής γραμμής. Ο τίτλος του «υπουργού Εξωτερικών» τροποποιήθηκε σε «ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας»,* ώστε να αποσαφηνιστεί το περιεχόμενο της θέσης.

Μετά το 2014, ο αριθμός των επιτροπών θα περιοριστεί στα δύο τρίτα (18 επίτροποι) του αριθμού των κρατών- μελών. Ωστόσο, υπάρχει κίνδυνος να θυσιαστεί η νομιμότητα στο όνομα της αποτελεσματικότητας. Παρόλο που οι επίτροποι υποτίθεται ότι δεν υπερασπίζονται τα συμφέροντα της χώρας τους, οι Ευρωπαίοι αισθάνονται ότι εκπροσωπούνται από τον απεσταλμένο τους στις Βρυξέλλες.

Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη θα επιτρέψει για πρώτη φορά στα Εθνικά Κοινοβούλια, να αμφισβητήσουν ένα μέρος της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, εάν νομίζουν ότι αντίκειται στην αρχή της επικουρικότητας (δηλαδή στην αρχή σύμφωνα με την οποία η ΕΕ πρέπει να νομοθετεί μόνο στη περίπτωση που δεν μπορεί να ληφθεί αποτελεσματική δράση σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Εάν εκφραστούν αμφιβολίες από το ένα τρίτο των Εθνικών Κοινοβουλίων, η

Επιτροπή υποχρεούνται να εξηγήσει για πιο λόγο είναι απαραίτητη η νομοθεσία και να υποβάλει τροποποιημένη πρόταση.

Σε περίπτωση που το ήμισυ των εθνικών Κοινοβουλίων διαφωνεί, η πλειοψηφία των κρατών- μελών ή μέλη του Ευρωκοινοβουλίου, μπορούν να απαιτήσουν την απόσυρση της προτάσεως. Επιπλέον, η Συνθήκη της Λισαβόνας θα καταστήσει δεσμευτικό Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ, αλλά μόνο σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Ο Χάρτης αποτελείται κατά κύριο λόγο από δικαιώματα και ελευθερίες που έχουν κατοχυρωθεί από τις χώρες της ΕΕ σε διάφορα έγγραφα, όπως στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Προσθέτει φιλόδοξες αρχές όπως το δικαίωμα στην επαγγελματική κατάρτιση και την προστασία της υγείας, προσδιορίζοντας ότι τα δικαιώματα αυτά έχουν νόημα μόνο όταν ισχύουν και εφαρμόζονται στα κράτη μέλη. Ο πρόεδρος του Πορτογαλικού Κοινοβουλίου , Jaime Gama, δήλωσε ότι «τα εθνικά Κοινοβούλια είναι μεγαλύτεροι κερδισμένοι αυτής της νέας συνθήκης». Τέλος, το σύστημα της διπλής πλειοψηφίας διατηρήθηκε αλλά θα καταργηθεί σταδιακά από το 2004, για να ικανοποιηθούν οι αντιρρήσεις της Πολωνίας.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (γνωστή και ως Μεταρρυθμιστική Συνθήκη) υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 στη Σύνοδο Κορυφής της Λισαβόνας, στην οποία συμμετείχαν οι πολιτικοί αρχηγοί και υπουργοί εξωτερικών των κρατών- μελών Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οποία υποκαθιστά το εγκαταλειφθέν Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, τροποποιώντας τις υπάρχουσες συνθήκες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας είναι μια «τροποποιητική συνθήκη» των προηγούμενων Συνθηκών της Ένωσης. Η Συνθήκη αυτή εμφανίζεται σε αντίθεση με το Σύνταγμα, ως απλή τεχνική προσαρμογή του Συστήματος της Ένωσης στις νέες συνθήκες. Αυτό ήταν ένα αίτημα εκείνων των κρατών μελών που είχαν αδυναμία στην διαδικασία επικύρωσης , το οποίο είχε σαν σκοπό την αποφυγή της διεξαγωγής δημοψηφισμάτων για την επικύρωση.

Οι αλλαγές επί της ουσίας, ήταν ο όρος «Σύνταγμα», δεν υφίσταται και η διαδικασία συνταγματοποίησης, που είχε γίνει με την «Δήλωση του Laeken» (2001) δεν συνεχίστηκε ¹¹⁷, με σκοπό την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε Πολιτική Ένωση. Αυτό οφειλόταν στην μη χρήση του όρου «Σύνταγμα», των συμβόλων της Ένωσης ,της ορολογίας της κρατικής προέλευσης και τη δόμηση της Νέας Συνθήκης ως τροποποιητική των υφισταμένων Συνθηκών της ΕΕ¹¹⁸

¹¹⁷ Δήλωση του Laeken για το μέλλον της Ευρωπαϊκής ένωσης. (14-15/12/2001). Συμπεράσματα της Προεδρίας – Λάκεν

¹¹⁸ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε ψήφισμα του, καθώς και δεκαέξι μέλη με κοινή Δήλωση δεσμεύτηκαν στη χρήση και προβολή των συμβόλων ως στοιχεία για την ανάδειξη της ευρωπαϊκής κοινότητας.

Η Ε.Ε αποκτά μια ενιαία νομική προσωπικότητα και ο όρος κοινότητα αντικαθίσταται από τον όρο Ένωση. Η κατανομή των διατάξεων στην μια ή στην άλλη Συνθήκη έγινε ακολουθώντας το κριτήριο ότι στην Συνθήκη για την Ε.Ε θα ενταχθούν όλες οι θεμελιώδεις διατάξεις και στην Συνθήκη για την λειτουργία της Ε.Ε, οι διατάξεις για την λειτουργία και τις πολιτικές της (εκτός της ΚΕΠΠΑ).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας πρόκειται να κρατήσει τις περισσότερες θεσμικές καινοτομίες που είχαν συμφωνηθεί στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, όπως η δημιουργία θέσης Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που θα ηγείται του Υπουργικού Συμβουλίου σε αντικατάσταση του υπάρχοντος συστήματος της προεδρίας και θα του δίνεται θητεία 2,5 χρόνων.

Επίσης, δημιουργείται θέση για έναν ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής. Αυτή η θέση στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα ονομαζόταν Υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης. Άλλες θεσμικές καινοτομίες που παραμένουν ίδιες με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα είναι η ίδια διανομή κοινοβουλευτικών θέσεων, ένας μειωμένος αριθμός διοικητικών επιτροπών και ένα νομικό πρόσωπο που θα επιτρέπει στην ΕΕ να υπογράφει διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση θα απορροφήσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία θα πάψει να υπάρχει.

Οι σημαντικότερες θεσμικές καινοτομίες¹¹⁹ παραμένουν με μερικές προσθήκες:

- Οι αξίες, οι στόχοι, οι αρχές της ΕΕ αναφέρονται ρητά
- Παραμένει η διπλή πλειοψηφία όσον αφορά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο των Υπουργών από το 2014
- Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου θα τοποθετείται για 2.5 χρόνια με δικαίωμα μιας ακόμα επανεκλογής και θα εκλέγεται με πλειοψηφία από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- Αστυνομική και δικαστική συνεργασία για ποινικά ζητήματα

Οι καινοτομίες στην εξωτερική πολιτική:

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής χρειάζεται ομοφωνία με τα μέλη της Ένωσης σύμφωνα με την Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Θα ενώσει τις θέσεις του Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας με την θέση του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου Εξωτερικών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, ώστε να μειωθούν οι Επίτροποι στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ο Υπάτος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας θα γίνει επίσης και αντιπρόεδρος στην Επιτροπή και θα ασκεί διπλωματικά

¹¹⁹ Council of the European Union, Office of President. Presidency Conclusions of the Brussels. (21-22/6/ 2007)

δικαιώματα. Επίσης, θα έχει τη δυνατότητα να εκπροσωπεί την Ένωση στη διεθνή σκηνή και θα επικουρείται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, η οποία έχει υπαλλήλους του Συμβουλίου, της Επιτροπής και των εθνικών διπλωματικών υπηρεσιών. Το Σύνταγμα την αποκαλούσε αυτή τη θέση Υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης, η Συνθήκη την ονομάζει Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας.

Στο πλαίσιο αυτό του ρόλου της ΕΕ στο κόσμο, η Συνθήκη της Λισσαβόνας αναφέρεται στη κοινή πολιτική ασφάλεια και άμυνα, η οποία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ΚΕΠΠΑ και έχει στόχο την εξασφαλιστεί της επιχειρησιακής ικανότητας της Ένωσης σε μη στρατιωτικά και σε στρατιωτικά μέσα και την διακρατική συνεργασία σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, όπου θα οδηγήσει σε μια κοινή άμυνα.

Προβλέπεται μια μορφή ενισχυμένης συνεργασίας, που ονομάζεται «μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία» στον τομέα των στρατιωτικών δυνατοτήτων. Επίσης εισάγεται για η ρήτρα αμοιβαίας βοήθειας και συνδρομής, η οποία έχει εξαιρετική σημασία για την άμυνα και την ασφάλεια της Ένωσης¹²⁰. Πιο αναλυτικά:

- Δημιουργία θέσης Ύπατου Εκπροσώπου Εξωτερικών Σχέσεων και Πολιτικής Ασφάλειας, ο οποίος θα είναι και αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και θα επικουρείται την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
- Μειώνεται ο αριθμός των Επιτρόπων σε 18 από 27.
- Τα κράτη μέλη που επιθυμούν να καθιερώσουν Ενισχυμένη Συνεργασία στο πλαίσιο μη αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης μπορούν να προσφεύγουν στα θεσμικά όργανα της Ένωσης και να ασκούν τις αρμοδιότητες αυτές.
- Εισάγεται η ρήτρα αλληλεγγύης όπου όταν κράτος μέλος δέχεται επίθεση στο έδαφος του τα υπόλοιπα μέλη σπεύδουν προς βοήθεια και προσφέρουν κάθε μέσο που διαθέτουν
- Η Ένωση αποκτά νομική προσωπικότητα με την συγχώνευση των 3 πυλώνων

¹²⁰ Άρθρα I-43 και III-329 Συντάγματος

Επίλογος

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έκαναν την εμφάνιση τους πολλοί και σοβαροί κίνδυνοι, οι οποίοι είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην ισορροπία του διεθνούς συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, τέτοιους κινδύνους βιώσαμε σε κρίσεις στην περιοχή των Βαλκανίων (Γιουγκοσλαβία, Κόσοβο), στο Μεσανατολικό και στην Αφρική. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε και κάνει ατομικές πολιτικές προσπάθειες με στόχο να μείνει απαθής, αμέτοχη και ως απλός παρατηρητής στις εξελίξεις που έχουν άμεση επίπτωση σε διακρατικό επίπεδο στον τομέα της πολιτικής και της οικονομίας.

Η προσπάθεια της Ευρώπης για ουδετερότητα είναι ο λόγος, ο οποίος πρέπει να γίνει επαναπροσδιορισμός των σχέσεων και των αρμοδιοτήτων της με το ΝΑΤΟ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν λειτουργεί όπως το ΝΑΤΟ και η ΕΠΑΑ γιατί περιορίζεται στην ανάπτυξη στρατιωτικών δυνατοτήτων. Η εμπειρία και τα μέσα που διαθέτει το ΝΑΤΟ, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα προσφυγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτά, προκειμένου να διεξαχθούν οι στρατιωτικές και μη στρατιωτικές επιχειρήσεις, καθιστούν την ευρωπαϊκή στρατιωτική συνεισφορά προς το παρόν συμπληρωματική και περιορισμένη. Οι διαφορές που υπάρχουν στο τομέα της στρατηγικής και της πολιτικής αντίληψης μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν εμποδίζουν τη συνεργασία τους σε θέματα που αφορούν το διεθνές σύστημα.

Η επιτυχής αντιμετώπιση των νέων απειλών όπως είναι η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, οι εξεγέρσεις, οι ειρηνευτικές αποστολές, η ανοικοδόμηση και ο εκδημοκρατισμός των κρατών. Αυτή η επιτυχία οφείλεται στο συνδυασμό των ανθρώπινων αξιών και ικανοτήτων, στα οποία βασίζεται η συμπεριφορά των κρατών που έχουν σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα ως κυρίαρχοι παίκτες αυτού.

Άρα, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να προχωρήσει στην βελτίωση και στην ολοκλήρωση των μηχανισμών της, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, χωρίς να θεωρεί και να καταδικάζει την κάθε προσπάθεια της εκ των προτέρων αποτυχημένη, εάν δεν έχει τη νατοϊκή υποστήριξη.

Μόνο η αναβάθμιση στο τομέα της άμυνας και της ασφάλειας και των πολιτικών φορέων, θα διευκολύνει την αποτελεσματική αντιμετώπιση των αδυναμιών και να καλύψει το χάσμα των προσδοκιών της ΕΠΑΑ και της ΚΕΠΠΑ, ώστε να επιτύχει ένα ολοκληρωμένο, συνεκτικό και αποτελεσματικό ευρωπαϊκό σύστημα άμυνας και ασφάλειας. Αυτό το σύστημα θα είναι ικανό να αντιμετωπίσει τις κρίσεις και τις προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές

επίπεδο. Γενικά αυτό που προσφέρει η ΕΠΑΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας εναλλακτικός τρόπος ασφάλειας και άμυνας.

Ως αντιστάθμισμα αυτών, η ρωσική εξωτερική πολιτική είχε την πορεία όπως ενός έφηβου, ο οποίος ψάχνει διακαώς τον βηματισμό και την ταυτότητα του, που όμως πάντα είχε στο μυαλό του, ότι διαφέρει μεταξύ πολλών και ότι μπορεί να έχει σημαντικό ρόλο στην ισορροπία των δυνάμεων. Η Ρωσία λοιπόν έχοντας πλήρη επίγνωση της εδαφικής – στρατιωτικής της ισχύος, οι οποίες της προσφέρουν μια ισχυρή γεωστρατηγική θέση στο διεθνές σύστημα. Σε πολλές περιπτώσεις, δρα με τέτοιο τρόπο που προκαλεί την αντίδραση τότε των ΗΠΑ και τότε της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή και τον συνδυασμό αυτών (βλ. Κρίση στην Ουκρανία και στη Γεωργία), δημιουργώντας άσχημο διπλωματικό ιστορικό, που την τοποθετούν στη θέση ανάγκης επαναπροσδιορισμού των σχέσεων της με τους άλλους δύο εταίρους της διεθνούς πολιτικής σκηνής.

Σε πολλές περιπτώσεις, η διαδικασία επαναπροσδιορισμού κρίνεται εξαιρετικά επίπονη αφού η διπλωματική απομόνωση της Ρωσίας από τους δύο μεγάλους συμμάχους της ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι σαφές ότι θα οδηγήσει σε εξουθένωση σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Βεβαίως, πρέπει να σημειωθεί ότι κάτι τέτοιο, συμβαίνει σε ελεγχόμενο βαθμό αφού η μη ενεργειακή αυτονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν επιτρέπει τολμηρές κινήσεις εντυπωσιασμού μεγάλης διάρκειας.

Σημειώνουμε όμως, ότι επειδή ακριβώς οι μεταψυχροπολεμικές σχέσεις Ρωσίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης- ΗΠΑ, επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό και από οικονομικά δεδομένα, οι ισορροπίες δυνάμεων είναι περισσότερο ασταθείς. Επίσης, επειδή η στρατιωτική τεχνολογία αναπτύσσεται ραγδαία και η χρήση υπεροπλίας των Μεγάλων Δυνάμεων, είναι πιθανό να έχει απρόβλεπτες διαστάσεις, η χρήση οικονομικών μέτρων και κυρώσεων θα είναι όλο και πιο συχνή.

Η Ρωσία από την άλλη λόγω των στρατηγικών της επιλογών, την ανάπτυξη σχέσεων με χώρες όπως είναι η Ινδία, η Κίνα και η Βραζιλία, της προσφέρουν μια αρκετά μεγάλη γκάμα επιλογών στις μορφές πίεσης, τις οποίες θα ασκήσει σε κάθε αναδυόμενη κρίση. Η Ρωσία λοιπόν από ένας έφηβος παίκτης της διεθνούς πολιτικής σκακιέρας, έχει εξελιχθεί σε ένα δεινό χειριστή της διπλωματίας.

Όπως, διαπιστώνουμε το σύστημα τότε δεν μπορεί να καλύψει επαρκώς τις ανάγκες τήρησης των ισορροπιών μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων (κυρίως στρατιωτικών) για αυτό το λόγο και η επικαιροποίηση συνθηκών ή παραγωγή νέων, είναι ένα σύνηθες φαινόμενο, το οποίο προσφέρει μια σύντομη σταθερότητα στο διεθνές σκηνικό. Σε πολλές περιπτώσεις, η τήρηση των όρων αυτών των συνθηκών, δεν επιτυγχάνεται ή τηρείται επιφανειακά.

Οι σχέσεις πάντως μεταξύ των δύο μεγάλων πόλων του διεθνούς συστήματος, ΗΠΑ και Ρωσίας, ποτέ δεν ήταν ιδιαίτερα θερμές και αυτό ενώ στην αρχή συνέβαινε λόγω ιδεολογικών και πολιτικών διαφορών τους, πλέον μπορούμε να το αντιληφθούμε μόνο με τη ρεαλιστική προσέγγιση των συμφερόντων τους.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από την άλλη πλευρά, αποτελεί τον καταλληλότερο Διεθνή Οργανισμό για τη διαχείριση διεθνών κρίσεων καθώς έχει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών και διπλωματικών μέσων που επιτρέπει τη συντονισμένη δράση της.

Οι προσπάθειες της Ένωσης για τη διαμόρφωση μιας αξιόπιστης και αποτελεσματικής ΕΠΑΑ, δεν αποσκοπούν στη δημιουργία ενός υπολογίσιμου και σοβαρού αντιπάλου για τις ΗΠΑ, αλλά είναι οι απαραίτητες ενέργειες προκειμένου η Ένωση να προστατεύει τα συμφέροντα της, κυρίως σε οικονομικό επίπεδο, που επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις διεθνείς κρίσεις.

Η Ευρώπη είναι αρκετά ισχυρή για να αναμορφώσει την διεθνή συγκυρία και να διαδραματίσει έναν ηγεμονικό ρόλο, ελέγχοντας αναδυόμενες κρίσεις κυρίως διπλωματικά ή σίγουρα χωρίς την επιθετική υπεροπλία των ΗΠΑ. Η Ευρώπη έχει αποκτήσει καλή φήμη στον αναπτυσσόμενο κόσμο σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, ενώ αρκετές εστίες έντασης κοντά στα σύνορα της. Το γεγονός αυτό προσδίδει ένα πλεονέκτημα στην Ε.Ε έναντι των ΗΠΑ και τη δυνατότητα ανοικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης στην ταραγμένη περιφερειακή της ζώνη.

Για να καταφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση να διαμορφώσει και να υιοθετήσει μια εναλλακτική προσέγγιση της αμερικανικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων, για την ανάπτυξη μιας ισχυρής ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας μέσω της ΚΕΠΠΑ και της ΕΠΑΑ και για να υπάρξει σε ισχύ η ιδέα ότι η Ένωση είναι δυνατότερη και ενεργεί από κοινού ενάντια σε όλα τα είδη απειλών, πρέπει να παραμείνει ενεργή ως δύναμη αποτροπής και δρούσα, διεκδικώντας το ρόλο της στο διεθνές σύστημα.

Παρά τις όποιες διαφορές υπάρχουν μεταξύ της Ρωσίας και της Ε.Ε, οι δύο πλευρές είναι αδιαμφισβήτητα σημαντικοί εταίροι με ευρύ πεδίο αλληλεξαρτώμενων συμφερόντων, το οποίο αποτελεί πρόσφορη βάση στην εδραίωση μια καλής γειτνίασης και στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ τους. Είναι κοινός ο στόχος τους για την εξισορρόπηση του πολυπολικού διεθνούς συστήματος υπό την επίβλεψη του ΟΗΕ.

Επιπλέον, η Ρωσία βλέπει την Ε.Ε ως αντιστάθμισμα προς το ΝΑΤΟ για την Ευρωπαϊκή Ασφάλεια. Η συμμετοχή της Ρωσίας στη διαχείριση κρίσεων που αναλαμβάνει η Ε.Ε στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ είναι ο αποφασιστικός παράγοντας ενίσχυσης της ρωσικής παρουσίας, όσον αφορά το λόγο που αυτή θα έχει, στην ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα.

Στον τομέα της οικονομίας, η Ρωσία είναι η κυριότερη πηγή ενεργειακών πόρων για την Ε.Ε, η οποία παρα τη χαμηλή οικονομική της ανάπτυξη, αποτελεί σημαντικό κομμάτι των εξαγωγών σε προϊόντα και υπηρεσίες.

Μέσω της παρούσας εργασίας, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τους προβληματισμούς μας σχετικά με τις ενέργειες που έχουν γίνει από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας και τις σχέσεις της στους αντίστοιχους τομείς με τη Ρωσία και εν τέλει να αναδείξουμε τη σημασία αυτονομίας της στους τομείς αυτούς, τη καλή γειτνίαση με τους συμμάχους και μη συμμάχους της και την ανάπτυξη ισχυρών σχέσεων τόσο με τη Ρωσία όσο και με τις ΗΠΑ. Πιστεύουμε ότι η εν λόγω διπλωματική κατάφερε να συμβάλει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στη μελέτη των ευρω-ρωσικών σχέσεων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αρβανιτόπουλος Κ. & Ηφαιστος Π. (1999). *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις Ποιότητα
- Βερέμης. (1994). *Βαλκάνια: Από το Διπολισμό στη Νέα Εποχή*. Αθήνα. Εκδόσεις Γνώση
- Ιωακειμίδης, Π. (1993). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία, Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Πολιτικές, Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο
- Κανελλόπουλος, Π. (2003). *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα- Κομοτηνή 2003. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Κιντής, Α.- Ντόκος, Θ. *Διεθνή Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*
- Κουσκουβέλης, (1995). *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα
- Μούσης Σ. (2005), *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση
- Μπόση, Μ. (1999). *Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση,
- Νάσκου- Περράκη. (2002). *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Η θεσμική Διάσταση*. Αθήνα- Κομοτηνή. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Ντάλης Σ. – Τσάκωνας Π. (2004). *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι*. Αθήνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης
- Ξενάκης Δ.Κ- Τσινισιζέλης Μ.Ι (2006). *Παγκόσμια Ευρώπη, Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης
- Πανάγου Β- Τσουντα Κ. (2004). *Η Παγκοσμιοποίηση, Ολοκλήρωση και Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία, Τόμος Β', Βάσεις της Ευρωπαϊκής Οικοδόμησης*. Εκδόσεις Εμμανουηλίδης
- Παρίσης, Ι. (2000). *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, 2000, η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ταυτότητα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα*. Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων
- Παρίσης, Ι.(2001). *Η Αμυντική Αυτονομία της Ενωμένης Ευρώπης*. Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων

- Προμπονάς Μ.. *Πυρηνική Ενέργεια: Νέα Εποχή και νέες προκλήσεις*. Εκδόσεις Οικοτοπία
- Στεφάνου Κ., Φατούρος Αρ., Χριστοδουλίδης Θ., (2001). *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Α΄, Ιστορία- Θεσμοί- Δίκαιο*. Εκδόσεις Ι.Σιδέρη
- Τσάκωνας, Π.- Ντάλης Σ. (2004). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η σημασία της για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια*, Αθήνα. Εκδόσεις Ι Σιδέρη
- Τσινισιζέλης, Μ. & Υφαντής, Κ., (2002). *Σύγχρονα Προβλήματα Διεθνών Σχέσεων, Κρατική Κυριαρχία: Απειλές και Προκλήσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρη
- Υφαντής Κ. (2006). *Διατλαντικές Σχέσεις, Μεταξύ Μονομέρειας, Αδιαφορίας και Ισορροπίας*. Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρη Ι
- Χριστοδουλίδης, Θ. (2004). *Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρη

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Bauer S. & Bromley M. (2004). *The European Union Code of Conduct on Arms Exports Improving the Annual Report*. Stockholm International Peace Research Institute
- Booth K. (2001). *The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimension*, London
- Brzezinski Z., (1998). *Η μεγάλη σκακιέρα, Η αμερικανική υπεροχή και οι στρατηγικές της επιταγές*. Αθήνα. Εκδόσεις ΑΑ. Λιβάνη
- Brzezinski Z., (2004). *Η Επιλογή, Παγκοσμία Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία;*. Αθήνα. Εκδόσεις ΑΑ Λιβάνη
- Christopher C. (1995). *Remaking the Balkans*, London, *The Royal Institute of International Affairs*
- Dyson, T. and Konstadinides, T. (2013). *European defense cooperation in EU law and IR theory*. Basingstoke. Εκδόσεις Palgrave Macmillan
- French J.L. & Algieri F. (2004). *A European Defense Strategy*. Bertelsmann Foundation Gutersloh
- Hallett G. (2007). *European Security in the Post Soviet Age, The Case of NATO*. England. Εκδόσεις William Sessions Limited York
- Howorth J. (2007). *Security and Defense Policy in the European Union*. Εκδόσεις Palgrave Macmillan

- Hunter S. (1994). *The Transcaucasus in Transition: Nation-Building and Conflict*. Washington
- Jones G S. (2007). *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge University Press
- Kennedy P. (1993). *Preparing for the Twenty- First Century*. London
- Kile S and Arnett E. (1996). *Nuclear Arms Control, SIPRI Yearbook 1996: Armaments Disarmaments and International Security*. Oxford University Press. Oxford
- Koutrakos, P. (2013). *The EU common security and defense policy*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press
- Lucarelli, S., Langenhove, L. and Wouters, J. (2013). *The EU and multilateral security governance*. London. Εκδόσεις Routledge
- Mearsheimer J. (2007). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Εκδόσεις Ποιότητα
- Meselson M., (1991). *Implementing the Biological Weapons of 1972*. UNIDIR Newsletter
- Moodie M., (1996). *Ratifying the Chemical Weapons Convention: Past Time for Action*, Arms Control Today
- Nugent N. (2004). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα. Εκδόσεις Σαββάλας
- Posen, B. (2006). *European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?*. Security Studies
- Ruuten M. (2001). *European Defense Core Documents, Institute for Security Studies*. Paris
- Smith J. (1995). *Chemical Terrorism and the Chemical Weapons Convention*

Άρθρα/ Ομιλίες

- *Ανάφλεξη στη Νότια Οσετία*. (2008). in.gr
- Αρβανιτόπουλος Κ. (10/6/2003). *Το Μέλλον των Ευρω-αμερικανικών Σχέσεων*. στο Ε-ΛΟΓΟΣ
- *Η Μόσχα επιβεβαιώνει κατάρριψη δύο αεροσκαφών της*. (2008). kathimerini.gr

- Κοτζιάς Ν. (30.4.2010), Σημειώσεις για το μάθημα της Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιά
- *NATO: Οι Ευρωπαίοι αδιαφορούν – Δεν κάνουν ότι μπορούν για τη βελτίωση των δυνατοτήτων της Συμμαχίας.* (2001). Βήμα της Κυριακής
- *Νέα αναφορά του Γ.Γ. του ΟΗΕ για την κατάσταση στην Αμπχαζία «καίει» την Γεωργία.* (2008). Defencenet.gr
- *Πόλεμος λέξεων ανάμεσα στη Μόσχα και την Ευρώπη.* (29/8/2008). Εφημερίδα Τα Νέα
- *Πυρά κατά της Άγκυρας λόγω ευρωστρατού – Προειδοποιήσεις Σάρπινγκ-Ρισάρ στους 'Τούρκους φίλους' να μην κάνουν χρήση του βέτο.* (2001). Καθημερινή
- Τσέκοφ Α. (2015). *Η πυρηνική διπλωματία του «Ψυχρού πολέμου» αναζωπυρώνεται.*
- Φραγκονικολόπουλου Χ. (1-2/9/2001). *Οι ΗΠΑ ονειρεύονται παγκόσμια μοναρχία.* Επενδυτής
- *Development of S-500 air defence systems behind schedule.* (10/5/2012). Ria Novosti.
- Gordon M. (1997) *Russia is Seeking More Western Aid for Financial Ills.* New York Times
- Le monde. (19/6/2005). *Conceil europeen a Bruxelles*
- Litovkin V. (6/12/2012). *Rearmament and modernization of the Russian defence industry by 2020.* Valdai Discussion Club
- Mearsheimer J. (1984-1985). *Nuclear Weapons and Deterrence in Europe.* International Security Vol. 9
- Mikhalev I. (31/8/2012). *Russia to develop sea-based space-defence system.* RIA Novosti
- NATO HANDBOOK, στο www.nato.int
- NATO- RUSSIA, A pragmatic partnership, στο www.nato.int
- NATO- Ukraine, A distinctive Partnership, στο www.nato.int
- Ostapenko O. (02-05/5/2012). *Developing the Aerospace Defence Forces of the Russian Federation- the appropriate response to emerging threats to the Russian Federation.* International Conference on 'the Missile Defence factor in establishing a new security environment. Moscow
- *Russia exaggerating South Ossetian death toll.* (2008)Guardian.co.uk

- *Russia to deploy S-400 missiles in Southern military district, Air force Technology*, October 17, 2012
- *Russia tests short-range interceptor missile*. (16/10/2012). Ria Novosti
- *SECURITY COOPERATION with the Mediterranean region and the broader Middle East*, στο www.nato.int
- *South Ossetia says over 1,000 dead after Georgian attack*. (2008). RIA Novosti
- Siobhan Gaffney (2005). *Referendum on EU treaty “is likely”*. The Daily Mail
- Stelzenmoller C. (2/10/2006). *European Defense- Myth or Reality?*. Ομιλία στο Chatham House
- The Economist, (2006). *NATO’S Future: Predictions of its death were premature*
- European Foreign Affairs Review 5: 165-174, 2000 (European-Russian Partnership: What Future?)
- Weapons of Mass Destruction, Report of the Quadrennial Defense Review, May 1997
- Rossiskaya gazeta, 21 Απριλίου 2000
- International Institute for Security Studies, Military Balance 2008, London, IISS, 2008
- Siobhan Gaffney, Referendum on EU treaty “is likely”, The Daily Mail, June 25, 2007

Ιστοσελίδες/ Πρωτογενείς Πηγές

- http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/index.htm
- <http://www.upi-fiia.fi/northerndimension/cfsp11.pdf>
- http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/index.htm
- http://el.swewe.net/word_show.htm/
- http://europa.eu/scadplus/glossary/nice_treaty_el.htm
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2012) Έυρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας.
- Υπουργείο Εξωτερικών (2012) Κοινή Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας (ΚΠΑΑ)
- <http://www.state.gov/t/avc/trty/102887.htm>
- http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/russian_medium_term_strategy/index.htm
- Common Security and Defense Policy
- Συνθήκη της Λισαβόνας, Συνθήκη της Νίκαιας, Συνθήκη του Άμστερνταμ, Συνθήκη του Μάαστριχτ

- *Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, Μια Ασφαλής Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο.* (12/12/2003). Βρυξέλλες. Έκδοση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
- <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikeskatastrophes.html>
- *Presidency Conclusions: Nice European Council Meeting.* (7-9/12/2000). European Council
- www.ellinikos-stratos.com/arthra/cfe.asp
- Headline goal 2010, <https://www.consilium.europa.eu>
- *Δήλωση του Laeken για το μέλλον της Ευρωπαϊκής ένωσης.* (14-15/12/2001). Συμπεράσματα της Προεδρίας –Λάεκεν
- www.nato.int
- <http://www.consilium.europa.eu>
- European Foreign Affairs Review 5: 165-174, 2000, European-Russian Partnership: What Future?
- *Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.* (16/12/2004). Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- *Δήλωση των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την επικύρωση της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.* (18/6/2005). Βρυξέλλες
- *ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/386/ΚΕΠΠΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Ιουνίου 2014 περί περιορισμών για εμπορεύματα καταγωγής Κριμαίας ή Σεβαστούπολης προς ανταπόκριση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης*
- *Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου " Κύρωση πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για την απαγόρευση ή περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων που μπορούν να θεωρηθούν ως εξαιρετικώς επιβλαβή ή ως προκαλούντα αδιακρίτως αποτελέσματα", προς τη Βουλή των Ελλήνων.* (5/3/1997).Αθήνα
- <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikeskatastrophes.html>
- Council of the European Union, Office of President, (21-22/6/2007) *Presidency Conclusions of the Brussels*
- *UN Treaty Department Weapons of Mass Destruction, Report of the Quadrennial Defense Review, May 1997*